

KIZILCIK

ARALIK
2000

5

Temiz Türkiye

İran'da kadın

**Kapitalizm ve
sosyal haklar**

**Küreselleşme
ve devrim**

**Ekonomide
Üretkenlik**

**N. Chomsky ile
Söyleşi**

Gençlik ve Başkaldırı

İntifada

İzel Rosental

Bu sayıda

- 4 İpi dolaşan sermaye...
7 "Merkez", merkezdeki çıkardır
8 Hayat ağacı
10 Tan Oral
12 İran'da kadının durumu
Tülay Arın
Rejimin egemenleriyle toplum ve kadınlar arasında ciddi gerilim yaşanıyor.
17 Kapitalizm ve sosyal haklar
Gaye Yılmaz
Özgürlük, eşitlik ve demokrasi gibi insanlığın ortak değeri kavramlar, başlarına "az", "çok" ya da "en fazla" gibi sıfatlar konularak kullanılamaz.
20 "Uluslararası 'borç krizi' ideolojik kurgudur."
Noam Chomsky
22 Ekonomik durum
Aslan Başer Kafaoğlu
24 Mülkiyet, üretkenlik ve sol
Nail Satlıgan
Burjuva iktisatçıları, siyasetçileri ve yorumcuları, kârlılık ile üretkenliği birbiri yerine ikame ederler.
27 Ermeni Tehciri
Yavuz Alogan
30 Her şey "genç köleler"den başlamadı mı?
Ömer Bedri Canatan
Gençlik, nice özgürlük mücadelesinde ilk ateşi yakmış ve gün olmuş, devrimin önüne çıkmış ve eylemiyle çok şeyi değiştirmiştir. Bugün bu "gençlik" yoktur...
32 Küreselleşme ve Devrim
Mehmet Özgen
Yaşanan kriz, bir yapısal bozulmayı ifade ediyorsa, aynı zamanda, olanaklı sistemlere geçiş anlamına da gelmelidir.
38 "Biz bize benzeriz!"
Tektaş Ağaoğlu
43 Nasıl bir "devletçilik"?
Özelleştirmeci olmayanlar için bir perspektif denemesi.
45 Dünyada emek ve siyaset
48 Çek Cumhuriyeti Komünist Partisi ne diyor?
Dr. Hassan Harfo
51 Emperyalist "Devrimler" çağı
52 İntifada
Merdan Yanardağ
Ortadoğu'da "Pax-Americana"nın çöküşü

Ralph Nader'in işleri! İki "büyük" partiye karşı aday oldu, "marjinal"lerden destek aldı. % 2-3 kadar oy "Amerikan demokrasisi"nin ipliğini pazara çıkarmaya yetti: seçimi Gore kazandı, Bush başkan oldu!

Bu sayımızda Haiti'li halk sanatçılarının resim ve heykellerinden örnekler göreceksiniz. Haiti, Karaippler Denizinde Küba'nın komşusu bir adada iki zenci cumhuriyetinden biri (diğeri, Dominik Cumhuriyeti.) Her iki ülke de İspanyol ve Fransız sömürgecileriyle bir başka yakın komşu ABD'nin tarihsel yükünü hala taşıyor. Haiti halk sanatçılarının tümü köle çocukları.

YAYIN KURULU : Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Elif Yerli, Hüseyin Hasağçebi, Kamil Ertürk, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arkel.

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Md.: Can Kayabal. **İrtibat adresi (büro)** : Rıhtım Cd. Uzunhafız Sk. 21/2 Kadıköy-İST. **Tel:** (0216) 418 92 82, **Fax:** 346 83 44, **Banka Hesap No.:** Zekiye Hasağçebi, Garanti Bankası, Hasağpaşa Şb. No: 6608549/9. **Grafik Düzenleme:** Genajans. **Tel:** 336 53 17. **Basıldığı yer** : Papirüs Basım İst.

KIZILCIK

İpi Dolaşan Sermaye, Ezilenlerin Sessizliği

Son banka skandalları, 12 Eylül darbesinden beri dizginlerinden boşanmış vahşi sermaye birikimi sürecinin kendi kendisinin engeli haline geldiğini gösteriyor.

Kapitalizmin bütün tarihi boyunca ilk sermaye birikiminin temeline harç olmuş kuşakların akıttığı kan, ter ve gözyaşı, 1960'lar ve 70'ler boyunca kara para aklama üzerinden ilerleyen sermaye birikimi sürecinde ve sürecin 80'ler, 90'lar boyunca tamamen serbestleştiği Evren-Özal yıllarında, gecikmiş Türkiye kapitalizminin temellerini de besledi. Türkiye'nin kokuşmuş ve vahşi ortamında serpilen türedi sermaye kodamanlarının oluşturduğu kara para kaynaklı finans sermayesi zümresinin ekonomide dalbudak sarmasına burjuva siyasetinin sefaleti denk düştü. Devletin zor ve şiddet tekelinin eski ülkücü-faşist çetelere ve kontrgerillaya mensup unsurlarla içiçe geçtiği, siyasal rejim üzerindeki askeri vesayetin kurumlaştığı ve burjuva siyasal merkezin aşırı sağın hegemonyasına girdiği bu gölge oyununda emekçiler suskun seyirci konumuna zorlandı.

Büyük tekelle sermayenin bir önceki kuşağı (Koç'lar, Sabancı'lar) ilk sermaye birikimlerinin temelini İkinci Dünya Savaşı yıllarında devletle işbirliği halinde yürüttükleri hırsızlık, tefecilik, yolsuzluk, vurgunculuk, karaborsacılık faaliyetleriyle atmış ve savaş sonrasında giriştikleri komprador ticaret ilişkileriyle uluslararası sermaye zincirine eklenmişti.

Kapitalizmin genişletilmiş yeniden üretim sürecinin ve sermaye birikiminin kendisi bugün Türkiye'de kapitalist üretimin gelişmesinin engeli haline geliyor. Son bankacılık krizi, bunun göstergesi olarak dikkati çekiyor. Kriz büyük ölçüde kara para aklarak semiren şirketlerin ve bankaların benzer yöntemlerle büyümüş ama artık aklanmış daha büyük ve muteber şirketler ve bankalarca yutulması yoluyla aşılacak isteniyor. Pusuya yatmış yabancı ve Türk sermaye grupları ve yolsuzluk hamlesi için sırasını bekleyen bürokrat ve politikacı tayfası krizin kısa erimdeki muhtemel galipleri olacak. Kendilerine sarı veya kırmızı kart gösterilen üç beş iş adamı, bürokrat ve mafya lideri ise, yakın bir gelecekte mevcut düzeni kendi suretlerinde aklarak günahlarının kefareti ödenecek ve aramıza dönecek. Krizin muhtemel mağlupları ise kendi bütçesinden, sofrasından, barınma, ısınma, eğitim, sağlık, geleceğe güven ihtiyacından fedakarlık ettirilmesine seyirci kalan, böylelikle banka skandalının sebep olduğu zararın kendi vergileriyle oluşan hükümet bütçesinden karşılanmasına rıza gösteren, yapılanları "temizlik" zannedip oylarıyla Temizel'i, Tantan'ı destekleyip düzeni aklayan emekçiler olacak.

Elbette bir ihtimal daha var: Emekçilerin, hayatı her gün yeniden üretenlerin sokağa çıkması, sahici bir temizliği kendi elleriyle yapmaya yönelmesi, ülkenin ve toplumun gündemini ısgal etmesi...

Devlet sokağa çıktı!

"Ben herkese bir daha sesleniyorum. Tabii ülkede güvenlik olacaktır, yalnız dikkat edin güvenlik sağlıyoruz diye alacakaranlıkta adamı yaka parça bir yerlere götürmek olmaz. Bilerek mi söylüyorsunuz, bilmeyerek mi? Bilerek, bilmeyerek meselesi değil. Yapıyorsanız yapmayın, yapmıyorsanız mesele yok. Yani bir şey mi var filan gibi yarın bir çok kimsenin benim peşime düşeceğini biliyorum. Hem şikayet edecekler, hem de bunu yapmanın denildiği zaman sanki ben icat etmişim gibi benim peşime düşecekler. Ama ben bunlara alıştım."

(Hürriyet, 25 Kasım 2000.)

Bankalar, batıklar, babalar... bir de sistem meselesi

Susurluk'tan bu yana Türkiye'de devlet içindeki karanlık ilişkiler ve "derin devlet" kamuoyunda enine boyuna tartışılır oldu. Bu tartışmaların bir kısmı bu "iyi" devlet içinde bazı çıkar odaklarının ve kötülerin olduğuna ve bunların ayıklanması gerektiğine dairdi. Solun bu tartışmalardaki tutumu biliniyor. Susurluk'u olumlayanları da hariçte bırakalım. Medyanın ve sermayenin genel yaklaşımı bunların "düzeltile-bilecek kusurlar" olduğu doğrultusunda. Onlara göre, sistemde bir sorun yok. "Bazen olur böyle şeyler."

Ne mi olur? Bankalara yönelik dizi operasyonlara dair açıklamalara göre Türkbank, Interbank, Bankexpres, Egebank, Sümerbank, Yurtbank, Esbank ve Yaşarbank'tan oluşan sekiz bankanın ve daha sonra el konulan Etibank ile Bank Kapital'in batık yükü 11 milyar 425 milyon dolar: 2001 yılı için beklenen vergi gelirlerinin %25'ini aşıyor!

"Peki nasıl oluyor da oluyor?" Bu güzel sistem içindeki kötü adamlar yüzünden mi? Onlara göre devletin içindeki iktidar sahiplerinden "kimileri" içerden bilgilenmeyle ve nüfuslarını kullanarak bir takım kirli işler çevirmekten geri durmamışlardır. Uzak, yakın yarana akrabayı teallukata, vb. yasa ve etik dışı çıkar sağlamışlar, böyle yaparak da iyi sistemin yüzünü kirliye çıkarmışlardır. Neyse ki bu iyi sistemin, pislği temizleyecek iyi adamları da vardır. Demireller, Çağlarlar, Yiğitler, Keçililer, Bayraktarlar, Çörtükler, vb., vb...'ye karşı Z. Temizel'ler, S.Tantan'lar!

Bir Temizel Tantan tantanasıdır gidiyor. Kötülerin karşısına iyiler çıktı, ortalığı temizliyorlar. Yolsuzluklar ve hırsızlıklar teker teker ortaya çıkıyor ve ilgili kişiler tutuklanıyor, haklarında davalar açılıyor. Söylendiğine göre hükümet bu yolsuzlukların üzerine "kararlılıkla gidiyor."

Kimileri de gerektiği gibi gidiemediği kanısında. İyi sistemin hepten kötü ellere —siyasilere, partilere, hükümetlere— düşmüş olduğunu düşünüyor. Hamamda tam temizlik olsun ki taslar bir daha kirlenmesin! Biri ya da birileri gelip bütün kötüler kulaklarından tutuğu gibi... Bu tür algılamaların, değerlendirmelerin ucu en olmayacak şeyin, "polis eylemleri"nin "anlayış"la karşılanmasına kadar varıyor, Ülkücü MHP'liler gerçek yüzlerini sergileyerek dişlerini gösteriyorlar. Otorite, şiddet, faşizm eğilimleri giderek kabarıyor, kısacası.

Oysa biz biliyoruz ki tüm bu süreç kapitalizmin evrensel yasaları ile ilintilidir. Sermayenin global ihtiyaçları Türkiye kapitalizmini belli bir yola sokmak zorundaydı. O yolun kendisi emekçilerin ve emeğin aleyhine

işleyen bir süreci sürekli yeniden üretirken bu sürecin güvenesi olan devleti yüzeyde ve derinde sağlam tutmak zorunda olduğu için, tıpkı devletin derinde işleyen süreçleri gibi ekonominin de derinde işleyen "kirli" yanını gündeme getiriyor.

Kimin kimden daha temiz olduğu Marksistlerin sorusu ya da sorunu değildir. Çünkü "tertemiz" yasal süreçlerden elde edilen kârların da artı değer gaspından olduğunu görüp gösteren Marksizm için "Hangisi daha temiz?" sorusu yoktur. Sistemin kendisi kirlidir ve her durumda kendisiyle birlikte kirliliği yeniden üretir. Onsuz yaşayamaz. Kaldı ki, temiz de olsa —hatta ne kadar temizse o kadar daha— acımasız ve insaniyetsizdir. Temiz para yine de paradır. Para ya da zenginlik yoksulluğun bir türevidir. Bu ülkede, giderek bütün dünyada kim yoksul, kim zengin? Ona bakalım. Nasıl öyle? Niçin öyle?

Sorulacak sorular, "mülkiyet hırsızlıktır" deyip çıkmanın çok ötesinde, bu gibi sorulardır.

Sistemin karşısına "temizlik" talepleri ve iddialarına ağırlık vererek çıkmak kapitalizmi alayıp pullayıp emekçiler üzerinde yeni baskılar kurmaya hazırlananların işini kolaylaştırmaktan, giderek faşizmin klasik "temiz toplum" demagojisine su taşımaktan başka işlev görmez.

Tam da TemizelTantan temizlik operasyonu sürerken emekçilerin, tüm dar gelirliğin ve yoksulların belini sıkıan kemer boğazlarına doğru yürüyor.

Siyaset "rastlantı"ları ayıklama, hedefi şaşırmama sanatıdır.

AB, Türkiye’de tam bir “sınıf”

AB’nin merkez şartları zaten var. Şimdi “çevre şartları” her bir ülke için ayrı ayrı oluyor ve “genişleme”nin kapsamı ortaya çıkıyor. Türkiye için özel olarak hazırlanmış ortaklık şartları da, bir pazarlık belgesi olarak açıklandı. Belge Türkiye’nin şartları ile çatışıyor, bu da doğal, ve bu yüzden de tartışma yaratıyor. O da doğal.

Belge’nin iki boyutu var, çünkü zaten sürecin de iki boyutu var. Bunu anlamak, dünyayı “yuvarlak bir yıldız” dan ibaret algılama ahmaklığından kurtulmakla mümkün.

Biz mi AB’ye gidiyoruz, o mu bize geliyor? Küreselleşmenin bölgesel bir boyutu olarak AB bize geliyor. Bu nedenle hafızamızı kaybetmemize gerek yok. Biz yerli yerimizdeyiz. AB Türkiye’ye, bir yandan “Batı” olarak geliyor, bir yandan da “sınıf” olarak. Bundan doğal ne olabilir? Çünkü o bir “Batı” “kapitalizmi”! Türkiye’ye dayatılan şartlar bu iki veçheyi de kapsıyor.

AB’nin “Batı” olarak gelişinden Hükümet ve iş çevreleri birlikte rahatsız oldular. “Sınıf” olarak gelişinden, Hükümet ve iş çevreleri, birlikte memnun.

AB’yi, yani kimilerine göre ulus devletlerin de üstüne çıkan bu kavi “birliği” “Batı”-“sınıf” veya “Batı”-“kapitalizm” diye bölerek görmemiz, herkeste bir parça bulunduğunu gözlediğimiz kafa karışıklığı nedeniyle. Bölüp açarsak, kafamız karışmaz.

Ne istiyor AB, önce “Batı” olarak? Kıbrıs üzerindeki ipoteğini hafiflet. Kürtlerin kimliğini tanı. Askerleri siyasetin dışına çıkar. Bugünkü, hem demokrasi hem değil veya ne demokrasi ne değil olan durumdan çık ve “kendine göre” de olsa, kabul edilebilir bir demokrasiye geç.

Demesi kolay, gel de sen yap! Hükümeti ve iş çevrelerini kızdıran istekler bunlar. Nerden çıkardın bunları, bunun AB ile ne ilgisi var, sanki senin böyle kusurların yok mu, bizi köşeye sıkıştırma, sen sermaye birikimini hakkıyla yapmışsın, sana kolay geliyor söylemesi ama ben nasıl yaparım, bunu düşünsene.. diye kızıyor Hükümet ve iş çevreleri. Böyle olunca da yüreği hopluyor pek çok kişinin ve çevrenin,

eyvah AB’ye girme fırsatı, “demokrasi fırsatı” kaçacak diye. Tepki gösteren Hükümet ve iş çevreleri haklıdır. Bunlar bizim işlerimiz, ulusal işlerimiz demekte de haklıdır. Bunu AB anlıyor ve anlayış gösteriyor. “Batı” olarak Türkiye’den istediklerini, gene “Batı” olarak pazarlığa açık tutuyorlar. Anlamayan, AB’den demokrasi geleceğini uman, demokrasinin bizim kendi iç işimiz olduğunu anlamayan bizleriz.

Demokratikleşmeyle ilgili konuları bu işe karıştırma diyen Hükümet ve iş çevreleri ayrıca şu bakımdan da haklıdır: AB, onun merkez güçleri de dahil, katılan herkes için bir ekonomik projedir. Hatta öyle, katılan herkes kapitalizmini geliştirsin diye düşünülmüş de değil, ancak en büyük kapitalist güçlerin katılıp yarar temin edeceği finansal bir projedir. Bununla demokrasinin, gerçekten de ne ilgisi var? Şöyle bir ilgisi var elbet: Demokrasi, Türkiye koşullarında, AB kapitalizmini içselleştirmeyi denetlenebilir bir süreç olmaktan çıkarabilir.

Gelelim AB’nin Türkiye’ye “sınıf” olarak gelişine. Bundan Hükümet ve iş çevreleri memnun. Bekledikleri de zaten bu değil midir? Uygulanan ve memurlar aç kalıp sokaklara dökülse de, işçiler yoksulluktan kırılma da, halkın sıkıntından derisi kemiğine yapışsa da asla ödün verilmeden uygulanacağı her gün bir kez yüzümüze söylenen ekonomik programa bakarak, gelen AB’yi teşhis edebiliriz. Bu “sınıf” olarak, “kapitalizm” olarak gelen AB’dir. Onu teşhis etmek için gelip giden heyetleri beklemek hiç gerekmez, bu zaten bizde de öteden beri varolan AB’dir. TÜSİAD’dır, Hükümettir, ordudur, devlettir vs.’dir... AB’ye ortaklık, içimizde çözülecektir.

“Pürüzler”mi var? Bunların demokrasıyla, milliyetçilikle alakası yoktur. Kapitalist bütünleşme başka nedir ki? Büyük küçüğü yutarken küçük hiç mi bağırmasın? Bu güç durumunda Türk sermayesinin başını demokrasiyle derde sokmak akıl karı bir iş midir? AB bunu görmeyecek kadar basiretsiz midir? Kürtçe televizyon, Kıbrıs’ta itidal, Ege’de uzlaşma... Peki, madem istemiyorsun, şimdilik kalsın der geçer. Diyecektir, demiştir de. Hükümetin

direnmesi, gecikmesi, elini yavaş tutması, mesih bekler gibi AB’yi bekleyenlerin yüreğine korku salması bu nedenledir.

Hükümet haklı: Bu bizim iç işimizdir. Kürtlerin Kürtçe duyamaktan daha ileri bir dertleri. İşçilerin, emekçilerin “düşünce özgürlüğü”nden daha çoktur istekleri. Kürtlerin TV’simi yok? Yanına devletin Kürt TV’si eklenirse Kürtler kurtulmuş mu olacak? İşçiler, çalışanlar için düşünce “özgür” olacak, eylem üzerinde yasaklar sürecektir. Bu özgürleşme mi olacak?

Demokrasi Hükümetin ve sermayenin derdi değil. AB’nin de uzaktan bakarak —ve kendi çıkarını kollayarak— ne kadar derdiyse o kadar derdi. Peki, onların başını demokrasiyle derde sokmak kimin işi?

Bu soruyu sorunca, ister istemez “iç işlerimiz”e geliyoruz. Gelelim.

Süreç ilerledikçe sıkıntı, ekmeğini çalışarak kazananlara -veya kazananmayanlara- bugünü aratacaktır. Örgütsüzlük ve çare sızlık koşullarında “Ya sabır!” denilip susulacaktır. Suskunluğu, çaresizliği, yenilgiyi bu noktada reddetmek gerekir. Yıkımı, yıkımın sonucunu görmeden durdurmaktır bilinçli ve uyanık olmak. Siyaset de buna denir zaten. Herkes bilir sabrın bir sonu olduğunu. Her şeyi içine atmanın imkansızlaştığı o hudutta bildiğimiz ya da bilip de unuttuğumuz gibi —benzetmek gibi olmasın ama— 15-16 Haziran gibi olur her şey. AB’nin bize “sınıf” olarak geldiğini görmek ve olup bitecekleri sınıf sezgisiyle görüp değerlendirmek sol siyasetin görevidir. Gene bizim başımıza kalıyor “demokrasi meselesi”ni çözmek. Nasıl çözmek? Ekmek meselesini çözer gibi çözmek: demokrasiyi devletin ve sermayenin elinden —ucu iktidar cebelleşmesine uzanan bir inatla— ekmeği aslanın ağzından sökercesine almak.

AB “Batı” olarak gelirken pazarlıkçı, “sınıf” olarak gelirken katıdır. Onun “sınıf” olarak, “kapitalizm” olarak gelişini, kapitalizmi kendi kanında ve canında yaşayanlar anlar. Geliyor, ve artık unuttuğumuz veya değiştiğini sandığımız pek çok şeyi de beraberinde getiriyor.

Kafamız karışmasın, gelen kapitalizmin evrensel gerçekliğinden başka bir şey değildir.

“Merkez”, merkezdeki çıkardır

MHP siyasi yelpazenin neresindeydi, şimdi neresindedir? Değişmiş midir, değişmemiş midir veya değişmekte midir?

Bu gibi sorular, MHP ikinci büyük parti olarak Meclise girdiği günden beri soruluyor. Cevaplar hep “müsbet” oluyor. MHP’nin değişmek istediği, değişmekte olduğu ve hatta değiştiği, hem de iyiye doğru değiştiği yönünde çok parlak fikirler ileri sürülüyor.

Bütün bu sorular soruluyor, MHP’yle ilgili pislikler ortaya çıktıkça daha sık soruluyor ve cevaplar da daha müsbet oluyor. Susurluk’u kurcalıyorsunuz, arkasında bu parti var. Faili meçhul cinayetleri kurcalıyorsunuz, her kalın damar MHP’ye uzanıyor. Her taşın altından MHP çıktııkça, bugünkü iktidar ortağı MHP’nin o MHP olmadığı, olamayacağı, olmaması gerektiği, olmamasının daha iyi olacağı biçiminde yorumlar ve temenniler yoğunlaşıyor.

MHP de nihayet bir partidir ve ideolojik bağlantılar kurduğu bir seçmeni bulunmaktadır. O da doğal olarak, değişiyorsun ve değiştin gibi yorumlara ve derin siyasal analizlere, “Hayır ben hiç değişmedim ve değişmem” gibi yanıtlar yetiştirmeye çalışıyor. Ama yetişemiyor, dışardan yapılan yorumlar ağır basıyor ve MHP’nin değiştiğine dair kanaat egemen oluyor.

MHP niçin değişsin ve nihayet merkeze gelebilmesi için değişmesi niçin gerekli olsun? MHP’den önce merkezde olan ve hala orda olduğu savında olan partilerin MHP’den nesi eksik? Bugün DYP’de, ANAP’da, DSP’de siyaset yapan pek çok siyasetçi, MHP’nin paramiliter bir sokak gücü olarak kullanıldığı dönemde bu partinin çeşitli kademelerinde görev yapan ve işlediği bunca siyasal cinayetin sorumluluğunu sırtında taşıyan siyasetçiler değil mi? Nereye elini atsan MHP’li var.

Korkusunu dindirmek için MHP’nin değiştiğini kendi kendine telkin eden ve böylece faşizmin bir tehlike olmaktan çıktığına kendini inandırıp rahatlayan mebzul miktarda ulemanın varlığı, solda da bazı kafaları karıştıyor ve onlar da “dünyanın değişmesi”nin doğal bir sonucu olarak MHP’nin de değiştiğini savunuyorlar. Tabii solun tahlilleri daha “derin” ve daha “sınıfsal” oluyor. Avrupa Birliği ve küreselleşme analizlerine dayanıyor. Dünyanın “zorunlu demokratikleşmesi”nden besleniyor ve MHP’nin değişmediğinden dem vuranlara da haddini bildiriyor.

Oysa bu kadar dolambaçlı akıl yürütmeler daima kafa karıştırır. Kafa karışıklığından uzak durmak için konuyu sadeleştirmek, hayatın gerçekliğine indirgemek yeterlidir.

Siyasetin “merkez”i neresidir? Bu “merkez” tanımlarında bir ideolojik aldatmaca var mıdır? Merkez neye göre, kim tarafından belirlenmektedir? Değişmez midir?

“Merkez”in bir ideolojik hegemonya oluşturduğu, belli bir durumda kolayca tanımlanmasından ve tanımın kolay kabul görmesinden bellidir. Bin bir türlü farklı çıkar ve bir o kadar çok ve değişik beklentiye ancak “genel” doğru olan şey birleştirebilir ve zaten sınıfsal ideolojik hegemonya denilen şey de bundan başka nedir ki? Demek ki siyasette “merkez” denilen yer, merkezde yer alan çıkardan başka bir şey değildir.

Merkezde yer alan çıkar ve buna bağlı olarak siyasetin merkezi, toplumsal dengeleri aksi yönde değiştirebilen önemli gelişmeler olmadıkça yerinde kalır. Türkiye’de siyasetin merkezini tekeli sermayenin çıkarları oluşturmaktadır. Tekelci sermayenin çıkarlarının savunulması siyasetin merkezinin başlıca işlevini oluşturur ve bunu hangi siyasi partinin temsil edeceğine karar verme durumunda olan da, tekeli sermayenin kendisidir. Tekelci sermayenin bugün MHP’ye ihtiyacı varsa, yani büyük sermayenin siyasal gereksinmelerini karşılayan özellikler MHP’de bulunuyorsa, MHP merkeze doğru geliyor, ama değişmeden geliyor demektir. Değişmesine gerek yoktur, çünkü ihtiyaç ondaki özelliklere duyulmaktadır. Bu açıdan bakalım: tekeli sermayenin MHP gibi bir partiye gereksinmesi var mıdır, varsa nedir?

Avrupa Birliği tam üyesi olacak düzeye gelebilmesi için Türkiye’nin geçirmesi gerektiği “dönüşüm”ler üzerine kafa yoranlar şunu kolayca görebiliyorlar: Bu “dönüşüm”ün ağır bir “sosyal maliyet”i var ve bunu toplumun, başta işçi ve emekçiler olmak üzere, değişik kesimleri ödeyeceklerdir. Ödemeye başlamışlardır. Bu dönüşümün sosyal maliyetinin ödettirilebilmesi, merkezi otoriter bir siyaseti kaçınılmaz kılmaktadır. Bu siyasetin kotarılmaması 28 Şubat’tan bu yana, başlamış ve gelişmektedir. MHP merkezi otoriter bir siyasetin örülmesinde ihtiyaç duyulan özellikler taşıyan bir partidir.

Ama bütün bunların, derin veya sığ, açık veya gizli devlet her ne ise, onun çizdiği ve meşruiyeti de bu olan sınırlar içinde yerine getirilmesi ge-

mektir. Bu konuda MHP üzerinde bazı rezervler hala bulunmaktadır. Bu partinin etkileri en kirli ekonomik ilişkilerin, tepesi de siyaset dolayımı olarak ayni ilişkilerin içinde dir. Devlet böyle le

gör - müş ve söylemiştir. MHP, kendisinden buna rağmen ne beklendiğini iyi anlamıştır ve o özelliklerinden arınmayacağını zaten söylemektedir. MHP’ye “faşist” denilmesi bu özellikleri nedeniyle. O özellikleri olmasa MHP kimsenin işine yaramayacaktır.

Diğer ilişkilerine gelince. Devlete entegre oldukça zaten o ilişkilere gerek kalmadığını, dert “para” ise eğer, bunun devlette daha çok olduğunu MHP görmemekte midir? Depremin açtığı “pazar”dan en büyük payı yağdan kıl çeker gibi koparıp taraftarlarına aktarabildikten sonra MHP enayi midir ki değişsin?

Sol, faşizm lafına da kafayı fazla takmamalı. Dedik ya, her yer MHP’li. Hele bir de bakışlarınızı devlet bürokrasisine çevirdiğinizde göreceksiniz ki, çoğu MHP’li. Hem ANAP, DYP, hatta DSP’nin nesi MHP’den eksiktir ki, MHP yapacak da, onlar yapamayacak ya da MHP onlarsız yapabilecek?

Sorun demokratikleşmeye, işte meydan! Bu kadar basittir sorun.

MHP, AB’ye doğru ilerlerken lazı. AB’ye de zaten, sen ben değil, Türkiye’deki merkez çıkarları lazım.

Memur “zam” mı ideolojik saldırıdır

Memur maaşlarına zam yapıldı. Memurlar- ve herkes- %10 zammı az buldu. “Az” nedir? Hükümet, çok yapsaydı “herkes”in zararına olurdu dedi. “Çok” nedir? “Herkes” kimdir?

Bu sorular sorulduğunda ortaya çıkan sonuçların üzerine doğrudur, yeterli enerji ile, kararlılıkla yürünmediği için yine bir curcunadır gidiyor. Memurlar yollarda yürüyor ama yollar hiç aşınmıyor! Hükümet bildiğini okuyor, azı bile çok görenlerin borusu ötüyor.

Zam %10 değil de %40- ya da 60- olsaydı, sözgelimi, n’olacaktı? Çok mu olacaktı, yoksa yeterli mi? “Yeterli” nedir?

%10 zam, zam değil düpedüz ideolojik ve politik saldırıdır. Süregelen saldırının azarak süreceğinin de ilanı. İdeolojik ve politik saldırıya memur sendikalarının “İnsanca yaşamak istiyoruz!” türünden sloganlarla karşı çıkmalarından hiç bir şey çıkmaz. (“İnsanca” nasıl yaşanır? “Yaşamak” nedir?)

Bütün sendikaların ekonomik - demokratik haklar için dayanışma eylemi kararlılıkla ve olanca gayretle seferber edilmeli. O da yetmez. Toplumsal muhalefet güçlerinin sistemi temelden sorgulayan ve mahkum eden ideolojik ve politik direnişi bütün veçheleriyle gündemde yerini almalı.

“Metro”!

İstanbul’a “metro” yapıldı. Boyu 8 km. Dört yılda bitecekken sekiz yılda bitti. Dünyanın parası harlandı, birileri bir o kadar para kazandı. Taksim’den Şişli’de

Camiye yakın bir yere varmak yarım saat alıyor. Yürü allah yürü. Yerin altında yürü, yerin üstünde yürü. Sözgelimi Şişli durağı Şişli’de değil, Mecidiyeköy durağı Mecidiyeköy’de değil. Taksim gibi bir yerde— İstiklal Caddesi var, Tarlabası yönü, Gümüşsuyu yönü var...— tek bir giriş, çıkış yeri... Metro iyi ki daha “tutmadı.” Tuttuğu zaman izdihamı, trafiğin halini vb. görürsünüz.

Eh, n’apalım? Bizim de bir metromuz var ya işte!... Burası Türkiye. Ekonomisi neyse, demokrasisi neyse metro- su da o mu diyelim?

CHP’li belediye başlatmış FP’lisi bitirmiş. Kafa hep aynı. Devletin, başa geçenlerin yurttaşlara bakışı hiç değişmiyor: Şimdilik bu kadar. Size bu kadarı yeter!

Niye yeter?

Sorun hele bi!

10'luk artış değil insanca yaşamak
Zorunlu Tasarrufların Hemen Öden
İMF İÇİN DEĞİL
ALK İÇİN BÜTÇE İSTİYOR

Küresel sermaye işbaşında

Ne olduğu, ne olacağı tartışılardursun, küreselleşen sermaye hükmünü icra ediyor. Direniş tanımıyor, itiraz dinlemiyor. Hızlı gidiyor.

Bu iş böyle olur.

Birkaç gün içinde 6.2 milyar dolar uçtu gitti Türkiye'den. Sıcak paradır bu giden. Her an gidebilirdi, bu defa bu kadarı gitti (her zaman çok daha fazlası gidebilir), ekonominin, piyasanın kanı dondu. Kim aldı götürdü? İki üç yıl önce Güney Kore'den kim aldı götürdüyse, o aldı götürdü.

IMF bu "açığı" kapatıyormuş. Veren de o, alan da o. Açığın nesini kapatıyormuş?

IMF açık kapatırken ekonominin "övuñ efsanesi" Türk-Telekom'un yönetimi el değiştiriyor. %35 hisse alan küresel sermaye, yönetime el koyuyor. THY hızlı özelleştirmeye alınıyor. Ziraat Bankası sırada bekliyor. Direnmek ne mümkün, kim direnecek?

Katılım Ortaklığı Belgesi ne diyor? Kıbrıs sorununda itidal, Ege'de uzlaşma, Kürtçe TV... Bunları bu hükümet "egemenlik hakkının müsadere"si" olarak değerlendirmede mi?

"Egemenlik hakkı" küresel ihaleye çıkarıldı!

Türk Telekom deyince şu da bir soru:

ANAP'lılar, kime girdiyse, yine bir gol attılar, Telekom özelleştirmesinin "imza eksiği"ni baskınla, tehditle, ikna ile, her ne ise, ne yapıp edip giderdiler. Şimdi etekleri zil çalıyor.

Küresel sermaye gelecek!

Gelince kimlerle iş görecektir?

Bu devlet ve bu siyaset!

"Şimdi ayıp olur, sonra düşünürüz" gerekçesiyle işkencecilerin "af" yasası kapsamında ayıklanması "devlet"i harekete geçirdi. İçişleri Bakanı bastırdı, Emniyet Genel Müdürü, kapı kapı milletvekillerini dolaştı, jandarma kulis yaptı. "Emniyet teşkilatımız, jandarmamız huzursuz" dendi. Şimdilik olmadı ama gündemdedir. Türk Devleti kendi eylemini "af"fettirmek için bastırıyor.

Devletin işkence mekanizmasına sahip olduğunu ve bu mekanizmayı gözü gibi koruduğunu, bu resmi mekanizmanın bir bütçesi, uzmanları, yurt dışında ve içinde eğitim ve finans kaynakları bulunduğunu, hem herkes kendinden bilir, hem de devlet her zaman ikrar eder.

Gözden kaçırılmasında sakınca olan nokta, bu devlete ve bu siyasete bir "iyi niyet" yüklenmesinin boş inanç olduğudur.

Ya da devlet suçlanırken, siyasetin aklanmasıdır. Siyaset, devlet ve sermaye siyasetidir. İşkence - 12 Aralık günü Ankara Kızılay'da olduğu gibi polis şiddeti ve vahşetinin her türlü- Türkiye kapitalizminin vazgeçmekte müskülattığı gerksinmelerindendir.

Devlet işkencenin konuşulmasından bile rahatsızdır. Devlet demirbaşı bir işkence aletini basına gösterdiği için İnsan Hakları Komis-

yonundaki yeri MHP'ye devredilen vefakar ve sadık DSP'li Sema Pişkinsüt'e yapılanlar buna kanıttır.

AB'ye girip demokratlaşacağız. Bu devlet ve bu siyaset "değişecek"! Bir müzmin hayal de bu.

Hayal, çünkü "insan hakları" diye burjuva sınıfın sırtından gelişen şey bizde solun, sosyalistlerin, işçi ve emekçi halkın, aydınların özgürlükçü eyleminin sırtından gelişebiliyor. Demokrasi ve insan hakları bir sınıf sorunu, bizde özellikle böyle. Bunu anlamadığı için hep hayal kırıklığı yaşayan ve işkenceyi af kapsamına aldirmek için bastıran devleti gördükçe şaşırın şaşpallık da, gene bizde.

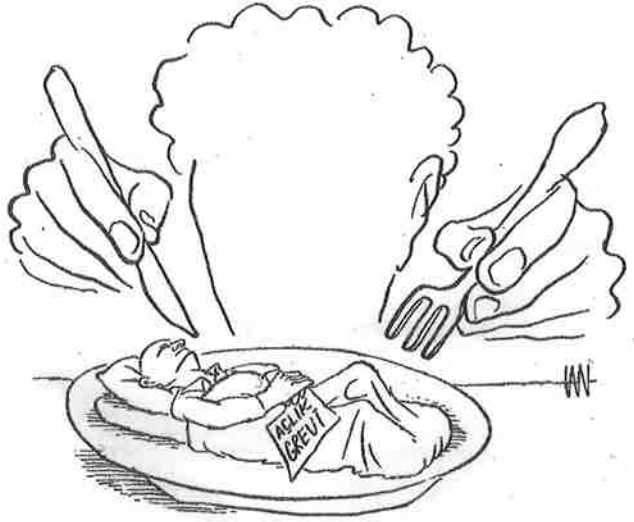
F-tipi cezaevine Hayır İnadına HAYIR!

MHP'linin, "Ölsünler, gebersinler!" demesiyle DSP'linin "Ölmelerini istemeyiz ama F-tipi'nden dönmeyiz" demesi arasında ne fark vardı? İstanbul Barosu Başkanı haklıydı: işin ucunda ölüm varsa, herkesin hayatından sorumlu olanların bir durup, "Acaba biz mi yanlış yapıyoruz?" diye düşünmeleri gerekir. Gerekir ama, İstanbul Barosu Başkanı'nın haklı olmaya "hakkı yoktu": başımızdakiler bildiklerini okuyacaklardı. Çünkü, nasıl olduysa, başımızdaydılar.

Kamuoyunun müdahalesi —olabildiği kadarıyla dahi— uygulamanın "ertelenmesi"ni sağladı. Demek ki —bu kadarı bile olsa— olabiliyor. Ama geç kalınmıştır. (Niçin hep geç kalındığı daha geç kalınmadan bir güzel düşünülmelidir.) Ölüme yatanlar yaşadıkları her günün kalıcı etkisini ömür boyu taşıyacaklar. Zülme uğradılar. "Kamuoyu"nun gözü önünde sürdü zulüm. Bunu unutmayalım..

Ertelemenin arkasında uygulamada ısrar iradesi hala duruyor. Durduğu açıkça ilan ediliyor. Çünkü bu bir iktidar meselesidir. Ucu küresel sermaye ile, IMF ile, D. Bankası ve dünya bankalarıyla ülkenin hali ve geleceği üzerinde pazarlığı da içeren bir sorun: Nasıl bir Türkiye isteniyor? Türkiye, bankalarında sosyal güvenlik kurumlarına, insanların kaç paralık yaşayacaklarından hangi hapisanelerde öleceklerine kadar didik didik yeniden programlanıyor. Pazarlığı yürütenler —ne tesadüf, şu sıra işkenceci katilleri affetmek isteyenler de onlardır!— insan hayatına üç paralık değer vermeden yurttaşları ölüymüşler gibi yaşatıp hiç yaşamadan öldürdükçe "başarılı" hükümet olmakla kendi kendilerine övünüyorlar. Başarılı olduklarına hiç inanan var mı?

Başımızdaki iktidar realitesi budur.

Ölüm orucu krizinin üstüne gelen polis isyanı bu realitenin sokağa çıkmasıdır.

F-tipi cezaevine Hayır! demek, o realiteye HAYIR! demektir.

Bu itiraz uğruna yaşamak ölmekten iyidir ama ölüme yatanların iradesi üzerine dışarda ahkam kesilemez. Ölümün yolu kesilmelidir. Başımızdakiler F-tipi uygulamasından vazgeçirilmelidir. Sorun da, sorumluluk da hepimizindir.

F-tipine —bugün ya da yarın— Hayır! İnadına HAYIR!

BM iklim değişikliği konferansı

Greenpeace'ten açıklama

25 Kasım 2000 Lahey

Bu toplantı, hükümetlerin Dünya'yı iklim değişikliğinden korumak için vermiş oldukları küresel işbirliği sözünden döndükleri an olarak anımsanacaktır.

Rio Dünya Zirvesi'nden yaklaşık on yıl, Kyoto'dan ise üç yıl kadar sonra, Lahey'deki zirve bir U-dönüşünü simgeliyor. Küresel ısınmayı engellemek üzere sera gazları yayılımının azaltılması yerine, bu kirleticiler gerçekte artırılacaktır.

Hükümetlerin, bu hafta yaptıkları gibi, sorumsuzca davranmayı sürdürmeleri halinde, zengin ülkelerin halkları yükselen sulara karşı gittikçe daha yüksek ve geniş duvarlar inşa etmeye hazırlanmalıdır. Onlar, bu duvarların ardında otururken dünyanın geri kalanının iklim değişikliği nedeniyle yıkıma uğradığını ve boğulduğunu izleyecekler.

Ya bunu yapacaklar ya da politikacıları yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği ile iklim değişikliğine çözüm üretmeye zorlayacaklar. Hükümetler, bu işe bir oyunmuş gibi yaklaşmaktan vaz geçmek zorundadır. Bugün iklim değişikliği yaşanıyor ve gittikçe daha fazla kurban almaya devam edecek. ABD, uluslararası görüşmelerde bir kez daha en sevdiği oyunu oynadı ve başardı: Kyoto'da tüm tarafları, iklimi kurtarma çabalarında en alt düzeye inmeye zorladı, Lahey'de ise herkesi bu en alt noktada bırakıp gitti.

Bove

Jose Bove, hayvan yetiştiren bir Fransız çiftçisi ve aynı zamanda küçük çiftçileri örgütleyen bir sendikanın yöneticisi. Onu harekete geçiren şey, geçen Şubat'ta, son on yıldır Fransa'ya hayvan dışkısı karıştırılmış un girişinin yapıldığının ortaya çıkması.

Mücadelesi 1986'da, Uruguay Raund'u ile başlamış; tarımın ilk kez GATT'a (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması) dahil edilmesiyle birlikte. ABD ve AB, daha o tarihte tarım konusunda tüm rakipleri ve engelleri ortadan kaldırmak istiyordu.

J.Bove Fransa'nın taşrasında bir Mac Donalds lokantasını söküp yerle bir etmesiyle ünlenmişti ilk kez. Son İstanbul Kitap Fuarı'na davetli geldi, bir panelde konuştu. Söyledikleri özetle şöyle:

D T Ö ' n ü n (Dünya Ticaret Örgütü) kuralı büyük devletleri ve onların sermayelerini destekliyor. DTÖ'ye göre her üye ülke toplam tarım üretiminin %5'i kadarını dışardan ithal etmek zorunda, hiç ihtiyacı olmasa da. ABD ve AB, bu sayede tüm

dünyaya tarım ürünü ihraç edebiliyor. DTÖ'nün diğer bir politikası da "lisans verme". Bu yüzden Cargill-Novotic gibi şirketler 5-6 yıl sonra dünya tohum piyasasının % 60'ını ele geçirecekler. Mahsanto, dünya mısır piyasasının % 65'ini denetliyor. Bir sonraki ürün piriç

olacak. Çok uluslu şirketler 26 Eylül 2000'de Hindistan'da bir araya geldi, tüm Asya'da nasıl denetim kurulabilir tartıştılar. Asya'da halen 140 değişik piriç çeşidi yetiştiriliyor. Bu toplantının hedefi bu sayıyı beşe, altıya indirmekti. Köylülerin bu çeşitlilikteki tarıma devam etmeleri halinde patent yasasına başvurulacak ve köylüler lisans hırsızlığı ile suçlanacak.

Sökonusu olumsuzluk bütün Avrupa'yı da etkiledi. Deli dana hastalığı kendiliğinden ortaya çıkmadı, Thatcher döneminde sağlıkta liberalizasyona geçildiği için, denetimler kaldırılmıştı. Bu yüzden maliyet düşürme amaçlı tehlikeli girişimler kontrolden çıktı ve deli dana felaketi yaşandı.

Avrupa halkları DTÖ'nün ne kadar kötü olduğunu 1999 yılında ortaya çıkan hormonlu et davasında bir kere daha anladı. Bu davada DTÖ, ABD'yi haklı, AB'yi haksız buldu. Oysa AB sağlık tüzükleri 1987'de değiştirilmiş ve her türlü hormonlu etin AB topraklarına girişi yasaklanmıştı. Bizim ilk eylemimiz bu dönemde başladı. İlk tepki Mc-Donalds'a karşı oldu",

Jose Bove'nin kitabı da var: "Dünya Sağlık Değil."

İran'da kadının durumu

Toplumsal gerçekler ile şeriatın diyalektiği

Tülay Arın

Dinci rejimin kendine destek bulmak için kadınları mobilize ederek siyasallaştırması kendi içinde çelişkili. Rejimin egemenleriyle toplum ve kadınlar arasında ciddi gerilim yaşanıyor.

İran tarihinde kadınların rolleri ve statüleri bakımından önemli değişimler yaşandı. Bu değişimlerde modernleşme, Batılılaşma, milliyetçilik ve İslam dini arasındaki etkileşimde durmadan kayan dengeler önemli rol oynadı. Her aşamada kadın hakları ve kadın mücadeleleri değişimin odak noktasında yer aldı. İran'da kadının durumu toplumun modernleştirilmesi ve bağımsız bir ülke kurulması tartışmalarının kilit alanlarından birisi oldu. Kadının rolünün ve durumunun tanımlanması, siyasi çıkarların görüşlerine destek bulmak ve devlet gücünü kontrol ettiklerini göstermek için önemli bir arena oldu. Bunun İran'da neredeyse yüzyıllık bir tarihi vardır.

Prosper Pierre Louis

ların sayısı arttı. Bu değişiklikler esas olarak Batı değerlerine sahip yeni orta sınıf kadınlar tarafından harekete geçirilmiş olsa bile, diğer kadınlar üzerinde de etkili olmaya başladı.

1970'lerde yükselen popülist İslamcı politika sosyoekonomik adalet ve antiemperyalizmin temeli olarak İslama dönmeyi savunuyordu. Ama toplumda bölünmüşlük ve kültür düalizmi vardı. Bir yanda, oldukça Batılılaşmış, pekçoğu da Batı'da okumuş güçlü kentli elitler ve yeni orta sınıf bulunuyordu. Öte yanda ise "geleneksel" popüler sınıflar vardı. Kentsel popüler sınıflar, geleneksel orta sınıflar veya bazariler (esnaf) mollalarla

ailevi, ideolojik, pratik bağlantıları ve yakınlıkları olan sınıflardı.

ŞAH DÖNEMİ

Rıza Şah Pehlevi 1936-41 döneminde kadınların çarşaf giymesini yasakladı ve kadınların her düzeyde kamusal eğitim alması için adımlar attı. 1953'de Musaddık'ın devrilmesinden sonra, Muhammet Rıza Şah'ın modernleşme programının bir parçası olarak kadınlara oy hakkı verildi. 1967 tarihli Aileyi Koruma Yasası çıkarıldı ve 1975'de kadınların lehine yapılan değişiklikleriyle de kadınların durumunu daha eşitlikçi yönde düzenledi. Bu yasa, çok sayıda kadını evliliğe sıkı sınırlamalar getirdi; boşanmayı erkeğin üç kere tekrarlanan "boş ol" sözüne bağlı olmaktan çıkardı; boşanma için hem erkeklerin hem de kadınların mahkemeye gitme zorunluluğunu getirdi ve boşanma nedenlerinin her iki cins için de aynı olması kuralını koydu; çocukların velayetinin ise mahkemeler tarafından kararlaştırılmasını mümkün kıldı. Evlilikler resmi nikaha dayandırıldı. Aynı dönemde, okula giden ve dışarıda bir işte çalışan kadın-

DEVİRİM SONRASI

1970'lerde geleneksel popüler sınıflar yeni orta sınıfın memnun olmayan kesimleriyle siyasal bir muhalefette birleştiler. Pehlevi rejiminin yıkılması dinci molla rejiminin hakimiyetiyle sonuçlandı. Devrim sırasında laikler ve solcular birkaç ay süren bir özgürlük havasından sonra siyasal hakimiyetlerini kuran mollalar ve yakın güçleri tarafından birer birer bastırıldılar, ağır zulme uğrayarak hükümetten uzaklaştırıldılar.

Devrim sonrası İran'da ideal kadın olarak tanımlanan varlık hem devrimci hem de Müslüman bir toplumun gereklerine uygun bir tipe sahip olacaktı. Kadın dini pratiklere ve İslamın tevazu kurallarına göre örtünecek, iyi anne ve eş olacak, fakat aynı zamanda toplumunun sosyal, siyasal, kültürel işlerinde aktif ve eğitilmiş olacaktı. Bu tanımdan hareket eden mollalar rejimi birbiriyle çelişkili iki temel politikayı uygulamaya koydu:

Kadınların devrim destekçisi olarak siyasal yaşama katılmasını teşvik etmek; ama öte yandan kadınlarla ilgili şeriat yasalarını geri getirmek. İlk kadınların oy hakkının korunmasını sağladı. Devrim sırasında ve sonrasında kadınların büyük çaplı, örgütlü ve çok aktif şekilde politikaya ve gösterilere katılımı, kadınların, özellikle de popüler sınıfların kadınlarının siyasal destek potansiyelleri bakımından önemini gösterdi. Humeyni rejimi kadınlarla ilgili şeriat kurallarını geri getirmesine rağmen, çelişkili bir biçimde, kadınların kamu kesiminde siyasal mobilizasyonunun meşru, hatta gerekli olduğunu düşündü. Bunun için kızların eğitimini ve kız okullarını teşvik etti; özellikle, İran-İrak Savaşı sırasında kadınların kamusal alanda aktif yer almalarına destek verdi. İran anayasasına göre, devlet kadınların haklarını İslam standartları çerçevesinde garanti etmek, kişiliğini, maddi ve ruhi haklarını geliştirecek ortamı sağlamakla görevli sayılıyor. Eğitim sistemi de kadınları bu ikili role hazırlama görevi görüyor. Ayrıca bu sürekli eğitim anlamına geliyor ("beşikten mezara öğrenmek"). Okuryazarlık oranını yükseltmek için sürekli eğitim programları kitlesel olarak uygulandı ve özellikle kırsal kesim ve göçer erişkin kadınlara yöneldi. Bu program bir yandan okuma-yazma, hesaplama, diğer yandan İslam kültürü ve siyaseti kadınların toplumdaki rolleri, kişisel, ailevi, toplumsal sorumlulukları konusunda bilinç vermeyi amaçlıyor. Dolayısıyla, bu haliyle esas amacı hakim siyasal otoritenin sosyal ve siyasal ideolojisini yerleştirmek, statükonun yerleşmesine hizmet etmek. Ama bu sayede bu programlarda çalışan kadınların sayısı çok arttı. Kadınların okuryazarlık oranı 6 yaşından büyük nüfus için 1976'da %25'den 1996'da %74'e çıktı. Bugün okula giden kızların oranı %80 ve erkek çocukları ile aynı. Üniversite öğrencilerinin %40'ı kız ve iki yıl öncesinden başlayarak üniversite giriş sınavlarında kazananların çoğunluğu kızlar olmaya başladı. Bu yıl bu oran %58.

mokratikleşme ve kültürel çoğulculuk çabalarının ayrılmaz parçası olan kadın haklarını geri almak oldu.

AYRIMCI UYGULAMALAR

İranlı kadınların "anayasal şiddet" olarak nitelendirildiği, kadınlara karşı ayrımcılık siyasetinin temel alanları şöyle özetlenebilir: Birini öldüren kişinin ödemesi gereken kan parası olan "diyet parası" kadın için yarı yarıya. Erişkinlik ve hukuki sorumluluk yaşı erkek için 15, kızlar için 9. Taşlanarak öldürmede erkek beline kadar, kadın göğsüne kadar gömülüyor. Erkek "içkin" olarak ailenin reisi. Kocanın izni olmadan kadının çalışması, herhangi bir sosyal faaliyeti, hatta evden dışarı çıkması bile mümkün değil. Kadının evlenmesi babasının veya büyükbabasının onayına bağlı. Kadınlar gayrimüslimle evlenemez. Evli kadının pasaport için başvurusunda kocasının izni gerekiyor. Kadının boşanma talebi kocanın onayı olmadan gerçekleşmiyor. Kadının yurt dışında boşanmasının geçerli olması için İran konsolosluklarında tekrarlanması gerekiyor. Kadın bu yapılmadan yurtdışında tekrar evlenirse zina yapmış sayılıyor ve İran'a seyahat ederse bu zina cezası olan taşlanarak öldürülme cezasını gerektiriyor. Baba çocukların tek vasisi. Kadının aile içinde şiddete maruz kalmasına karşı koruyucu hüküm yok; mahkemeler kadının davranışını kocasının sert muamelesine yol açan saygısızlık ve tahrik sayıyor, davayı kadınlara erkeğin kendi aralarında anlaşmasına bırakıyor.

Kadınların anayasanın "siyasal güç" alanları olarak tanımladığı yedi alanda (liderlik, yürütme, yasa, yargı, uzmanlar kurulu, Ulusal Güvenlik Kurulu, Uygunluk Temyizi Meclisi) görev alma koşulları (sadece erkeklerin aldığı fetva verme yetisi için gerekli dini nitelikler) uygulamada kadınları hemen tümüyle dışlayacak şekilde tanımlanı-

Kadınlar siyasal karar süreçlerinde son derece düşük düzeyde temsil ediliyorlar, fakat seçmen olarak oyları belirleyici önemde. Seçimlere katılma oranları yüksek. 1999 seçimlerinde oy verenlerin %55'i kadındı. Kadınlar haklarının bilincinde olarak oy kullanıyorlar ve kadın hakları ve reform taraftarlarını destekliyorlar. 290 üyeli Mecliste 15 kadın üye var ve bunlar tutucu değil, ılımlı.

Bütün bunlara rağmen kadınların kamusal faaliyetleri sadece belli alanlarda desteklendi. Şeriat yasaları bunların sınırını çizdi. Şii mollalar Aile-

yor. Bu koşullar kadını aynı zamanda üst düzey yetkili pozisyonlardan da dışlıyor. Kadınların hakim olması yasak. Sadece sorgu hakimi veya savcı yardımcısı olabilirler, karar yetkileri yok.

İslam rejiminin cinsiyet ayrımcılığı kadını görünmez ve tümüyle güçsüz kılmak için kadın yaşamının her veçhesini denetim altında tutmaya çalışıyor. Bu baskı, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğü alanında, iletişim alanının tümünde, sanatta, edebiyatta, kişilerin davranış biçimlerinde, dış görünüşü ve giyim-kuşamında ciddi bir sansür ve kısıtlama olarak ortaya çıkıyor. Kadınlar ev dışına çıktığında elleri ve yüzü hariç bütün vücudunu kara çarşafı ile kapatmak zorunda. Bütün kamu kuruluşlarına, üniversitelere, havaalanlarına ayrı kadın kapılarında girmek ve ruj ve vurucu silah taşıyıp taşımadıkları bakımından aranmak zorundalar. Bir üniversitede bir kadın kıkırdama şeklinde güldüğü için cezalandırılabilir. 1997'de ve 1999'da daha ılımlı molla Muhammed Hatemi'nin seçilmesi ile çok sınırlı gevşemeler bir özgürlük havasının geleceği ümidini doğurduysa da pek çok alanda baskılar arttı. Örneğin parlamento kadınlar bakımından İran tarihinin en gerici iki yasasını kabul etti. Bunlardan birincisi bütün sağlık ve eğitim kuruluşlarının cinsiyet temelinde ayrılması. Bütün sağlık kuruluşları -hastane, klinik, laboratuvar, muayenehanesi, eczane vb.- tamamen cinsiyet temelinde ayrılmış. Kadın öğretmenler 10 yaşından büyük erkek çocuklarına öğretmenlik yapamıyor, ancak kız okullarında çalışabiliyorlar. Erkek öğretmenler kız okullarında çalışmıyorlar. İkincisi ise, dergi kapaklarında ve gazetelerde kadın resimlerinin basılmasının ve islam yasalarının karşı çıktığı kadın ile erkek arasında çatışma yaratacak yazıların yayınlanmasının yasaklanması idi. Hatta Haziran 2000'de *Le Monde*, *L'Express*, *Le Figaro* gibi yabancı gazetelerdeki kadın resimlerini kestiler. Margaret Thatcher, Matisse, Degas kurbanları arasındaydı. Bir sanat kitabında Degas'ın balerinalarının vücutlarının alt kısmı boya ile kapatılmıştı. Pratikte kadın şarkıcılar medyada yoklar, sadece kadın dinleyiciler önünde şarkı söyleyebiliyor. Dans yasak.

Devrimden hemen sonraki dönemde kadınlar için karanlık tablo bazı faktörlerin etkisiyle farklı dinamikler yaratmaya başladı. Devrim öncesi reformların ortadan kaldırılmasından sonra bunların fark edildiğinden daha derin ve daha popüler olduğu anlaşıldı. Kadınlara kamu kesiminde istihdam olanaklarının büyük ölçüde ortadan kaldırılması onları özel kesimde yer aramaya sevk etti. Birçoğu esnaf, işkadınlığı, tıp, eğitim, sanat, edebiyat, yazı, yönetmenlik de dahil film yapımının her türlü işi gibi alanlarda, daha önce görülmemiş çok sayılda kadın, girişimci ve profesyonel olarak çalışmaya başladı. Hatta kadınlar spor alanlarında bile önemli gelişmeler sağladılar. Gene pek çok kadın kamu kesiminde çalışıyor, ama şimdi kentleşme oranının kırsal kesimden daha

büyük hale gelmesiyle daha çok sayıda kadın özel kesimde çalışıyor.

REJİMİN İÇ ÇELİŞKİSİ

Kadınların işgücüne katılımını etkileyen etmenler: haklarında çok kayba uğramadan part-time çalışma olanağı, devletin başarılı doğum kontrolü programları yoluyla aile büyüklüğünün hızla düşmesi (yaklaşık 30.000 gönüllü çalışan temel sağlık ve doğum kontrolü konusunda eğitildi ve kendi bölgelerinde kadınlara eğitim vermek üzere yetiştirildi), kızların eğitiminin hızla artması, iktisadi krizlerin kadınları da çalışmak zorunda bırakması. Dünyanın uygulanan en etkili doğum kontrolü programlarından biri özellikle popüler sınıfların kadınlarını yararlandırdı. Ama daha önce değinilen eğitim alanındaki durum kadınların çalışması bakımından özellikle önemli. Çalışmayan kadınların (yani kadınların % 91'i) % 27'si öğrenci, %58'i ev kadını idi. Kentleşme, doğum oranlarının düşmesi ve eğitim gibi etmenler işgücüne katılımı artırıyor.

Şeriat yasalarına dayanan bir rejimin cinsiyet temelinde derin ayrımcılık ve eşitsizlik yaratması en doğal sonuç. Ama dinci rejimin kendisine siyasal destek bulmak için kadınları mobilize etmek zorunda kalması ve kadınların siyasallaşması kendi içinde çelişkili. Rejim giderek çok sayıda insanı, özellikle kadınları, gençleri ve profesyonelleri kendine yabancılaştırdı. Eğitimli, çalışan, veya siyasallaşmış, siyasal olarak aktifleşmiş kadınlar arasında rejime karşı ciddi direnme yarattı. Sokak gösterileri, basın faaliyetleri, kadın gazeteleri ve dergileri, parlamentodaki kadınların faaliyetleri bu direnişi yoğun olarak yansıtır. Daha önce siyasal ve kültürel olarak ayrı kutuplarda yer alan kadınlar kadın hakları konularında birleştiler. Laik kadınlar doğrudan mücadele ederken, daha geleneksel kadınlar arasında ise İslamın reformu mücadelesi başladı. İslamcı feministler geleneksel olmayan ve kadın odaklı İslam yorumlarıyla, Batılı bir cinsiyet ilişkileri modelini savunmak yerine, İslamın içinden mücadele ve reform yapmayı deniyorlar. Bunlar devletin İslamın kadın erkek eşitliğini gerektirdiği sözünü tutmasını ve asırlardır kadınları esir almış uygulamaların toplumun gelişmesinin önüne koyduğu engelleri kaldırmasını talep ediyorlar, devrimin başarısının ataerkillik pratiklerden kopuş yaşanmasına bağlı olduğunu savunuyorlar. Son on beş yıldır kadının sosyal ve yasal durumu konusundaki tartışmalar ataerkillik ve ataerkillik gelenekler ile İslam arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmaya çalışıyor ve kadınların bu konudaki bilinçlerini ve cesaretlerini güçlendiriyor. Ama bu ikisini bağdaştırmanın yolu elbette uygulamada bulunamıyor. Bu nedenle de İslam rejiminin egemenleri ile toplum ve kadınlar arasında ciddi bir gerilim yaşanıyor, çünkü rejimin kendini olumsuzlamadan reform yapmasının olanağı yok. Sonuç da, şimdiki halde, kaos oluyor.

8 Mart'tan 17 Ekim'e "2000 Yılı Dünya Kadın Yürüyüşü"

Nevin Kaplan*

Dünyanın dört bir yanında 157 ülkeden 5600 kadın grubuna bağlı milyonlarca kadın aynı taleplerle büyük bir dayanışmayı ördü, ortak eylem ve etkinlikler gerçekleştirdi.

Bundan tam 5 yıl önce Kanada'nın Que bec eyaletindeki kadınlar "Yoksulluğa Karşı Ekmek ve Gül" yürüyüşü düzenlemişlerdi. Pekin Dünya Konferansı'nda ise tüm dünya kadınlarını yoksulluğa ve şiddete karşı birlikte yürümeye çağır-mışlardı.

Bu çağrı üzerine, 8 Mart 2000'de milyonlarca kadın, yoksulluğa ve kadına yönelik şiddete karşı tek ses, tek yürek oldu. Dünyanın dört bir yanın-

da yürüyüşler düzenlendi, toplantılar gerçekleştirildi, imza kampanyaları örgütlendi, milyonlarca destek kartı toplandı. Brezilya'da Rio Karnavalıyla etkinlikler başlatıldı, 25.000 köylü kadın sokakları doldurdu. Hindistan'da değişik şehirlerde on binlerce kadının katıldığı yürüyüşler düzenlendi, sokak tiyatroları gerçekleştirildi. Tunus'lu kadınlar kültür festivalleri düzenlerken, Panama'da yerli kadınlar konferanslar gerçekleştirdi. Paris sokaklarında 15.000 kadın yürüdü. İtalya'da kadınlar kendilerini başbakanlık

binası önünde zincirledi. Mısır'da değişik Arap ülkelerinden gelen kadınlarla bölgesel yürüyüşler yapıldı. Nepal'de kadınlar halk mahkemesi kurdular. Filipin'li, Mozambik'li, Zambian'lı, Tayvan'lı ve Japon kadınlar sokaklarda renkli yürüyüşler düzenlediler. Fiji Adalarında kadınlar davullarıyla, deniz kabuklarıyla enstrümanlar çaldılar. Kadınlar, "2000 Yılı Dünya Kadın Yürüyüşü" ile yoksulluğa ve kadına yönelik şiddete karşı ortak talepler oluştururken, her ülkede aynı zamanda özgün taleplerle eylemler gerçekleştirdiler.

Biz Türkiye'li kadınlar da bu büyük kadın başkaldırısının, isyanının, dayanışmasının ve mücadelesinin bir parçası olduk. KESK'in uluslararası komiteye yaptığı başvuruyla, Türkiye, yürüyüşün Avrupa ayağına dahil edildi ve değişik çevre, grup ve partilerden kadınlar

*KESK Kadın Sekreteri

bir araya geldi. Atölye çalışmaları yürütüldü. Her hafta yapılan ortak toplantılarla dünya taleplerinin yanı sıra özgün taleplerimizi, eylem ve etkinlik takvimimizi belirledik.

Bir çok ilde sendikalardan, siyasi partilerden ve bağımsız kadın gruplarından öncü ekipler oluşturduk. Kadınlar, yürüyüşün illerde örgütlenmesi için büyük bir coşkuyla çalıştılar. 2000 Yılı Dünya Kadın Yürüyüşü'nü 8 Mart'ta, İstanbul'da 8.000 kadının katıldığı merkezi bir mitingle başlattık. Ankara'da, İzmir'de, Diyarbakır'da, Muş'ta, Çanakkale'de, Mersin'de, Antep'te, Tekirdağ'da ve daha bir çok ilde basın açıklamaları, toplantılar, panel ve şenlikler yaptık. Çalışmalarımızı hedeflerimiz doğrultusunda gerçekleştirdik.

1 Mayıs'ta alanlarda kadınların yoksullaşmasına dikkat çektik. Bir çok ilde forumlar, toplantılar düzenledik. Kadına yönelik her türlü şiddete karşı eylem ve etkinlikler gerçekleştirdik. Dünya Barış Günü nedeniyle, İstanbul'da 2 Eylül'de Barış'a koştuk.

Türkiye'li kadınlar olarak özgül taleplerimiz için eylem ve etkinlikler içerisinde de yer aldık. Dünyadaki milyonlarca kadını birlikte imza kampanyaları örgütledik ve destek kartları hazırladık. Topladığımız on binlerce imzayı birçok ilde gerçekleştirdiğimiz basın açıklamalarıyla Amerika'ya postaladık. Ve 8 Ekim'de binlerce kadını ortak bir mitingde hep bir araya geldik.

Biz Türkiyeli kadınlar, aynı sorunları yaşayan farklı renklerden, dilden, kültürden onbinlerce kadını 14 Ekim'de Brüksel'de yapılan Avrupa Miting'ine katıldık. 15 Ekim tarihinde Washington'da, Dünya Bankası önündeki protesto

gösterisinde Türkiye politik delegasyonu olarak yer aldık. 17 Ekim'de Newyork'ta Birleşmiş Milletler önünde gerçekleştirilen dünya mitinginde de vardık.

Türkiye'den topladığımız on binlerce destek kartı ve imza ile birlikte, Türkiye delegasyonu olarak Birleşmiş Milletler yetkilileriyle görüştük. Dünyanın dört yanından kalkıp gelen çok sayıda kadın, topladıkları destek kartlarını ve imzaları, üzerlerinde ülke adları yazılı bisikletlerle Birleşmiş Millet-

ler'e götürerek yetkililere teslim ettiler.

Yapılan değerlendirmelerde, başta Ortadoğu olmak üzere dünyanın dörtbir yanında süren çatışmaların sona erdirilmesi, silahlanmaya ayrılan paraların yoksul ülkelere aktarılması, yoksul ülkelerin borçlarının silinmesi gibi bir dizi somut kararlar alındı. Bu taleplerin kazanılması noktasında önümüzdeki süreçte dünya kadınlarının ortak eylem ve dayanışma içerisinde olması gerektiğinin altı çizildi.

Kapitalizm ve sosyal haklar üzerine

Gaye Yılmaz*

Özgürlük, eşitlik ve demokrasi gibi insanlığın ortak değeri kavramlar, başlarına "az", "çok" ya da "en fazla" gibi sıfatlar konularak kullanılamaz. Dünyanın bir yerinde sömürü varsa, sizin özgürlüğünüz de tehdit altındadır.

Son dönemde ve özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliğine—oldukça farklı bir statüde de olsa aday olarak kabul edildiği Helsinki süreci sonrasında sosyal kavramlar eskisine oranla daha fazla kullanılır hale geldi. Metaların yanı sıra, ilkeler ve sözcüklerin de enflasyonunu yaratmakta hayli yol kat etmiş bulunan kapitalizmin teorisyenleri, kavramların içini boşaltarak kullandırma ve gerçek içeriklerini unutturma alanında da büyük bir başarı elde ettiler bu süreçte. Şaşırtıcı olan ise, sol'un önemli bir bölümünün, bu oyunu ya göremediği ya da görmek istemediği için, oyunun bir parçası olmayı kabul edişidir.

DEMOKRASİ

Bu garip oyunda en fazla yer alan ve bu nedenle de en fazla tahrip edilen kavramların başında Demokrasi ve İnsan Hakları geliyor. Monarşik devlet düzenine başkaldırı sonucunda, halkın temsiline dayanan ve bu nedenle eşitlik, özgürlük ve birlik-bütünlük kavramlarıyla bütünleşen "demokrasi" yıllar itibarıyla erozyona uğratılmış ve bugün en fazla burjuvazi tarafından savunulur hale gelmiştir. Ancak çeşitli kaynaklar incelendiğinde, gerçekte bu kadar net olan demokrasi kavramının nasıl farklı tanımlamalara tabi tutulduğu da görülmektedir :

1- Egemenliğin halktan kaynaklandığı yönetim biçimi, siyasal sistem. Halktan kaynaklanmak: muhtemelen bugün uygulandığı biçimiyle "demokratik" seçim sistemleri üzerinden iktidara gelen azınlığın çoğunluk adına karar aldığı yönetim biçimi.

2- Bir kurum, bir topluluk içerisinde kişilerin karşılıklı hak ve özgürlüklerinin varlığına dayanan yaşam biçimi. Bu tanımlama ilk anda doğru ve hakça görünüyorsa da, halktan hiç söz edilmediği için burjuvazinin salt kendi yaşam alanlarında ve yine kendi çıkarlarını yükseltmeye dönük bir demokrasiden söz edildiği açık. Olayın tek tek bireylere indirgeniği ve "demokraside bireyin hakları, karşı tarafın haklarının başladığı yerde biter" öğretisiyle topluma benimsetilerek kolektivizmin yok sayıldığı görülmektedir.

3- A. Lincoln'un tanımlamasına göre demokrasi, "halkın, halk tarafından ve halk için yönetilmesini ge-

rekli kılar". Ancak kapitalist sistemde halk çeşitli alt katmanlara bölündüğü, bu katmanlar arasında bir eşitlik söz konusu olmadığı, tersine, aralarında çıkar ilişkileri nedeniyle güçlü bir sömürü ilişkisi tesis edilmiş olduğu için, bu tanımlamada "halk" kavramının açılması gerekmektedir. Özenle yaratılan kavram bunalımı içinde en büyük fırtınanın koparıldığı kavramlardan birisi de işte bu "halk" tanımlamasıdır. Tıpkı

demokrasi kavramında olduğu gibi halk kavramında da bir hayli çeşitlenme olduğu göze çarpmaktadır. Sosyal bilimlerde halk, "toplumsal, kültürel düzeyleriyle genelden ayrılan gruplara ve yönetici sınıflara, kentsoylulara karşı olan, toplumun büyük çoğunluğu" anlamında kullanılmaktadır. Bu tanımlama, Lincoln'un demokrasi tanımı içinde geçen "halk" kelimesinin yerine konduğunda ise bugün dünya halklarının neredeyse tamamının demokrasiyi YAŞAMADIGINI söylemek mümkündür.

Diğer yandan demokratik istem, başlangıçta özü bakımından bireyci bir istemdi. Bireylerin doğuştan özgür ve eşit oldukları varsayıldığında, sorun, "bu özgürlük ve eşitliği korumak için bireyleri bireysel yaşama saygılı bir iktidar çerçevesinde olabildiğince sıkı biçimde birleştirmek" olarak görülür. Eski Yunan'da

yalnızca köle sahipleri için doğrudan siyasal demokrasi yaratıldı, çünkü köleler ve yabancılar yurttaş olarak görülüyordu. Bütün Ortaçağ boyunca, özellikle dinsel tarikatlarda belli belirsiz var olan demokrasi düşüncesi bireyin üstünlüğünün ilanı olan Rönesans ile birlikte yeniden canlanmış ve J. J. Rousseau'nun "halk egemenliği" adıyla bilinen kuramı ile açıkça ortaya çıkmıştır. Rousseau'ya göre, *halkı oluşturan bireylerden her biri, genel iradenin yönetimi altında ve toplum sözleşmesiyle herkesin ortak kullanımına sunulan iktidarın bir bölümünün sahibidir, genel iradenin kaynağı da bütün toplumdur. Toplum yalnızca kendi çıkarını gözeticeği için genel irade her zaman kamu yararına çalışacak ve birey özgür kalacaktır, çünkü toplum, genel iradeye boyun eğmekle aslında kendine boyun eğmiş olacaktır. Bu irade, genel oy, doğrudan demokrasi ve çoğunluk kuralıyla ortaya çıkar. Bu bağlamda hiç bir yurttaşın, kendisinden ayrılması düşünülemeyen ve kendi özgürlüğünün güvencesi olan otorite ya da iktidar parçasını tanımaması ya da bir başkasına devretmesi söz konusu olamaz; çoğunluk kuralı bu özgürlüğü tartışma kuralı yapmaz.*

* DİSK ve Birleşik Metal-İş Sendikası
Uluslararası İlişkiler Uzmanı

Mülkiyet ve üretim ilişkileri, bu ilişkilerin genel iradenin belirlenmesindeki rolü açısından hiç sorgulanmayan bu kuram, dönemi içinde oldukça ilerici sayılabilir. Fakat sosyal demokratlar ve ılımlı devrimciler, bu halk egemenliği kuramının tersine, temsili demokrasiye götüren "ulusal egemenlik" kuramının savunucusu olmuşlardır. Buna göre, iktidarın bir parçasını elinde tutan birey değil, soyut ve bölünmez, kolektif bir bütün olarak ulustur. Bu kurama göre, ancak tüm ulusun seçilmiş temsilcileri ulusal iradeyi ete ve kemiğe büründürebilir. Bu nedenle, klasik liberal demokrasi, doğrudan demokrasiden esinlense bile özü bakımından temsildir.

İnsanlar arasında gerçek ve tam bir eşitlik olmadığı sürece, özgürlüğü yalnızca ayrıcalıklı zümrelere has bir biçim olarak tanımlayan Marksizm'e göre ise toplumsal örgütlenmenin, otoritenin ilk amacı bu eşitliği sağlamak olmalıdır. İktidarın en kalabalık sınıf anlamına gelen halk tarafından ele geçirilmesi ve kullanılması bu amaca yönelmelidir. Buna göre, iktidarın işlevi, bireysel yaşama indirgenemeyecek şeyleri örgütlemek biçimindeki en küçük işlev değil, ideal toplumu yaratmak biçimindeki en büyük işlevdir. Böylece, basit siyasal demokrasinin yerini tam demokrasi, özellikle de toplumsal demokrasi alacaktır. Mülkiyeti elinde bulunduran kapitalin egemenliğinin son bulması, sınıflar arası karşıtıkları ve dolayısıyla iktidar için yarış kavramını da ortadan kaldırır.

ULUS-DEVLET

Kapitalist ekonomik sürecin basit dinamiği günümüz liberal demokrasisinde de bir dönüşüme yol açmıştır. Bu bağlamda, zaten egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda biçimlenen devlet yapısı, egemen sınıfın daha da güç kazanmasıyla birlikte "ulusçu olma" (Nation States) niteliğinden de vazgeçmiştir.

1900-60 döneminde bütün dünyada ulusal motifler öne çıkarılmış, ulusun bağımsızlığı ve egemenliği gibi kavramlar, ulusun bütünlüğünü tehdit etme gibi bir potansiyeli barındıran tüm akımlara karşı olma, yurttaşlık bilincine sahip olma toplumların öncelikleri haline getirilmiştir. Bu süreç Keynesyen ekonomi politikalarında da destek bulmuştur. Gerçek amaç ise kapitalizmi dünya sistemi olarak geliştirmek ve dünya ölçeğinde kapitalist birikim sürecini hızlandırmak için öncelikle her bir ülkede ulusal burjuvazinin yaratılması ve bu sürece toplumsal desteğin sağlanmasıdır. Böylece ulusal kalkınmaya öncelik verilmiş, halkların sırtından kamu iktisadi teşekkülleri oluşturulmuş ve halkın desteğini çekmesini önlemek için parasız eğitim, parasız sağlık, düşük katkılar karşılığı elektrik, su gibi altyapı hizmetlerinden yararlanma olanağı sağlanmıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında oluşturulan küresel yapılar (IMF ve Dünya Bankası) üzerinden tek tek ülkelerde özel sektör ve girişimcilik teşvik edilmiş, yerli tüketim özendirilmeye çalışılmıştır. Aynı dönemde—yine yeterli sermaye birikiminin henüz oluşmamış olması ve özellikle sana-

yi için gerekli altyapının (elektrik, ulaşım, iletişim, su, v.b.) kuruluş maliyetinin özel kesimi aşırıyor olması nedeniyle devletler sanayi için gerekli alt yapıyı kurmak ve özel kesim tarafından gerçekleştirilen üretime pazar temin etmek için istihdam yaratmakla görevlendirilmiştir. Yatırım, üretim ve tüketimin birlikte yükseldiği bu süreç toplam istihdamın da artmasına katkı sunmuş ve işgücünün sendikalarda örgütlenerek bir kısım haklar elde etmesine olanak sağlamıştır. Dünya sermayesinin bu tip ulusçu bir yaklaşıma yönelmesinin bir diğer temel nedeni 2. Dünya Savaşı sonrasında Sosyalist Sistem'in sınırlarının dünya ölçeğinde genişlemesi ve daha da önemlisi sosyalist eğilimlerin tüm dünyada yükselen bir trend göstermesi olmuştur. Milliyetçi öğelerin işlendiği bu dönemin bir özelliği de "emperyalizm" tanımlamasında kendini göstermiştir. Sermayenin yayılmacı özelliğinin başarıyla gizlenmesi, devletlerin yayılmacılığını boy hedefi haline getirmiş ve zengin ülkelerin yoksul ülkeler üzerindeki hegemonyasından şikayet edilmiştir. Bu anlamda "bağımsızlık" kavramı ağırlıkla siyasal bağımsızlık olarak algılanmıştır.

Yeni liberal ekonomik sistemin bir gereği olarak içi boşaltılan kavramlardan biri de "bağımsızlık ve egemenlik" olmuştur. Sistem kendi çıkarları gereği sürekli olarak yükselttiği değerlerden—bu da geçici olabilir—artık kurtulmak istemektedir. Toplumsal hareket ise tepki vermekte son derece geç kalmış ve ancak bugün olan biteni anlamaya başlamıştır. İşin daha da vahim boyutu ise, bağımsızlıkçı sol kesimin bu değerlerin hala var olduğunu ve ciddi bir saldırıya uğradığını düşünmesi ve bu nedenle savunma geliştirmesidir. Oysa ülkelerin bağımlılık süreci, kapitalist sistemin kaleleri olan uluslararası finans kuruluşları ile ilişkilennmeleriyle birlikte başlamış ve giderek bu ilişkiler kopulması mümkün olamayacak boyutta karmaşık hale getirilmiştir. Dünya ölçeğinde yapılan bir örnekleme çalışmasının sonuçlarına göre 1998 yılı itibarıyla dünyadaki tüm Merkez Bankalarının nakit değer toplamı 14 milyar ABD doları iken, tek bir günde sadece finansal spekülasyon için kullanılan parasal büyüklük 800 milyar dolar düzeyindedir. Bu anlamda

dünyanın yegane süper gücü olarak kabul edilen ABD'nin bile, sermaye karşısında "bağımsız bir devlet" olduğunu söyleyebilmek zordur. İşte en üst devlet makamlarının bile bugün geline nokta bağımsızlık, egemenlik gibi değerleri "demode, bağınaz, küreselleşmenin ruhuna ters düşen geri kalmış kavramlar" olarak tanımlamalarının ardındaki neden budur.

Fakat bu söylem de asıl niyetin anlaşılmasını güçleştirmekte ve sınırlarla birlikte devlet yapılarının da ortadan kalkacağı yönünde iddialar ileri sürülebilmektedir. Oysa kapitalist

sistem için ne ırkçı ve aşırı milliyetçi öğelerden, ne de sistemin koruyucusu olma işlevini üstlenmiş devlet yapılarından tümünden vazgeçmek mümkündür. Budanan devletlerin sosyal boyutlarıdır.

Öte yandan, yaşanan süreçte tek tek örgütler ve kişilerin bile çıkar ilişkileri düzleminde bağımlı hale getirildikleri, ancak kavram enflasyonu yüzünden kendi içsel muhasebelerini yapmadıkları için ne derece bağımlı olduklarını fark edemedikleri dikkat çekmektedir. İşini kaybetme kaygısıyla birikimini kendinden beklendiği şekilde —sınırlı— aktarmak zorunda kalan eğitimciler, bilim insanları, örgütünü genişletme amacıyla çeşitli yabancı kaynaklardan fon teminini hedefleyen ve bu nedenle örgüt ilkelerini açık bir dille telaffuz etmekten çekinen Sivil Toplum Kuruluşları yöneticileri, kariyer sevdasıyla ilkelerinden, hatta kişiliğinden bile vazgeçebilen ama sonrasında "bu durumun ilke ya da kişilik ile bir ilgisi olmadığı" yalanına inananlar ve hatta sadece bireysel kariyerleri için geçici sürelerle toplumsal mücadelelere katılan ve istediğini (sosyal bir üst-statü olabilir) elde ettikten sonra mücadeleden kopanlar, sistem tarafından bağımlı hale getirilmiş kişi ve kurumlar değil midir? Bilim ve sanat gibi gerçekte tüm insanlığın ortak değerlerini simgeleyen ürünlerin bugün sadece sermaye sahiplerinin çıkarları doğrultusunda üretilir olması aynı yabancılaştırmanın sonuçları değil midir?

"İNSAN HAKLARI"

Sulandırılan bir başka kavram ise "İnsan Hakları"dır. Salt siyasi haklar düzleminde bile sınırlı olarak işlenip tartışılan bu yeni moda insan hakları geniş kitlelerce savunulmakta, "Dünya halkları bu kadarı ile yetinmek zorunda mı?" şeklinde bir sorgulama ne yazık ki yapılmamaktadır. Sınırı kapitalist düzen tarafından belirlenmiş bu kavram toplumlara demokrasiyi çağrıştırmakta ve yine bu kesimler sözkonusu hakların var olduğu bölgelere kolayca "demokratik" payesini verebilmektedirler.

Bu bağlamda Avrupa Birliği ile ilgili doğru bilgilerin toplum içinde yaygınlaştırılması da son derece güçleşmiştir. Çünkü insanlar adeta denize düşen yılanı sarılır sözünü doğrularcasına "görece iyi" ile yetinip en iyiyi unutabilmektedir. İşveren lobilerinin karar mekanizmalarına yerleştiği bir AB, ne Türkiye ve ne de Avrupa emekçilerinin bilinçli tercihi olmalıdır. Tüm insanlığın eşit ve özgür olamadığı bir düzende, belli bir coğrafyadaki görece eşitlik ve özgürlükler de kalıcı olmayacaktır. Tıpkı bugün Avrupa Birliği'nde yaşandığı gibi.

Avrupa Birliği'nin anayasası işlevini gören Antlaşma (E.U Treaty) ciddi bir revizyona tabi tutulmuş ve hazırlanan yeni metnin Aralık ayı başında Fransa'nın Nice kentinde yapılacak Hükümetlerarası Konferans'ta imzaya açılmasına karar verilmiştir. Revize edilmiş metne göre bundan sonra Avrupa Birliği hakları, Dünya Ticaret Örgütü'nde Avrupa Komisyonu tarafından tam yetki ile temsil edilecek, A. Komisyonu'nun diğer yetkileri de genişletilirken A. Parlamentosu'nun

işlevleri daraltılacak, Komisyon ve Konsey içerisinde müzakere edilecek konular için bundan böyle molalar kaldırılacak ve kararlar uzun uzadıya tartışılmaksızın alınacak, Amerika Birleşik Devletleri karar mekanizmalarında uygulanan "fast track" karar alma yöntemi AB'ye ithal edilecek ve böylece en olmayacak yasalar bile bir gecede çıkarılabilecek ve nihayet geçen yıl ülkemizde çok tartışılan, görkemli protestolara neden olan uluslararası tahkim sistemi Avrupa Birliği'nde de uygulanacaktır.

Bu önemli değişikliğin bir boyutunu da sosyal haklar oluşturuyor. Ancak AB'de ilk kez temel haklar anayasaya dahil edileceği için ülkemizde olayın sadece bu yönü tartışılıyor ve "AB temel haklar şartının antlaşmaya dahil edilmesiyle birlikte nihayet tam anlamıyla sosyal bir birlik olacak" deniliyor. Oysa söz konusu Temel Haklar Şartı, bugüne kadar elde edilmiş pek çok kazanımı ve hatta Avrupa Sosyal Şartı ile bağlı protokollerini bile yok sayan bir içeriğe sa-

hip. Yeni sözde Temel Haklar Şartı içinde hiç anılmayan gerçek temel haklar ise şöyle: Ücretsiz kamu hizmetlerinden yararlanabilme hakkı, araştırma yapma özgürlüğü, fikri mülkiyet haklarının (patent ve telif hakları) toplumsal yarar gözetilerek kullanılması koşulu, sosyal güvenlik sistemlerinden yararlanabilme hakkı. Ayrıca Şart'ta geçen bazı tümceler de son derece ilginç tasarlanmış. Örneğin, "Her birey sağlık, eğitim ve benzeri kamu hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir" ifadesi yerine "AB, kamu hizmetlerinden yararlanma hakkına saygı duyar" gibi sadece tavsiye niteliğinde hükümler yer almaktadır. Meslek seçme hakkı, bir hak olarak tanımlanırken, çalışma hakkından hiç söz edilmemektedir. Dahası, "Tasarı Metin"de sözelimi işçi haklarıyla ilgili olarak "İşçiler ve İşverenlerin veya bunların ilgili kuruluşlarının, topluluk mevzuatı ve ulusal yasalar ve uygulamalara göre uygun düzeylerde" toplu sözleşme ve grev hakkına sahip oldukları belirtilerek (Madde 28) ileride Birliğe katılabilecek Türkiye gibi ülkelerin "aşıldığı" ileri sürülen ulus-devletçi (sermaye yanlısı) uygulamalarının sürmesine de açık kapı bırakılmıştır.

Özgürlük, eşitlik ve demokrasi gibi tüm insanlığın ortak değeri olan kavramlar, başlarına "az", "biraz", "çok" ya da "en fazla" gibi sıfatlar konularak kullanılamayacak kavramlardır. Dünyanın bir yerlerinde sömürü hala devam ediyorsa, sizin özgürlüğünüz de tehdit altında olacaktır. Üstelik kapitalist bir toplumda tek başına üretim ilişkileri bile eşitlik ve özgürlüğün yaşanamayacağına kanıttır. İşte bu yüzden sistem yanlılarının demokrasi havariliği ve insan hakları savunuculuğu yapmaları emekten yana güçler tarafından alkışlanmamalı, tersine, teşhir edilmelidir.

“Uluslararası ‘borç krizi’ ideolojik kurgudur.”

Noam Chomsky ile söyleşi

Noam Chomsky, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü profesörlerinden ünlü bir dil bilgini. Aynı zamanda çok tanınmış bir siyasi aktivist. Amerikan solunun önde gelen isimlerinden. Colorado’da bir yerel radyonun onunla yaptığı söyleşiyi özetleyerek yayınlıyoruz.

SORU: Geçen yıl Kasım sonuyla Aralık başında Seattle’da olanlar üzerine konuşalım. Ne oldu orada? Ne gibi dersler çıkarılabilir o olaydan?

Noam CHOMSKY: Çok önemli bir olay olduğunu düşünüyorum. ABD’nin başını çektiği ama diğer büyük sanayi ülkelerinin de arkasında oldukları özel-leştirmeci küreselleşmeye geniş bir muhalefet cephesini yansıtıyordu. Katılım son derece geniş ve çeşitliydi. Amerika’nın her bir yöresinden ve başka ülkelerden gelenler oldu. Böylesi geçmişte hiç görülmemişti. Ondandır bir yıl önce MAI’nin yolunu kesen ve NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Anlaşması) ve WTO (Dünya Ticaret Örgütü) gibi sözde anlaşmalara şiddetle karşı çıkan güçler koalisyonunun bir benzeriydi... Çıkarılacak derslerden biri şudur: Eğitim ve uzun süreli titiz bir örgütlenme hazırlığıyla gerçekten başarıya ulaşılabilir. İkincisi, Amerikan ve dünya nüfusunun önemli bir bölümü, sorunlara kafa yoranların çoğunluğu diyebilirim, güncel gelişmelerden tedirginlik duyanlardan, onlara şiddetle karşı olanlara kadar geniş bir cephe, orada temsil ediliyordu. En başta demokratik haklara, insanların kendi kararlarını verme özgürlüğüne yönelik ağır saldırıya karşı çıkmak ve her şeyin özel çıkarlara, azami kâr arttırımına bağımlı kılınmasına, dünya nüfusunun çok küçük bir kesiminin egemenliğine muhalefet sözkonusuydu.

S: Thomas Friedman, New York Times’daki bir yazısında Seattle göstericilerini “dünyanın düz olduğunda ısrar eden, Nuhu Nebi’den kalmışlara” benzetiyordu.

N. CH: Ona göre herhalde öyledir. Doğrudur. Köleliğe karşı çıkanlar köle sahiplerine öyle görünmüş olsa gerek. Onun temsil ettiği insanlar için, yani nüfusun yüzde biri için, köleliğe karşı çıkanlar dünyayı düz belleyenlerdir.

S: Seattle sokaklarında gözyaşartıcı gaz kullanılmasına neden olan eylemlerde bir parça de-

mokrası esintisi var mıydı sizce?

N. CH: Demokratik özgürlüklerin alanını genişletmek için yüz yıllar süren kavgalar verilmiş ve birçok da zafer kazanılmıştır. Onların çoğu işte tam böyle kazanılmıştır. Hiç biri birilerinince bağışlanmamış, hepsi çatışma ve mücadele ile elde edilmiştir. Bu olaydaki halk tepkisi, gerçekten örgütlü, yapıcı bir mecraya sokulabilirse şu sıralar dünyaya dayatılmakta olan uluslararası ekonomik anlaşmaların ağır anti-demokratik baskısını

durdurup geri çevirebilir. Dünya nüfusunun yarıdan fazlası kendi ulusal ekonomi politikaları üzerinde teorik dahi olsa hiç söz sahibi değil. Ne veriliyorsa onu alıyor. Sözde borç krizi nedeniyle, ülkelerinin ekonomi politikaları Washington’daki bürokratlar tarafından belirlenip yürütülüyor. Bu borç krizi denilen şey ideolojik bir kurgudur, ekonomiyle bir alakası yoktur.

S: Neden borç krizinin ideolojik kurgu olduğunu söylüyorsunuz?

N. CH: Ortada bir borç var. Borcu alan kim? Onu ödemekle yükümlü olan kim?.. Bu ekonomik bir sorun değildir, ideolojiktir. Sizden bir borç almışsam onu geri ödemek bana düşer, ödemecek olursam riski size aittir. Bu işte kimse böyle düşünmüyor. Düşünelim bakalım. Endonezya’yı örnek alalım. Gayri safi yurt içi hasılasının yüzde 140’ı kadar bir borç yükü altında ekonomisi mahvolmuş durumda. O borcun serüvenini geriye doğru izleyin, borçlananların bizim desteklediğimiz askeri diktatörlüğün çevresine üşüşmüş yüz ya da iki yüz kişiden ibaret olduğunu göreceksiniz. Borç verenlerse uluslararası bankalardı. O borcun büyük bir kısmı IMF aracılığıyla kamulaştırıldı, yani Kuzeyli vergi mükelleflerinin sırtına yıkıldı. Peki, para ne oldu? O adamların ceplerine girdi. Ülkeye biraz sermaye geldi, bir parça kalkınma oldu. Borçlananlar borcu ödemekle yükümlü değiller. Endonezya’nın yoksul halkına düşüyor o yükümlülük. Ona ait olmayan bir

borcu ödemek için çekmediği kalmıyor. Alacaklılara gelince, onlar da riske karşı korunuyor. IMF'nin en önde gelen işlevlerinden biri bu: riskli borca yatırım yapanlara risksiz teminat sağlamak. Bu sayede çok yüksek kârlar elde ediyorlar, çünkü risk büyük. Buna karşılık o riski üstlenmiyorlar, çünkü o da kamulaştırılıyor. IMF aracılığıyla ve daha başka yollardan Kuzey ülkelerinin vergi mükelleflerine ödettiriliyor. Bütün sistem, borcu yoksul ülke halkına ödetmek üzere işliyor. Bunlar ekonomik değil, ideolojik tercihlerdir.

Dahası da var. Bundan yüz yıl önce ABD'nin, Küba'yı "kurtardığı" zaman—yani 1898'de İspanya'dan kurtulmasını önlemek için kendisi ele geçirdiği zaman—ortaya attığı bir Devletler Hukuku ilkesi var: Küba'ya el koyunca, o ülkenin İspanya'ya bütün borçlarını zor altında kurulmuş bir ilişki olduğu haklı gerekçesiyle iptal etti. Bu ilke sonradan yine ABD girişimiyle Devletler Hukukuna dahil edildi. Adına "kötü borç" deniliyor. Bütün 3. Dünya borçları kötü borçtur. IMF'de ABD temsilcisi olan uluslararası ekonomi uzmanı Karen Lissaker dahi, bundan birkaç yıl önce, kötü borç ilkesi uygulanacak olursa 3. Dünya borçlarının hemen tümünün ortadan kalkacağını söyleyerek bunu kabul etmiştir.

S: New York merkezli sivil toplum kuruluşu "Madre"den Vivian Stromberg, ülkede hareketlilik olduğunu, hareket olmadığını söylüyor.

N. CH: Katılmıyorum. Seattle'da olan, kesinlikle hareketli. Birçok öğrenci örgütü, bu ülkede kimi işçilerin son derece kötü sömürü koşulları altında adeta köle gibi çalıştırıldığı kayıt dışı iş yerlerine ("sweatshops") karşı sıkı ve etkin önlemler alınmasını öneriyorlar ve bu önerilerin Üniversitelerce benimsenmesini istiyorlar. Üniversitelerin buna hala yanaşmamış olmalarını Seattle'da protesto eden birçok öğrenci tutuklandı. Buna benzer daha birçok şey var. Bence bu, hareket demektir. Birkaç hafta önce Montreal'de [Biyogüvenlik Protokolü toplantısında] olanlar Seattle'da olandan daha da çarpıcı. Burada pek sözü edilmedi, çünkü itirazcılar çoğunlukla Avrupalıydı. ABD ve biyoteknoloji ihracından kazanç sağlamayı umarak ona katılan birkaç ülke "ön tedbir" denilen bir kurala karşı çıkıyorlar. Bu ilke şu anlama geliyor: bir ülkenin ya da halkın, ben başkalarının yürüttüğü bir deneyin nesnesi [deney kobayı] olmak istemiyorum deme hakkı var mıdır? ABD böyle bir hakkı inkarda diyor. Biyoteknoloji, genetik mühendisliği, vb. alanlarında büyük sanayi girişimlerinde başı çeken ülke olarak, Montreal görüşmelerinde bu sorunun Dünya Ticaret Örgütü kurallarıyla çözülmesini istedi. Bu kurallara göre, kobay yerine konulanlar bundan zarar gördüklerine dair deneysel kanıt göstermek zorundalar. Bu

olmazsa, şirketler bildiklerini okuyorlar. Avrupa ve dünya ülkelerinin çoğunluğu ön tedbir ilkesi üzerinde ısrar ettiler ve başarılı oldular. Bu olay neyin ne olduğunu çok iyi gösteriyor: halkların kendi kaynaklarını denetleme, yabancı yatırımları şarta bağlama, ekonomilerini yabancı yatırım şirketlerinin ve bankaların eline teslim etmeye direnme hakkına yönelen saldırı yetmiyormuş gibi, deney kobayı olup olmamaya kendilerinin karar verme hakkı bile elerinden alınmak isteniyor. Birkaç dev

şirketle onların çıkarına çalışan birkaç devletin oluşturduğu bir tür devlet-şirket kompleksi elinde iktidar yoğunlaşması için halk egemenliğine yöneltilen ağır bir saldırı bu.

S: Kayıt dışı çalıştırmaya karşı öğrenci hareketine dönelim. Sizin bildiğiniz önceki hareketlerden ne farkı var?

N. CH: Öğrenciler sömürü sisteminin yıkılmasını önermiyorlar. Önerseler belki daha iyi olur. İstedikleri, teoride teminata bağlı işçi haklarının uygulamada geçerli olması. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri öğrencilerin karşı çıktığı pratiklerin çoğunu, hatta belki hepsini yasaklıyor. ABD, ILO sözleşmesine baştanberi katılmadı. Hala katılmıyor. En son, çok az birkaç maddeyi onaylamış olduğunu yeni öğrendim. Dünyada, ne bileyim, Litvanya ya da El Salvador gibi ülkeler dışında sicili en lekeli ülke ABD. Başka ülkeler de o sözleşmelere pratikte tam uymuyorlar ama, hiç değilse imzalarını koymuşlar. ABD kurallara temelden, ilke olarak karşı çıkıyor.

S: Bir Afrika atasözü var: "Efendinin aletleri onun evini yıkmakta kullanılmaz." Ne diyorsunuz?

N. CH: Ezilen insanların hayat koşullarını düzeltmek için gayret sarfetmek boşunadır demekse, katılmıyorum. Merkezileşen iktidarın —şirketler elinde olsun, hükümetler elinde olsun— isteye isteye intihar etmeyeceği doğrudur. Ama bu, birçok alanda ondan bir şeyler koparıp almamayı gerektirmez. Bir kere, ezilen insanları az da olsa rahatlatır. Bunu hep yapmak gerekir, daha ileri hedefler ne olursa olsun. Kaldı ki, efendinin evini yıkma açısından da, insanlar birlikte, elbirliğiyle gayrete geldiklerinde nasıl bir güç kazandıklarını öğrenirlerse ve tam nereye vardıklarında kaba kuvvetle durdurulacaklarını çarpıcı örnekleriyle görürlerse, daha ileriye nasıl gidileceğine dair çok değerli tecrübeler kazanabilirler. Bunun alternatifi, akademik sempozyumlarda oturup sistemin ne kadar kötü olduğunu konuşup durmaktır. (24 Nisan 2000.)

Resmi Edebiyatı Olaylar Yalanlıyor

A. B. Kafaoglu

Ziraat Bankası gibi bir bankayı devralmaya yerli hiç bir sermaye grubunun gücü yetmez... Hükümet finans sektörünü yabancı sermayeye teslim hazırlanıyor.

Bu yazıyı 28 Kasım Salı günü yazıyorum. Hükümetin IMF'ye Niyet Mektubu verdiği günün üzerinden bir yıl geçti. O mektup verince basın ve iş dünyasında nasıl övüldüğünü anımsayın. Niyet Mektubu gereğince başlatılan yürütmenin ülkeyi yanlış yola sokacağı ve ÇOK HASTA olan ekonominin asla düzelme yoluna girmeyeceğini, hemen hemen sadece, ben iddia etmiştim. Doğal ki bir hükümet, cahilce de olsa, "ekonomi iyiye gidiyor" yolunda gece gündüz konuşur ve iktidarlara yaranmayı sürekli politika haline getiren iş adamları da bu beyanları tekrarlırsa ekonomi kanunları lafla peynir gemisi yürütme denemelerinin yolunu keser. Biz bunu da o zamanlar yazıp çizdik. Gerçekten ilk uygulama ayları olan Aralık ve Ocak aylarında kamuoyu da hükümet beyanlarına kandı. Borsa coştı ve endeks 20.000 çizgisini geçti. Faizler düşen bir çizgiye girdi. Ama Haziran ayında bu güzel gidiş önce hız kesti, sonra da gelişme tersine döndü. Olumsuz gidişler ülke ekonomisini hırpalamaya başladı.

Politikanın en zayıf noktası, enflasyonun hızını kesmek maksadıyla döviz değerlemesini kasten düşük tutma yöntemi. Bu politika, ihracatı baltalayan ve ithalatı korusan bir yoldu. İkinci büyük hata, faizler düşünce ortaya çıkacağı kesin olan olumsuz gelişmelerdi.

Birinci sonuç, yüksek faizlerle kamudan beslenen banka sistemlerinin eskisi gibi kolay ve kârlı çalışamayacağını unutulmasıydı. Gerçekten de yüksek kamu borçlanmaları bankalar sistemini yanlış yollara sokmuştu. Kolay kârı gören herkes ya banka kurmuş ya da eskiden kurulmuş bankaları satın

almış, bunları soymaya başlamıştı. Faizler kamu borç kağıtlarında düşürülünce bu kesimde yaprak dökmü başlayacaktı.

İkinci sonuç, faiz düşünce birikim yerine tüketimin artmasıydı. Bu artışa paralel olarak yerli mal arzını, yani üretimi arttırıcı önlemler alınmadığı için bu talep ithalat ile karşılandı. Zaten dövizlere yüksek değer biçilmesi nedeniyle yükselen ithalat geçen yıllarla kıyaslanamayacak düzeylere ulaştı. Temmuz ayından bu yana ihracat geçen yılın (milli gelirin % 6 oranında düştüğü geçen yılın bile!) altında kaldı.

Ama burada da bitmedi kötü gidiş. Döviz için karşılanması güç bir talep oluştu. Arada geçen on günde ülkeden 4 milyar dolar kaçtı. Ülkeden bu hızda bir döviz kaçıışı başlamışsa, o ülkenin enflasyonu düşse de, faizler düşse de, o ekonomi bitmiştir. (Kulağım televizyonda. Başbakan Ecevit konuşuyor, ülkeyi ve halkı aldatıyor. Ekonominin sağlam olduğundan söz ediyor yine.) Ama bu işi bilenler bunlara inanmaz. Hele on günde ülkeden böylesine çok döviz kaçıyorsa, hiç inanmaz. İnanmadığının en belirgin ölçüsü de borsadaki paniktir. 28 Kasım günü borsa endeksinin düşüşü hızlandı ve endeks 10.000 çizgisinin altına indi. Endeks 2000 yılı Ocak ayında 20.000'lerde iken, başta Başbakan Ecevit, iktidar sözcüleriyle yüksek bürokratlar ve çok bilmiş profesörler bu yükselişi yeni ilan edilen Ekonomik Programın başarısına duyulan inanca bağlıyorlardı. Oysa program uygulaması henüz üçüncü ayına yeni giriyordu. Aradan bir yıl geçmiştir. Programın artı ve eksilerinin anlaşılabilmesi için yeterli süre geçmiştir. Ekonomik aktörlerin asıl şimdiki

davranışları önemli olduğu halde, borsanın kendi icraatlarına verdiği tepkiye, iktidar sözcüleri hiç değinmiyorlar. Bu konuda soru sorulursa yanıtlarını esirgiyorlar.

Sadece borsada mı olumsuz tepkiler? Enflasyonda 2000 yılı için ilan edilen hedefler büyük ölçüde geçilmiştir. Kasım ve Aralık aylarında zamma zorlandıkları elektrik ve akaryakıt fiyat artışlarıyla yıllık endeks TÜFE'de en az % 40'ı bulacağına benzer. Oysa % 25'de kalacağını ilan edip, işçi, çiftçi ve memurun haklarını yemek için fırsat saymışlardı. Enflasyon, yine işçi ve çiftçileri ezme pahasına iktidarın bir ölçüde başarılı sayılacak alamıydı. Diğer göstergeler berbadın berbadı. 2000 yılı dış ticaret açığı son üç yıl açığının toplamını aşmıştır. Ödemeler dengesi 20 yıldır görülmemiş açıklar vermektedir. Faizler fırlamış, bir gecelik faizler en az % 170 ve bazı günlerde % 400'ü bulmaktadır. Döviz rezervleri 20 yıldan beri ilk kez büyük bir hızla azalmaktadır.

ALDATIYORLAR

Biz bu sayısal veriler içinde Gayri Safi Milli Hasılanın, ya da milli gelirin arttığı şeklinde düzenlenen istatistik verilere de inanmıyoruz. Hani derler ya, "Kedi de bir okka, ciğer de bir okka." Milli gelir artmışsa, kiminki arttı? Köylü geliri büyük ölçüde, hem nominal, hem de reel ölçüde azaldı. İşçi, memur gelirleri reel olarak azaldı. Zaten programın bir hedefi de bunları azaltmaktır. Sadece onlar mı? Bankacılık kesimi zor ayakta durabiliyor. Dış ticaret filosu borca batık, hükümetten yardım bekliyor; yoksa borçları ödeme-yiz, "kefilimiz olan Emlak Bankasını batırırız" diye de hükümeti tehdit ediyor. Bakkallar ve esnaf

“yandım Allah” feryadında. Eğer geliri artanlar varsa bunlar halkın çok küçük bir oranı.

Ecevit, “Avrupa bizi aldattı” diyor. Ama o da halkı aldatıyor. Batan bankalar, ticaret filosunun sahipleri, hergün aile ve birey bütçesi daralan emekçi, çiftçi ve esnafın haline hiç aldırmadan halkın karşısına geçip, alay eder gibi “ekonominin iyi durumundan” söz edebiliyor. Ecevit bu yolda inandırıcı başka kanıt bulamayınca, Para Fonu ve Dünya Bankası uzmanlarını tanık gösteriyor. Başka konularda yabancıların tanıklıklarına sinirli yorumlar getiren, diplomatik kuralları hiçe sayıp onlara hakaretler bile savuran Ecevit ve ortakları, ekonomik durumunu öven IMF ve Dünya Bankası uzmanlarının tanıklıklarını göklere çıkartıyor. IMF ve Dünya Bankası elbette programı beğenecekler, çünkü ekonomiyi hükümet değil, onlar yönetiyorlar.

Hükümetin bir yıl önce IMF’ye verdiği niyet mektubu ile başlayan ekonomik program belirttiğimiz gibi ve belirttiğim nedenle, yani özellikle yanlış döviz kuru politikasından dolayı bel vermiştir. Özeti budur.

BANKALAR SORUNU

Aslında olay bankacılık hukukunda Turgut Özal’ın yaptığı değişikliğe kadar varan derinliğe sahiptir. 1980’lerde meydana gelen kredi kurumlarındaki yolsuzlukları göz önünde tutan askeri yönetim bankalar ve borsa konusunda yeni bir sistem getirmişti. İktidar Turgut Özal liderliğinde ANAP’a geçince üç önemli değişiklik yapıldı.

Birinci olarak, banka ortaklarının mutlaka gerçek kişi olması gerekiyor, tüzel kişilere ortak olma hakkı tanınmıyordu. Tüzel kişilere konan bu yasak Turgut Özal döneminde kaldırıldı.

Üçüncüsü, bir bankanın, sermayesine sahip ya da yönetiminde bulunacak kişilerle ilgili şirketlere açabileceği kredilere getirilen sınır kaldırıldı.

Böyle olunca, bir kişi koyduğu sermaye ne olursa olsun sınırsız mevduat toplayabilir ve bunu kendi şirketlerine kredi olarak aktara-

bilir hale geldi. Banka kurup içini boşaltmanın hukuksal yolu böylece açılmıştı. Ancak öyle bir ekonomik çerçeve oluşmalıydı ki, çok yüksek kârlar elde edilsin, yani soyulabilecek bir fon oluşsun. Bunu da ölçüsüz derecede yüksek devlet borcu faizleri sağladı. Bu durumda, kendi firmalarının finansmanında güçlük çekenler ucuzdandan banka kurma ya da satışa çıkartılan eski bankaları satın alma yoluna girdiler. Kimi, eski özel kesim bankalarını aldı. Örneğin Cavit Çağlar eski sahiplerinden İnterbank’ı, Kamuran Çörtük de Derviş Temel’den Der Bank’ı –şimdiki adı Bayındırbank– satın aldı. Kimileri de zamanın başbakan ya da devlet başkanının himmetleriyle, satışa çıkartılan devlet bankalarını satın aldılar (Etibank, Sümerbank). En büyük vurgun Ticaret Bankası’nda vurulacaktı ki iş son dakikada tam deyimıyla direktten döndü.

Yeni banka patronlarının işi işti. Yüksek faizler ile sermayelerinin kırk, elli katı kadar mevduat topluyorlardı ama faizleri % 130 ya da 140’a varan devlet tahvili ve hazine bonoları ile, yani net %30-40 kârla ticaret yapıyorlardı. Aradaki geniş kâr marjları hem bankacılık işlerini yürütmeye, hem de bankada biriken fonları büyük ölçüde kendi holding firmalarına hortumlamaya yetiyordu. Özellikle ANAP-DSP-DTP koalisyonu dönemi ve bu dönemde Mesut Yılmaz ile Güneş Taner’in en hafif nitelikle “isabetsiz” politikaları, DSP liderinin de bu ikiliye at koş-turmaları için sınırsız imkan tanınması soyguncuların balaylarının uzaması sonucunu verdi.

Bunları şunun için anlatıyoruz: Devlet kağıtlarında faizler düşürülecekse, cari mevzuatın böyle bir banka sistemiyle devleti altına sokacağı yükleri hesaba katmak gerekirdi. Yağ ve bal ile beslenerek acaip şekilde sağlığı bozulan Türk banka sistemi, devletin borçlanma faizleri düşürülünce Hazinesinin başına öyle büyük işler açtı ki, düşük faizlerden sağlanan fayda uğranılan zararların yanında neredeyse hiç kaldı. Devlet eski oranlarda faiz ödeseydi 2000 yılında 8 katrilyon fazla faiz ödeyecekti. Banka batışlarının Hazineye yikti-

ğı yük ise bundan daha fazla: Bizim hesabımıza göre 12 katrilyonu bulacak düzeyde.

İnsan ister istemez düşünüyor: Böylesi icraat ve politikalar gafletten ötürü olamaz. Bunlar istenerek yapılmış, bankalar bile bile batırılmış olmalı... Bu olasılığa üç kamu bankasının başına gelenler güç verdi. 15 Kasım günü TBMM’de kabul edilen bir yasayla Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankasının statüleri değiştirildi, bunların anonim şirket haline getirilecekleri belirtildi. Bildiğimize göre bir anonim şirketin hissedarları, hisse senetlerinin nasıl çıkarılacağı, yönetim ve denetim şekilleri önceden belli edilmek gerekir. Bu değişimi sağlayan 4603 sayılı yasaya göre bunlar henüz belli değildir. Yasanın ikinci maddesine göre, “Bankaların (bağlı ortaklık ve iştiraklerindeki paylar dahil) etkin, verimli ve özerk biçimde çalışmalarının sağlanması amacıyla yeniden yapılandırılmalarına ilişkin usul ve esaslar 4059 sayılı yasanın 2. maddesinin b fıkrası uyarınca ve mevcut düzenlemeler dikkate alınarak Bakanlar Kurulunca düzenlenir.”

Bu alıntıdan anlaşılacağı üzere, bu üç bankanın iç yapıları ve gelecekleri belli değildir, ileride belli olacaktır. Toplum yaşamında büyük yerleri olan bu üç bankanın, özellikle yüz yılı aşan tarihiyle toplum yaşamımızda büyük yer tutan Ziraat Bankasının üç yıl gibi bir sürede de olsa özelleştirilmesi yolunu açan bu kanun hükümetin finans sektörünü yabancı sermayeye teslim hazırlıklarında ne kadar gözükara davrandığını gösteren önemli bir işarettir. Çünkü, özellikle Ziraat Bankası’nı devralmaya yerli hiç bir sermaye grubunun gücü yetmez. Bu kadar büyük bir banka mutlaka yabancı sermayeye devredilecektir. Batan bankalardaki rezaletler bu maksatla şimdi ortaya seriliyor. Yani, “Biz bu işi beceremiyoruz. Yabancılar verelim gitsin!” dedirtmek için. Bunun böyle olduğu, IMF’nin bu üç büyük kamu bankasının mutlaka devletleştirilmesi üzerinde ısrarındanda anlaşılıyor. Fon yetkilileri son çıkan yasayı “Ekonomik Program”ın en esaslı gereği saydıklarını hiç gizlemediler.

Mülkiyet, üretkenlik ve sol

Nail Satlıgan

Üretkenlik ölçütünün ikizleşmesini tam bir ideolojik gözbağcılık izler. Burjuva iktisatçıları, siyasetçileri ve yorumcuları, kârlılık ile üretkenliği birbirine yerine ikame ederler. Onlara göre, kârlı olan her işletme üretkendir, üretken olmak içinse her işletme kârlı olmak zorundadır.

1 980'li yıllardan bu yana tam bir ideolojik Haçlı seferi niteliğine bürünen piyasa ve özelleştirme yanlış kampanyada sık sık karşımıza çıkan bir kavram var: üretkenlik. İddiaya bakılırsa, iktisadî faaliyetlerin özel mülkiyet altında düzenlenmesi, kamu mülkiyetine göre, kural olarak, yani her zaman olmasa bile çoğunlukla, daha üretkendir. Bununla kastedilen, mal ya da hizmet üretiminin "girdiler"i ile "çıktılar"ı arasındaki nicel bir ilişkidir: Belli bir girdi miktarıyla ne kadar çok çıktı elde ederseniz ya da belli bir çıktı miktarı için ne kadar az girdi harcarsanız o kadar üretkensiniz demektir.

Açıktır ki, böyle tanımlanmış bir üretkenlik kavramının farklı mülkiyet biçimleri arasında karşılaştırmalara elvermesi için, bu amaca uygun bir şekilde işlemsel kılınması gerekir. Bu yolda ilk adım, farklı işletmelerin üretkenlik açısından başarımlarını ölçmektir. Bu ise, bizi, çıktıların, özellikle de girdilerin çok kez homojen olmayışından kaynaklanan bir toplulaştırma sorunuyla karşı karşıya bırakır. Yol yapımında genellikle insan emeği ile iş makinelerinin bir bileşimi kullanılır. Aynı uzunlukta yolu A işletmesi, B işletmesine göre hem daha az emek-saat, hem de daha az makine-saat kullanarak döşüyorsa A işletmesi, B işletmesine oranla daha üretken demektir.

Tutalım ki A işletmesi özel mülkiyet, B işletmesi ise kamu mülkiyeti altındadır. Bunun istisnaî değil, temsili bir durum olduğunu gösterir yeterli kanıt varsa, hiç değilse yol yapımı iş kolunda özel girişimin kamu işletmeciliğinden daha "üretken" ve aynı anlama gelmek üzere daha "etkin", daha "verimli" olduğuna hükmedebiliriz. Bunun için, karşılaştırmayı A ve B ile sınırlı tutmamak, aynı iş kolunda yer alan C, D, E... gibi daha bir dizi işletmeyi karşılaştırmaya dâhil etmek zorundayız. Diyelim ki bir kamu işletmesi olan C, aynı uzunlukta yolu, A işletmesine göre daha az emek-saat, ama daha çok makine-saat harcayarak inşa etmektedir. A ile C'den hangisinin daha üretken olduğuna, bir başka deyişle, hangisinin toplumsal kaynakları daha az tükettiğine karar verebilmek için tek yol, "elmalar ile armutları toplamak", yani insan emeği harcaması ile makine kullanımını aynı ölçekte ölçüp ikisini toplamaktır.

Bunun iki yolu vardır. Birincisi, Marksist emek-değer teorisinin öngördüğü yöntemdir: bütün

maliyet öğelerinin genel ve soyut insan emeği harcaması cinsinden ölçülmesi. Bunun için, yol yapımında harcanan güncel emeği, bu emeği vasıflı kılmak için harcanan emeği ve makinelerin üretiminde kullanılan emeğin, o makinelerin cari üretim sırasında aşınıp yıpranan bölümüne isabet eden miktarını ölçüp toplamak gerekir. Bu, hem ilke olarak hem de hesaplama pratiğinde (örneğin bilgisayar teknolojisi) yaşanan baş döndürücü gelişmeler karşısında fiilen uygulanabilir olan bir yordamdır. Üstünlüğü, üretkenlik karşılaştırmalarında belirleyici olan etkeni, yani belli bir toplumsal ihtiyacı karşılamak için gerekli olan toplumsal maliyeti, herhangi bir tereddüde yer bırakmayacak bir açıklıkla ortaya koymasındır.

İkinci yol, piyasa mübadelelerinde her gün, her an kendiliğinden işleyen bir sürecin sonuçlarını, yani fiyatları kullanmaktır. Üretkenlik tartışmalarında özel mülkiyetin yapısal üstünlüğünü savunanların neredeyse hepsinin mensup olduğu burjuva iktisadî kampının yeğlediği yöntem de budur. Buna göre üretimde doğrudan harcanan insan emeği, bu emeğe ödenen ücretler toplamı; makineler ise, bunlar için ödenen kira bedeli ya da bunları satın almak için ödünç alınan sermayenin faizi cinsinden maliyet hesabı içinde yer alır. Bu ikinci yolun bir uzantısı da, toplam parasal maliyetler ile toplam satış hâsılatı arasındaki fark olarak, "kârlılığın" ya da "rantabilite"nin hesaplanmasına olanak vermesidir.

Üretkenlik ölçütünün bu şekilde ikizleşmesini tam bir ideolojik gözbağcılık izler. Burjuva iktisatçıları, siyasetçileri ve yorumcuları, büyük bir pervasızlıkla kârlılık ile üretkenliği birbirinin yerine ikame ederler. Artık kârlı olan her işletme üretkendir; üretken olmak için ise her işletme, kârlı olmak zorundadır.

Oysa özel mülkiyet ve özelleştirme yanlılarına sağladığı ideolojik destek bir yana bırakılırsa bu yöntem, gerçekçi, yani toplumsal maliyetleri, olduğu gibi, yansıtan bir üretkenlik ölçütü elde etmek bakımından enikonu yetersizdir. Bir kere, toplumsal maliyetlerin en yakın göstergesi olan emek harcamaları ile, bunların parasal ifadesi olan fiyatlar arasında, piyasalara giriş çıkış serbestisinin tam olduğu koşullarda bile bir sapmanın oluşması beklenir. Dahası, sermayenin merkezleşmesi ve yoğunlaşmasının tekelleşme boyutuna ulaştığı gün-

müz koşullarında, rantabilite hesaplarının temelinde yatan fiyatlar, bu tekellci etkilerin ötesinde, insan emeği harcamalarıyla hiç bir ilgisi olmayan taşkın oynamalara tâbidir: arz dar boğazları, tüketici tercihlerinde ya da döviz kurlarında meydana gelen anî değişimler, siyasal yönlendirmeler, vb. gibi.

Elbette fiyatlardaki güncel iniş çıkışların etkisini arındırmak için belli bir anın fiyatları temel alınabilir, yani hesaplar sabit fiyatlar cinsinden yapılabilir. Ancak bu yol da, kârlılığı, üretkenliği kör topal yansıtan "aksak" bir ölçüt olmaktan çıkarmaz. Çünkü temel alınan dönem ne olursa olsun, o dönemin fiyatları da tekellci etkiler altında oluştuğu gibi, bu fiyatların gündelik fiyat oynamalarının bir tür "eksen"ini oluşturduğunu kabul etmek için de hiçbir neden yoktur.

Şimdiye kadarki örneklerimizi, aynı iş kolunda yer alan, yani aynı "kullanım değeri"ni üreten, ancak mülkiyet biçimleri farklı olan varsayımsal işletmelerden seçtik. Oysa özelleştirme yanlısı ideolojik kampanyanın sözcüleri, iddialarını asla tek bir üretim dalıyla sınırlı tutmazlar. Bambaşka koşullarda, bambaşka coğrafi bölgelerde, bambaşka finans kaynaklarından yararlanarak bambaşka mal ya da hizmetler üreten işletmeleri karşılaştırıp, bunların mülkiyet biçimlerinden özelleştirme lehine sonuçlar çıkarmakta beis görmezler. Onların bunu yapabilmelerini mümkün kılan, gayrisafi ya da safi kârlılık gibi parasal başarımlar ölçütleri kullanmalarıdır. Bu nokta, üretkenlik ile kârlılık arasındaki mesafenin alabildiğine açılıp, kârlılığın üretkenlikten tamamen kopmasını, aksak bir gösterge olmaktan çıkıp çarpık bir gösterge hâline gelmesini temsil eder. Sözgelimi, özelleştirme yanlısı iktisatçılar için, zehir üreten bir özel işletmenin, panzehir üreten bir kamu işletmesinden daha çok kâr etmesi, bu karşılaştırmanın, özel mülkiyetin üstünlüğünü sözüm ona destekleyen kanıtlar arasına eklenmesine yeter de artar.

Bu örnekteki çarpıklık, toplumsal açıdan zararlı bir üretimin toplumsal açıdan yararlı bir üretimden daha üretken ilân edilmesi değildir yalnızca. (Emek-değer hesabı da ahlâkî ve/ya da toplumsal bir yargı içermez. Kapitalizmde topluma zararlı bir üretimin bir kâr aracı oluşu emek-değer teorisinin değil, kapitalist ekonomi politığının genel eleştirisinin konusudur.) Bu yazıda tartıştığımız sorun açısından önemli olan, x kadar emek harcanarak üretilmiş y kadar zehir ile z kadar panzehiri, üretildikleri işletmelerin üretkenliği açısından karşılaştırmak için hiçbir rasyonel temelin bulunmayışdır. Mülkiyet biçimleri ne olursa olsun iki farklı işlet-

me, eşit miktarda toplumsal kaynak kullanarak farklı miktarlarda farklı ürünler üretmiştir, o kadar.

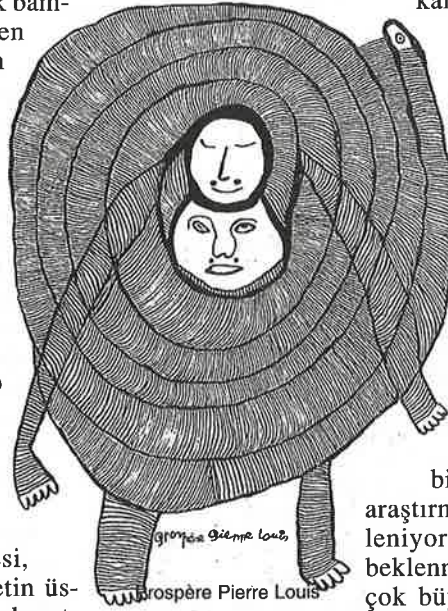
Farklı mülkiyet biçimleri altında farklı mal ya da hizmetler üreten işletmelerin üretkenliği, eş zamanlı olarak ve doğrudan doğruya değil, ancak art zamanlı ve dolaylı olarak karşılaştırılabilir. Örneğin A gibi bir işletmenin (ya da işletmeler grubunun) üretkenlik artışı zamanın iki noktası arasında B gibi bir işletmenininkinden (ya da işletmeler grubununinkinden) daha hızlı olmuşsa, A'nın B'ye göre daha "dinamik" bir gelişme gösterdiğine hükmedebilir, A ile B arasında mülkiyet biçimi farklılığı varsa bundan mülkiyet ile üretim arasındaki ilişki konusunda birtakım sonuçlar çıkarabiliriz. Bir başka deyişle, 2000 yılında bilgisayar üretiminin altın üretiminden daha etkin (üretken, verimli) olduğunu kesinlikle söyleyemeyiz; ama bu iki kesimdeki üretkenlik artışlarını, diyelim ki 1990 ile 2000 arasındaki on yıl boyunca izleyerek, bilgisayar imalatının altın madenciliğinden çok daha dinamik olduğunu rahatlıkla ileri sürebiliriz.

Yukarda söylenenler gözden geçirildiğinde, mülkiyetin üretkenlikle ilişkisi konusunda en yararlı karşılaştırmanın hangi örnek olayda mümkün olduğu kendiliğinden anlaşılır. En sağlam yöntem, özelleştirilmiş (ya da kamulaştırılmış) bir işletmenin mülkiyet değişikliğinden önceki ve sonraki üretkenliklerini karşılaştırmaktır.

Buraya kadar, mülkiyet ile üretkenlik arasındaki ilişkiyi araştırmaya yarayacak kavramsal çerçeveyi genel ve soyut bir düzlemde ele aldık. Şimdi Türkiye'ye gelelim.

Ülkemizde, mülkiyet ile üretkenlik arasındaki ilişkiyi bilimsel yöntemlerle inceleyen araştırmaların son yıllarda arttığı gözleniyor. İlk bakışta aykırı gözükse de, beklenmesi gerektiği üzere bunların çok büyük çoğunluğu, dogmacı özelleştirme yanlılarınınca değil, Marksist

ve/ya da ilerici iktisatçılar tarafından gerçekleştiriliyor. Bunların sonuncusu, yakın zamanlarda Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi adındaki beyin takımınca yayımlandı (Korkut Boratav et al., *Türk KİT Sisteminin İktisadi Değerlendirmesi: Nicel İrdeleme, Özelleştirme Sorunları ve Politika Seçenekleri*. Araştırma Raporu, Ankara, KİGEM, 1998.) İleri ekonometri tekniklerinin kullanıldığı bu akademik araştırma yerine, uzman olmayan okuru, bizzat araştırmacılarından birinin, ekonominin siyasal-toplumsal boyutlarına olduğu kadar, niceleyici yöntemlere olan nüfuzuyla da seçkinleşen iktisatçı K. Boratav'ın, genel okur için yaptığı bir özete ("*Yeni Bir KİT Araştırması*," *Yeni Dünya*

Düzeni: Nereye? Korkut Boratav, Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s. 219–22) gönderebiliriz.

Boratav, araştırmının, bizim yukarda art zamanlı karşılaştırma dediğimiz alanda ulaştığı sonucu şöyle aktarıyor: "1985–1995 arasında KİT'lere ulusal ekonomiden sağlanan kaynaklar çarpıcı boyutlarda daralmıştır: İstihdam yüzde 14, sabit fiyatlarla KİT yatırımlarıysa yüzde 60 gerilemiştir. Buna rağmen KİT sistemi yüzde 5'e yaklaşan bir tempoyla büyüyebilmiştir... Azalan istihdama rağmen artan üretim, doğal olarak emek verimini yükseltmiş; dahası, KİT'ler verim artışları bakımından özel sektöre aşımıştır. 1985'te imalat sanayiindeki kamu işletmelerinde işçi başına katma değer özel işletmelerin 1.7 misli üstündeydi. 1995'te bu fark 3 misline çıkmıştır." (aynı yerde, s. 220—her ikisinin Frenkçesi "prodüktivite" olan "üretkenlik" ve "verim(lilik)" eş anlamlı terimlerdir.)

Öte yandan Türkiye'deki çimento sanayii, aynı iş kolunda hem eş zamanlı hem de özelleştirme öncesinde ve sonrasında olmak üzere art zamanlı karşılaştırmaya olanak vermesi bakımından biriciktir. Çünkü eskiden kamu işletmeleri ile özel işletmelerin yan yana yer aldığı bu üretim alanı, 1989'da başlayan bir süreç sonunda tamamen (bir tanesi dışında) özelleştirilmiştir. Boratav, adı geçen araştırmının bu iş koluyla ilgili bulgularını şöyle özetliyor:

"İlk özelleştirmelerin uygulandığı kamu işletmeleri ile özel işletmelerin satış öncesinde aynı etkinlik düzeyinde olduğu saptanmış. En etkin işletmelerden başlayan özelleştirme sonrasında bu işletmelerin başarımlarında herhangi bir düzelme gerçekleşmemiş." (aynı yerde.)

Peki, aynı dönemde kamu işletmelerinin üretkenliği ile malî başarımları (kârlılık, rantabilite) arasındaki "makas" neden bu denli açılmıştır? Bu sorunun cevabı, adı geçen araştırmının yazarları için olsun, o dönemi at gözlüğüyle değil, sağduyuyla izlemiş her gözlemci için olsun besbellidir: 1980'lerin ortalarından bu yana özel sermaye yanlısı siyasal iktidarlar, kamu işletmelerinin bir bölümünü bir "yatırım grevi"ne zorlamış, böylece teknolojik ilerlemelerin gerisinde kalmalarına yol açmış, bir bölümünü ise, iç ve dış malî piyasalardan yüksek faizle borç alıp yatırım yapmaya zorlamış, bunun sonunda, malî sermayeye ödedikleri faiz kamu işletmelerinin "girişimci kârı"nı silip süpürmüştür.

Yukarda söylenen ve aktarılanlardan kamu işletmelerinin her zaman ve her yerde daha verimli olduğu sonucunu çıkartmamak gerekir. Özel mülkiyet nasıl belli bir üretim faaliyetine otomatik olarak üretkenlik üstünlüğü sağlamazsa kamu mülkiyeti için de —özellikle kapitalist ilişkilerin ege-men olduğu bir ekonomide— otomatik

bir üretkenlik üstünlüğünden söz edilemez. Hele bugünkü kamu işletmelerini şimdiki konumlarıyla ilerici bir iktisat siyaseti programının temel direği olarak görmek büsbütün yanlış olur. Kamu işletmeleri ekonominin devlet kapitalisti kesimi olarak on yıllarca kamu kaynaklarını sermaye kesimine aktarma aracı ve sermaye yanlısı bürokrat ve siyasetçileri palazlandıran birer "aralık" olarak iş görmüş, yani sürekli olarak "içleri boşaltılmış", bu işlevlerinin tamamlanmasının ve özel sermayenin ağırlığının nitelikçe arttığı yeni bir "birikim tarzı"na geçilmesinin ardından ise teknolojik köhneleşmeye mahkum edilmiştir.

İçinde bulunduğumuz toplu durumda kamu işletmelerinin özelleştirilmesine tek tek karşı çıkmak ne inandırıcı, ne de yeterli olur. Bu işletmeler, en çok kâr ilkesine göre işleyen bir özel sermaye ve piyasa deniziyle kuşatılmış birer adacık olarak emekçi halktan yana bir iktisat siyasetinin aracı olamaz. Son günlerde güncellenen finans kesiminden örnek verelim: Özel ve özelleştirilmiş bankaların birer birer battığı günümüzde kamu bankalarının, söz gelimi geçenlerde çıkarılan — ve Anayasa'ya aykırılığı bizzat yasayı onaylayan Cumhurbaşkanı'nca da teslim edilen — bir yasayla özelleştirilme yolu açılan Emlâk, Halk ve Ziraat bankalarının en az özel kesim bankaları kadar kârlı ve verimli olabileceğini haklı olarak ileri sürebiliriz. Ama bunun bir bedeli vardır ve bunu gizleyemeyiz. O bedel söz konusu bankaların kuruluş gerekçeleri olan toplumsal amaçları ihmal etmesidir. Bir başka deyişle, Emlâk Bankası toplu konutları, Halk Bankası esnaf ve zanaatkarları, Ziraat Bankası küçük ve orta köylüleri ucuz kredilerle finanse etmekten vazgeçecek, hepsi kendilerini bütünüyle piyasa kurallarına uyduracaktır.

Kamu işletmelerinin bugünkü durumlarıyla savunulamayacak oluşu özelleştirme saldırısı karşısında kayıtsız kalmamızı gerektirmez. Yapılması gereken, kamu işletmelerini bugünkü gibi bir özel sermaye deniziyle kuşatılmış ufacak adalar olarak değil, şimdikine göre çok daha genişletilmiş, o arada başta finans kesimi olmak üzere ekonominin "komuta tepeleri"ni kapsayan bir kamu kesiminin parçası olarak savunmaktır. Bu geniş kapsamlı bir kamulaştırma programı demektir.

Böyle bir program hem üretimin kâra göre değil, toplumsal önceliklere göre düzenlenmesinin vazgeçilmez alt yapısını siyasetin gündemine sokacak, hem de bütün kamu işletmelerinde çalışanların denetimi ve/ya da yönetimi ilkesine yer vererek, kamu mülkiyetinin kaçınılmaz olarak israf, verimsizlik ve yolsuzluk kaynağı olduğu yolundaki iddialara susturucu bir cevap verecektir.

Louis-Juste Joseph

GENOS COEDERE!

Yavuz Alogan

Anadolu Ermenilerinin katliama mı, yoksa soykırıma mı uğradıkları sorusu her türlü uluslararası siyasal manipölasyona hep açık olmuştur.

“Soykırım” kavramından önce “insanlığa karşı işlenen suç” kavramı vardı. Bu kavram ilk kez, 18 Mayıs 1915’te, Fransa, İngiltere ve Rusya’nın Türkiye’ye karşı yayımladıkları ortak bildiride yer aldı. Konu, Ermenilerin katledilmesi idi.

Greçe “genos” (soy) ve Latince “coedere” (kesmek) sözcüklerinden türeyen soykırım (jenosid) kavramı, uluslararası hukuk literatürüne II. Dünya Savaşı’ndan sonra Nazi savaş suçlularının yargılandığı Nürnberg duruşmalarıyla girdi. 1946’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu soykırımın cezayı gerektiren ve zamaşımı olmayan bir suç olduğunu kabul etti. 1948’de BM Genel Kurulu’nda onaylanan tasarı 1951’de yürürlüğe girdi. Türkiye karar metnini 1950’de imzaladı.

Osmanlı İmparatorluğu çözüldükten, Balkanlar’dan Kafkaslara, Anadolu’nun içlerine ve Arap yarımadasına kadar uzanan geniş bir coğrafyada sayısız katliam yaşanmış, nüfus mübadeleleri yapılmış, yerleşik nüfusun malı ve mülkü defalarca el değiştirmiştir. Çatışmalar ve katliamlar bir yanda Osmanlı ordusu ve ahalisi, öte yanda uluslaşma süreci ya da çabası içinde silaha sarılan farklı etnik ve dinsel gruplar arasında yaşanmıştır.

Bu gruplar arasında Ermenilerin özel bir durumu vardır ve bu özellik, hayatını kaybeden Anadolu Ermenilerinin katliama mı yoksa soykırıma mı maruz kaldıkları sorusunu bugüne kadar her türlü uluslararası siyasal manipölasyona açık bırakmıştır.

Ermeniler 1895’ten sonra geniş bir coğrafyada Osmanlı’ya karşı ayaklanmışlar, zamanın Büyük Devletleri (İngiltere, Fransa, Rusya) tarafından hem desteklenmişler, hem de katliamlar karşısında yalnız bırakılmışlardır. Buna rağmen, 1912 Balkan Savaşı başlarken Ermeni nüfusu (ya da “milleti”) Os-

manlı tarafından sadık teba olarak görülüyor ve Gabriel Noradunkyan Efendi, Gazi Ahmet Muhtar Paşa Kabinesi’nde Hariciye Nazırı olarak görev yapıyordu.

“Ermeni sorunu”, İttihat ve Terakki Askeri Diktatörlüğü’nün I. Dünya Savaşı koşullarında ülkenin doğusu ve güneyindeki gayrimüslim nüfusu önce tecrit, sonra tehcir etme çabalarıyla birlikte gündeme geldi. İttihatçılar, “Balkan Faciası”nın yabancı devletlerin kışkırtmasıyla bütün Anadolu yarımadasında tekrarlanmasından korkuyorlardı (Devlet’in bilinçaltına o zaman yerleşen bir korku!) Bu sürecin bilinen öyküsünü tekrarlamaya gerek yok. Tıpkı bugünkü gibi, o dönemde de iç içe geçmiş halkalardan oluşan Devlet’in, Talat Paşa’nın tehcire ilişkin emirler içeren telgraflarını en uç noktalarda farklı şekillerde yorumlayıp uyguladığını, Devlet’i temsil eden kişilerin tıpkı bugünkü yöneticiler gibi bazı şeyleri görmezlikten geldiklerini ya da haberdar olmadıklarını, tarihçi Halil Berktaş’ın dediği gibi, olaylar sırasında dönemin Yeşillerinin ve Çatlılarının, Bahaattin Şakir suretinde zuhur etmiş olduğunu saptamak için tarih uzmanı olmaya gerek yok. Her ailede bu olayları bilen yaşlılar varken, “Hani belgesi! Nerede belgesi!” diye dövünüp durmaya da gerek yok. Kilise nüfus kayıtlarından, tanıklıklardan, komşuluklardan, Kudüs Ermeni Patrikhanesi’nde bulunan Tâkvimi Vekayi arşivinden (bk. Dadrian, Belge, 1995) anlaşıldığı kadarıyla bu dönemde yüz binlerce Ermeni sivil (rakamlar 4-6 yüz binden 2 milyona kadar değişir) yerinden yurdundan edilerek tehcire zorlanmış ve bir menzile ulaşamayarak kaybolmuştur. Erkek nüfus tehcirden hemen önce askere alındığı için, bu rakamlar kadınları, çocukları ve yaşlıları ifade eder.

Ancak bu olayı, II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin Yahudilere karşı bilinçli, sistemli ve ideolojik gerekçelere dayanarak uyguladıkları

soykırımla aynı görmek ve bugünkü Türkiye Cumhuriyeti’ni “soykırım suçlusu” olarak mahkûm edecek bir yargılama sürecine, Avrupalı bir amatör hukukçu edasıyla katkı sunmaya çalışmak, hem siyaseten “masum” olmayan aşırı bir girişimdir; hem de Cumhuriyet’i kuran kadroların içinden çıkıp geldikleri İttihat ve Terakki Hareketi’ni bir bütün olarak cinayetle suçlamak, tarihsel bir haksızlıktır. Bu tıpkı, bütün felsefesi, teorisi ve eylemiyle insanlık tarihinde yeni bir dönem başlatan Bolşevik Partisi’ni Çeka’nın yaptığı eylemlere ya da bütün bir Rus Devrimi’ni 1918-1922 yıllarında yüz binlerce kişinin katline indirgemeye benzer. (Bu arada eski Sovyetler Birliği için de bir “Nürnberg Mahkemesi” kurma girişiminin başladığını belirtelim.)

Burada yanıtlanması gereken iki soru vardır. Birincisi, Türkiye’nin Katılım Ortaklığı Belgesi’nin baskısı altında olduğu bir sırada, ABD Temsilciler Meclisi’nde ve başlıca Avrupa ülkelerinin parlamentolarında “Ermeni soykırımı” tasarılarının sistematik biçimde gündeme gelmesi tamamen insani ve uluslararası hukukun bir gereği midir, yoksa Kafkaslar’daki jeostratejik çıkarlarla ve/ya da Kıbrıs sorunuyla ilgili bir ya da birkaç programın ilk uygulamaları mıdır? Ve ikincisi, Türkiye medyasının (sol basının büyük bir bölümü de dahil) çeşitli parlamentolarda görüşülen karar tasarılarını ve Batı’da herkesin bildiği Ermeni tezlerini kendi halkından ısrarla gizlemesinin sebebi nedir?

Bu gibi soruları bir yana bırakarak, Amerikalı zengin Ermenilerin ve AB ülkelerinin baskısıyla Türkiye’nin şeffaflaşacağını, demokrasi ve insan haklarının elçiliklerden geleceğini ummak yanlış olacaktır. Ayrıca kadim Devlet’in Tanzimat’tan bu yana Batı’dan gelen her türlü talebi “hayır” demeden reddetmek ve modernleşmeyi kendine özgü kılmak gibi bir yeteneğe sahip olduğunu da unutmamak gerekir.

Öğrenci gençler konuşuyor

Sınav sistemi bana tuhaf geliyor. Sınıf geçmek çok kolay. Öğrenci çaba göstermiyor, çalışma ihtiyacı duymuyoruz... Sözüm ona bilim öğreneceğiz.

Fen Fakültesi öğrencisi Elif'le arkadaşımız Elif Yerli görüştü.

Bize kısaca kendini tanıtır mısın?

İstanbul üniversitesi Fen fakültesinde okumaktayım, İstanbul'a üniversiteyi kazanınca geldim ve birkaç yıldır buradalaydım. Adım Elif.

Nerede kalıyorsun, yurt mu ev mi?

Akrabalarımın yanında kalıyorum. Gerçi okula oldukça uzak ama çok fazla da seçeneğim yok.

Kendi tercihin değil mi yani?

Hayır, onu demek istemedim. Akrabalarımın yanında kalmayı yurtta kalmaya tercih ederim. Ancak, ulaşımı düşününce akrabalarımın başka yerde oturmalarını dilerdim.

Ulaşım senin için sorun mu oluyor?

Gerçi insan bir süre sonra alışıyor. İlk geldiğim sene çok yadırgamıştım. Küçük bir şehirden geliyorum. Bir yerden bir yere gitmek çok kolaydı. Burada ise saatler alıyordu. Sanki bir şehirden bir başka şehire gidiyormuş gibi hissediyordum kendimi. Şimdi de süre aynı ama herhalde kabullen-dim durumu.

Peki, bunlara katlanman için ne gibi nedenlerin ve beklentilerin var? Üniversiteden ne bekleyerek geldin, neler hayal ettin ya da halle etmekte, nelerle karşılaşılıyor-sun?

Eyvah, sınav sorusu gibi oldu! Bari şıkları da verseydiniz...

Acele etme, yavaş yavaş anlatırsın. Sonunda not filan vermeyeceğiz.

Benimki şakaydı, düşünmek için zaman kazanmak istedim. Tabii ki zor bir soru. Aslında bir beklentim var mıydı diye düşünüyorum. Belki de tek istediğim yalnızca liseyi bitirdikten sonra üniversiteyi kazanmaktı. Neresi olursa olsun, yalnızca üniversiteyi kazanmak istiyordum. Belki de yaşadığım şehrin dışına çıkmak istiyordum ve bunu aileme kabul ettirmenin tek yolu da üniversiteyi kazanmaktı.

Yani herhangi bir bölüm düşünmüyor muydun, ne bileyim, hukuk, mühendislik, tıp filan?

Gerçi yazdım bir şeyler sınava girdim ama tıp, eczacılık filan kazanmanın kolay olmadığını biliyordum. Dersaneye filan gidemedim. Okuduğum okul bir devlet okuluydu. Normal, düz bir liseydi. Kolejlerden gelenler, dersaneye gidenler ya da ne bileyim büyük şehirlerdeki daha iyi

Bu sayıdaki röportajımızı bir üniversite öğrencisi ile yaptık. Üniversite öğrencilerinin sık uğradığı bir çay bahçesinde, Kızılca dergisinden geldiğimizi söyleyince doğal olarak nasıl bir dergi olduğunu sordu. Cevabımız üzerine hakkında çok ayrıntılı bilgi vermememiz koşuluyla konuşmayı kabul etti. Adının Elif olduğunu ve İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde okuduğunu belirtti. Soyadını ve bölümünü yazmamızı istemedi.

devlet liselerinde okuyanlar yanında pek fazla şansım olduğunu da düşünemedim.

Sonuçta bir yer kazandın.

Evet, aslında çok sevindim. Fen derslerini seviyordum. İlgili bir bölümde okumak beni mutlu etti. Ayrıca İstanbul'a gelmek herhalde en çok istediğim şeydi.

Nedenini nasıl açıklıyorsun?

İstanbul'da herşey var. Sinema, tiyatro... İstediğin gibi gezabiliyorsun, bir çok şey var yani. Daha rahat davranabiliyorsun.

Zaman bulabiliyor musun bunları gerçekleştirmeye?

Zaman istenince bulunuyor da başka sorunlar oluyor.

Ne gibi?

Para gibi mesela. Ailemin durumu çok iyi değil. Çok az para yollayabiliyor. O da ancak çok zorunlu masraflara gidiyor.

Burs, kredi filan almıyor musun?

Burs almıyorum. Kredi de neye yetiyor ki! Yol parasına bile zor yetiyor.

Peki diğer konular, üniversitedeki eğitim filan?

Doğrusu ben eğitim açısından umduğumu tam bulamadım. Bir kere yer sorunu var. Sınıflar çok kalabalık. Yeterli araç gereç bulamıyoruz. Deney yapmanız gerekiyor ama yapamıyorsunuz. Öğrenci çok ve yeterli laboratuvar olanağı yok. Bir asistan yapıyor, sen uzaktan seyrediyorsun. Tabii kopuyorsun, soğuyorsun ders-

Niye böyle peki?

Nedeni belli. Para yok.

Yani Üniversitenin parası yok?

Devlet para vermiyor. Geçenlerde bir yerde okumuştum. Eğitime ayrılan bütçe çok azdı. Yüzde üç filan gibi aklımda kalmış. Bunun ilkokulu, lisesi filan var. Üniversitelere bir şey kalmıyor.

Devlet daha fazla para ayırsın istiyorsun, devletin parası var mı?

Vardır, vardır da başka yerlere harcıyorlar. Yolsuzluklar, hırsızlıklar, elalem banka soyuyor, içini boşaltıyor, devlet de o bankaları kurtarıyor.

Eğitime geri dönecek olursak?

Sınav sistemi bana tuhaf geliyor. Sınıf geçmek çok kolay. Öyle olunca da öğrenci çaba göstermiyor, yani fazla çalışma ihtiyacı duymuyoruz. Bir vizeye giriyosun, yüksek not alıyorsun, finalde sınıf ortalaması düşükse, mesela yüz üzerinden iki alınca bile geçebiliyorsun.

Kolay geçmekten yakından bir öğrenciyle ilk kez karşılaşılıyor.

Aslında benim de işime geliyor ama bazen düşününce saçma buluyorum. Bizi tembelleştiriyor.

Eh fena mı, siz de başka şeylere zaman ayırabilirsiniz.

Öyle de, ne için geliyoruz üniversiteye? Sözüm ona bilim öğreneceğiz.

Üniversitenin bilimsel ortamını nasıl buluyorsun, hocalar yeterince bilimsel çalışma yapıyorlar mı sen-ce?

Bence çoğunun bilimle filan ilgisi yok. Çoğunu anlamıyoruz zaten. Asistanlar daha iyi. Hocalarla diyalog kurmak da çok zor. Bizlerle muhatap olmuyorlar bile. Dersi anlatıp gidiyorlar. Bir şeyler sormaya cesaret edemiyoruz.

Hepsi mi öyle?

Yok. Arada istisnaları var. Ama asistanlar, genç hocalar daha iyiler.

Okulun genel ortamı nasıl?

Bizim okul hapishane gibi. Daha okula girerken polis kimlik kontrolü yapıyor. Bazen aynı üniversitenin farklı bir bölümüne bile sokmuyorlar. Geçenlerde Avcılar kampüsünde bir konser vardı. Aynı üniversitenin öğrencileriyiz, bizi içeri sokmadılar.

Neden peki?

Bilemiyorum. Siyasi bir şeyler var filan diye düşünüyorlar herhalde.

Kim böyle düşünüyor?

İdare herhalde. Ya da hükümet. Bizlere suçlu muamelesi yapıyorlar. Okulun her tarafında polisler var. Sonra bazı yerlerde kameralar filan var, alarm sistemleri var. İnsan çok rahatsız oluyor.

Madem rahatsız oluyorsunuz, neden bu uygulamaların kaldırılması için bir şeyler yapmıyorsunuz?

Aslında rahatsız olan fazla kimse yok. Mesela kameraları geçen bir arkadaşım söylemiş, hiç farketmemiş bile. Aman canım ne sakıncası var diyor pek çoğu.

Yani çoğunluk memnun?

Memnun olmasa da korkuyor. Okuldan atılmaktan ya da, ne bileyim, okulu bitirdikten sonra devlette bir işe girememekten, ya da hapse girmekten filan korkuyor.

Ya sen?

Ben de korkuyorum. Bu röportaj bile beni biraz endişelendiriyor.

Yayınlamayız istemezsen.

Neyse, soyadımı ve bölümümü vermedim. Ben olduğumu anlayamazlar, **Fotograf da çekecektik.**

Uzaktan çekin biraz, kalabalığın içinde olabilir. Soruşturma filan açarlarsa haberim yok derim. Neyse, boş verin bunları.

Bunu da yazalım mı?

Hepsini yazabilirsiniz.

Yani korkmuyor musun?

Ne yapalım! Onu yapma, bunu yapma... ne olacaksa olsun diyorum çoğu zaman

Sosyal faaliyetlere geçelim biraz da Klüpler filan var. Tiyatro, fotoğrafçılık, film gösterimi, müzik, bir sürü klüp var. Ama çoğuna fazla kimse gitmiyor bildiğim kadarıyla.

İlgilenmiyorlar mı bu tür şeylerle?

İnsanların ilgi alanları çok değişik. Değişik gruplar var. Bir dersçiler takımı var. Bunlar derse girerler, sonra da evlerine gider yine ders çalışırlar. Dışarılarda görünmezler. Sonra kantin takımı var, kafe takımı var. Kafe takımı kağıt filan oynar. Kantin takımı daha çok sohbet etmekten hoşlanır.

Kültürel, sosyal ya da siyasal konular konuşulmaz mı hiç?

Ne popülerse o konuşulur. Filmlerden en popüler olan, kitaplardan a ora en çok satanlar. İnsanlar birbirle-

riyle sanki yarış yapıyorlar. Sırf okuduklarını ya da film seyrettiklerini kanıtlamak için yapıyorlar bunu. Siyaset filan da konuşulduğu zaman o ne yapmış, bu buna ne demiş filan türünde. Yani politikacılar hakkında konuşuluyor. Aslında siyaset konuşulmuyor.

Peki siyasetle ilgilenen kimse yok mu okulda, ne bileyim, gazetelerde bazen okuyoruz sağ sol çatışmaları, kavgaları filan yaşıyor diye?

Var herhalde ama onlar da pek ortalıkta görünmüyorlar. Diğer insanlardan ayrı duruyorlar, kendi aralarında görüşüyorlar.

Peki kadın erkek ilişkisi açısından durum nasıl?

O biraz rahat. En azından benim gibi küçük şehirden gelenler için rahat diyebilirim. Küçük şehirde birisiyle yolda karşılaşıp merhaba desen hemen dedikodu yapılır. Sonra aileler, "Aman kızım konuşma, yapma etme, ne derler sonra?" gibi kaygılarla bir erkekle bir yere gitmemize izin vermezler. Burada gidebiliyoruz.

Aileniz ne diyor bu duruma?

Nereden haberleri olacak? Ben mesela akrabalarımın yanında kalıyorum. Onlar karışmıyorlar bana. Arkadaşlarım filan var. Onların anlattıklarına göre çoğunun ailesi bir erkek arkadaşları olduğunu bilmiyorlar.

Aileleri kızır diye mi düşünüyorlar dersin?

Bilmiyorum. Pek hoş karşılamazlar diye düşünüyorlardı. Ama erkeklerin böyle sorunları yok tabii ki.

Yani üniversitede bile fark var?

Üniversitenin fazla bir özelliği yok ki! Tek rahatlığı aileden uzaksın ve seni her an denetleyemiyor. Ama yine de yurtlarda kalan arkadaşlarım var, öyle her yere rahat rahat gidemiyorlar. Belli saatlerde yurttan olmaları gerekiyor. Bir yere gidecekleri zaman ailelerinin izni gerekiyor.

Tekrar eğitime dönecek olursak, senin aklına gelen, söylemek istediğin, önemli gördüğün şeyler var mı konuşulacak?

Şu öğretmenlik formasyonundan bahsetmek istiyorum. Eskiden fen fakültesini bitirdikten sonra öğretmenlik yapıyorlardı. Şimdi bizler yapamıyoruz. Bu hakkımız elimizden alındı.

Peki bu konuda öğrenciler olarak bir şeyler yapmayı hiç düşünmediniz mi?

Düşünüyorsun ama kimsenin hiç bir konuda umudu yok. Nasılsa hiç bir şey değişmiyor. Boşuna uğraşmış oluyorsun. Uğraşırken okuldan atılabirsin, başına bir şeyler gelebilir, sonunda da hiç bir şey elde edemiyorsun. Çoğunluk kılını bile kıpırdatmaz.

Sence neden böyle?

Çok bencil çoğunluk. Yalnızca ken-

disini düşünüyor. Başka sorunlarla ilgilenmiyor. Aman, bana ne diyor.

Kendi sorunlarıyla da hiç ilgilenmiyor mu?

Sorun olarak görmüyor ki! Görse de, bir yolunu bulurum diye düşünüyor. Öyle toplu şeylerden çekiniyorlar.

Okulda toplu katılımlı şeyler olmuyor mu hiç?

En katılımlı şey açılış şenliğiydi. Moğollar filan geldi, fakülteden müzik grupları çıktı. Ona katılım vardı biraz.

Sence bu durum normal değil mi?

Hem normal, hem değil. Üniversitede okuyoruz. Aslında toplumda kaç kişi üniversite mezunu olabiliyor. Çok az. Bizlerin en aydın kişiler olması gerekiyor. Dünyada neler olup bittiğinden haberdar olmalıyız. Sonra pek çok konuda yetkin olabilmemiz gerekiyor. Biz ne yapıyoruz? Dersler dışında oyun ve eğlence, danslar filan. Tamam, insanın eğlenmeye de ihtiyacı var ama ben halay çekmeyi tercih ederim disko danslar yerine. Çoğu kişi kendi kültürünü tanımıyor daha. Küçümsüyor hatta.

Hem de normal dedin?

Evet, bazen de normal diyorum. Bu ortamda insanın böyle olması çok normal. Okullar okul değil, televizyonlar, gazeteler, hiç biri bizlerin fazla düşünmemizi istemiyor. Ot gibi gelip ot gibi gidiyoruz.

Peki biraz da ülke ve dünya üzerine konuşalım mı?

Boş verin, belli değil mi her şey? Dünyanın neresine baksan sorun. Ülke de öyle.

Avrupa Birliği?

Kimse almaz ki bizi! Aslında alsalar iyi olur. Bizde bir şeylerin değişeceği yok. Belki biraz daha düzelir işler, üniversiteler daha iyi olabilir, daha demokratik filan olur, polisler üniversitelerde olmaz herhalde.

Avrupa Birliğine girersek demokratikleşiriz mi diyorsun?

Olmaz mıyız? Bana öyle geliyor. Hem siz daha iyi bilirsiniz. Dergi çıkardığımıza göre... Doğrusu ben pek araştırıp etmedim ama yine de böyle düşünüyorum.

Diğer meseleler?

Yazın işte bir şeyler. Bu konuşma bana zor geldi biraz. Ne istiyorsanız yazın işte.

Ne söylersen onları yazmayı düşünüyorum. Mesela son sözlerini de yazabilirim.

Sakıncası yok. Bu söylediklerimi de yazabilirsiniz. Ama başka bir şey yazamazsınız, çünkü benim kalkmam gerekiyor.

Peki çok teşekkür ederiz.

Önemli değil. Konuştuk işte. Ne olacaksa... Neyse, ben de teşekkür ederim.

Her şey “genç köleler”den başlamadı mı?

Ömer Bedri Canatan

Kölelik olgusuna ve köleleştirmeye karşı ilk itiraz ve eylemin, tarih boyunca her zaman “genç köleler”den başladığı gerçeğini ölçü alarak bugünkü gençliğin dünya, insan ve gelecek tasavvuruna baktığımızda, özgürleşmenin stratejik bir öznesinden yoksun olduğumuzu anlıyoruz.

Aldatmaca dünya çapında gerçekleştirilebildiği için “aldatmaca” olduğunu anlamak güçleşiyor. Yaşam bir “aldatmaca” tarafından kuşatılmış ve böyle sürüp gidiyorsa, yaşam olmaktan çıkmış; bir “aldatmaca”ya dönüşmüş demektir. Şu sıra “hızlı” bir devinim içinde olduğu habire söylenen bu dünya ve bu hayatın bir “aldatmaca”ya dönüşüp dönüşmediğini anlamak için onun, şurda veya burda temas ettiğimiz lokal görünümünü değil, dünya çapındaki gerçekliğini kavramaya ihtiyacımız var. Bunu yapabilmek için de her zamankinden “daha çok şüphe” gerekli.

Bir yönüyle “hızlı” devindiği söylenen bu dünya hayatının bir başka yönüyle de hemen hiç devinmediği, hatta gerilediği dikkatten kaçmamalıdır. Devinmeyen, hatta gerileyen, insanlığın kuşkucu ve kurgucu yanı, düşünce yanıdır. Şu sıra, burjuva sınıfın bir dünya tasarımı var ama insanlığın ezilen ezici çoğunluğu kendisi için bir dünya tasarımından yoksun. Dünyanın devinimi gibi görünen tek şey, burjuva sınıf düşüncesi ve bu sınıfın her şey üzerinde egemenlik kuran sınıf çıkarı.

Bize anlatılandan, sunulandan, başka bir deyişle “reva görülen”den kuşkulandırmazsak, her gün her saat yeniden üretilmesine kendi eylemimizle katıldığımız ama denetlemekte aciz kaldığımız bu “hızlı devinim”in bir parçası haline gelmemiz ve onun yarattığı ve yaratacağı sonuçlardan sorumlu sayılmamız kaçınılmazdır. Bin yıl önce bile “sorgulanmayan hayat yaşamaya değmez” denilmiş ve kabul görmüş iken, bin yıl sonraki bugünkü hayatı sorgulamadan benimsemek insan varlığının hem doğasına, hem de

Damien
Paul

uygarlaşma düzeyine yakışmamaktadır.

İnsanın “yorgun yanı”nı nereden mi görüyoruz? Bu apaçık ortada. Toplamların klasik güçlerinin durumuna bakarak göremeyiz bunu; gençlerin ve gençliğin durumuna bakarak görebiliriz. “Dünya gençliği” diye bir kategori her zaman varolmuş, nice özgürlük mücadelesinde ilk ateşi yakmış ve gün olmuş, devinimin önüne çıkmış ve eylemiyle çok şeyi değiştirmiştir. Bu-

gün bu “gençlik” yoktur ve bulunmayışının gerekçesi de yoktur. Gerekçesi yoktur, çünkü herkesin mevcut hayatına el konulmaktadır ama gençliğin hem mevcut hayatına, hem de geleceğine el konulmaktadır.

“El konulan” şey sadece emeğimiz olsa, ürettiklerimiz olsa, nafakamız olsa buna “kapitalizm” der geçerdik. Bu yönüyle kapitalizm zaten varolduğundan beri eleştiri altındadır. Buna “sömürü” denilmiş ve razı olmayanlar, zamana ve mekana göre güçleri her ne ise onu ortaya koyarak sömürüye karşı mücadele etmişlerdir. Bugünkü durum sömürüden ötesidir; insanın “özgürleşmesi”ni imkansız kılacak bir dünyanın kuruluyor olmasıyla ilgilidir. Bu, kapsamlı bir köleleştirme. Kölelik olgusuna ve köleleştirmeye karşı ilk itiraz ve eylemin, tarih boyunca her zaman “genç köleler”den başladığı gerçeğini ölçü alarak bugünkü gençliğin dünya, insan ve gelecek tasavvuruna baktığımızda, özgürleşmenin stratejik bir öznesinden yoksun olduğumuzu anlıyoruz.

ÖZGÜRLÜK EYLEMDEN DOĞAR

Neden özellikle gençlik? Çünkü gençlik bir soyutlama değil, vakıadır. Gelecekle ilgili toplumsal varsayımların gerçek öznesidir. Burjuva dünya tasarımı gençliğin elde edilmesine, aldatılmasına, boş umut ve hayallerle avutulmasına, bunlar da yetmezse sindirilmesine dayanmaktadır. Bu nedenle, özgürlük ve özgürleşme sorunları en duru anlamıyla gençliğin sorunlarıdır. Özgürleşmeyle ilgili sorunlar aynı zamanda insanlığın sorunlarıyla kendi özgürleşmesinin sorunları arasındaki hassas denge üzerinde gelişen “bi-rey”leşmeyle ilgili sorunlardır.

“Birey” olmak veya olabilmek özgürleşmeyle ilgili temel bir problemi içeriyorsa, bugünkü dünya ahvaline bu açıdan dikkatle bakmak herkesin, ama öncelikle de gençliğin işi olmalıdır. Dünyanın “hızla devindiği” söylenen yüzüne şüphe ile baktığımızda, bunun aynı zamanda insanı hızla köleleştiren bir sermaye devinimi olduğunu görebileceğiz. Bu devinim, “gerçek birey” olabilmek hakkını ve imkanlarını silişip süpüren, insanlara ve toplumlara kendi geleceği konusunda düşürmeyi bile yasaklayan bir devinimdir ve bu yönüyle de gerçekten “hızlı” bir devinimdir.

İnsan varlığını “insan olarak tanımına” temel teşkil eden özellikler, onun aynı zamanda özünü oluşturur. Bu nedenle “insanın özü insandır” denilmiştir. İnsanın işine, aşına-ekmeğine saldırıyı hadi anladık, bu kapitalizm demektir zaten ama, günümüzdeki sermaye egemenliği insanın özünü saldırmaktadır. Pratik zeka, “İnsanın da özü mü olurmuş?” diyebilir. Elbette insanın biyolojik varlığının hayvandan farklı özel bir “özü” yoktur. Ama insanın bir tarihi ve bu tarih içinde gelişen bir evrimi bulunmaktadır. Bu evrim tümüyle, insanın toplumsal ilişkileriyle evrimidir; o kadar belirleyicidir ki, insanın biyolojik evrimi, üzerinde dahi etkisi olup olmadığı pek çok bilimsel çabanın konusunu teşkil etmiştir. İnsanın “özü” onun toplumsal varlık olarak kendisidir ve o da zaten toplumsal ilişkilerinin toplamından başka bir şey değildir. İşte buna, insanın varoluşunun somut anlamına saldırılmaktadır. Bu düpedüz gerilemedir: bar-barlıktır.

Büsbütün düş kuramaz hale gelmeden bu sürece gerektiği gibi göğüs gerebilmeliyiz.

Tipki özgürlük gibi, birey olmak da kimseye bağışlanmaz, bağışlanamaz. Özgürlük toplumsal eylemden doğar. Dünyada ve Türkiye’de, şu sıra, en çok gereksinim duyulan şey, kapitalist dünya projesine itirazı olanların direncidir.

YENİ VE SİNSİ BİR İDEOLOJİK SALDIRI

24 yaş altındaki gençlerin yarısından fazlasının cep telefonu var. Bilgisayar-İnternet alevinin en

hevesli konukları gençlerden oluşuyor. Bu iki sektörün sentezinden, bazı profesyonelleştirilmiş yerinde kullanım alanlarını saymazsak, gençliğin geleceğini tehdit eden güçlü bir ideolojik silah üretiliyor. Teknoloji de insana karşı kullanılır mıymış diye sormayın. İlk buharlı makina da, ilk elektrikli dokuma tezgahı da insana ve insanlığa karşı kullanılmıştır. Bu tekniklerin “kapitalistçe kullanılması”nın normalleşmesi” için dahi insanlık büyük mücadeleler vermek zorunda kalmıştır.

Nasıl insanın tanımlanabilir bir özü varsa, kapitalizmin de “insana karşı olmak” diye tanımlanan bir özü var ve “yeni teknolojiler” bu nedenle bugün, insanın özüne, tarihi boyunca bugüne taşıdığı gelişkin toplumsal ilişkiler potansiyeline karşı bir saldırıyı temsil etmektedir. Kapitalizmin elinde her şey insana yönetilebilir bir potansiyel silah gibi işlev görmektedir. Sakın ha, “şu ya da bu insana” karşı kullanılan bir silah olarak algılanmamalı bu. Böyle algılanırsa anlaşılabilir. Bütün insanlığa karşı, onu bugünü ile ve geleceği ile yozlaştırıcı ve bilinçten arındırıcı bir saldırıdır bugün “bilgi ve bilişim çağı” diye gençliğin önüne sürülmekte olan.

Yükselen bu yeni sektörle, daha doğrusu onun ideolojiye çevrilmiş sunumuyla ilişki kurmak, gençler için, bilimle ve bilgiyle ilişki kurmak anlamına gelmiyor. Kapitalizmin —sermayenin— hazırladığı dünya ile ilişki kurmak anlamına geliyor. Sektör, ilişki kurulan bu yeni dünyanın sorgulanmasını önlemek için ideoloji düzeyine yükseltiyor. Gençlere, kendilerini birey olarak özgürce gerçekleştirebilecekleri izlenimi veren bir sanal dünya müjdeleniyor.

Sunulan bu sanal dünyanın gerçeği ürkütücüdür. Güzelliği soyut, ama çirkinliği somuttur. Filistin’de, Davud masumluğuyla elinde sapan özgürlük arayan çocukların ve gençlerin alnında kızıl kan delikleri açan, bu dünyadır. Bu dünya 5 milyar insanı açlık ve yoksulluk sınırında insanlığından etmektedir.

Bu sanal dünyaya, kapitalizmin dünya projesine direnme zorunluluğu, insanlığın içine itildiği durumun vahametinden olduğu kadar

aciliyetinden de doğuyor: Yozlaşma ve bilinç şaşırması geri dönüşü çok zor, kümülatif bir ivme izliyor.

KENDİNİ KENDİ ÖZGÜRLÜĞÜ İÇİN GERÇEKLEŞTİRMEK

Türkiye’den bakalım. Üniversitelerden bakalım. Geleceğini tasarlama iradesi yönünden bakalım. Özgürlüğümüz için bakalım.

Üniversiteleri faşizmden kalma bir merkezi kurum, gene faşizmden kalma düşünce ve anlayışla ve elbette sermayenin ihtiyacına göre yönetiyor ve yönlendiriyor. Hayatın diğer alanlarında hangi baskı ve tahakküm varsa, üniversite gençliğinin üstünde de o baskı var. Hatta en çok onun üzerinde var. Çünkü o, gelecektir. Gençlik korkutuluyor. Kıpır kıpır olan yanı, özgürlükçü ruhu bastırılıyor. Kendisi için olacak başka bir dünyayı düşünüp tasarlaması yasaklanıyor. Gençlik, genç olmaktan men edilmek isteniyor. Çünkü insanın geleceğine göz dikiliyor.

Tek tip insan üretimi sözkonusudur. Çünkü ancak, bir düğmeye basıldığında aynı davranışı gösterecek insanla kurulabilir sermayenin hayalindeki dünya. Bu dünyanın kuruluşunun tek engeli, “özgür insan”dır. O nedenle gençlik özgür olmaktan men edilmek isteniyor.

Bak, nerden nereye geldik? Sartre, “İnsan bireyi, kendini —ama kendini her şeyden sorumlu sayarak— özgürce gerçekleştirir,” demişti. Bu sözün “ekşiği”, insan bireyini “yalnız” bir varlık olarak almasıydı. Oysa hiç öyle değil. İnsan “yalnız” değil. Genç insan, hiç değil. Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız dünya ahvali nedeniyle, bütün insanlar aynı durumu yaşıyor, aynı bela ile yüzyüze. Bütün insanların gerçek yararı, evrensel bir başkaldırıyı zorunlu kılıyor.

Sartre’ın sözünü sadeleştiririm ve bugüne taşıyalım: Kendini kendi özgürlüğü için gerçekleştirmek en çok da gençliğin başarabileceği bir şeydir. Sartre’ın “yalnız” başına alarak özgürleştirmeyi denediği birey 68 efsanesine kan verdi. Hiç de yalnız olmayan, toplumsal ilişkileriyle özgürleşen birey, bir efsaneye değil, gerçekliğe kan verecektir.

Küreselleşme ve Devrim

Mehmet Özgen

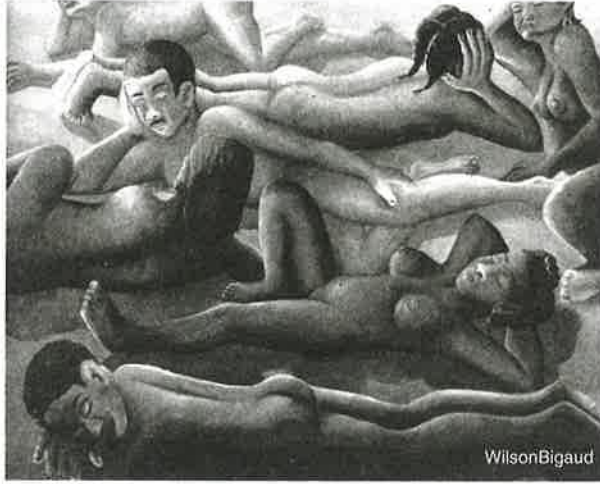
“Küreselleşme” evresini dünya kapitalist sisteminin sınırı olarak okumak gerekiyor. Çünkü bugün yaşanan kriz, kapitalist sistemdeki konjonktürel güçlükleri değil de, bir yapısal bozulmayı ifade ediyorsa, aynı zamanda, olanaklı sistemlere geçiş anlamına da gelmelidir.

Sovyet sisteminin çöküşüyle “komünizm tehlikesi” bertaraf olmuş ve dünya, ABD’nin hegemonyası altında tek kutuplu bir dünya olarak betimlenir olmuştur. Sonra küreselleşme ile birlikte dünyanın nihayet barış sürecine girdiği söylendi. Kimi aklıevveller bu gelişmeleri “tarihin sonu”yla betimledi. Onlara göre bu süreç, sınıf mücadelesinin ortadan kalkması ve liberalizmin mutlak zaferi olarak gerçekleşiyordu. Bu laflara soldan eşlik edenler oldu; “elveda proletarya”, “elveda başkaldırı” diyenler. Postmodern teoriler, Marksizmin teorik temellerini, devrim umudunu kemirip durdu. Uzun süre devrimin, sosyalizmin gerçekleşebilirliğinden söz eden olmadı. Çoğu Marksist yalnızca andı bu kavramları. Burjuvazinin ideolojik saldırısı onların bilincini ve umudunu da köreltmişti.

Postmodernizmin etkisiyle artan bu körelme “küreselleşme”yi kavramakta kendisini gösterir. Bir çok “Marksist”, eleştirel bir yaklaşımla da olsa, tarihsel materyalizme bir açıklama modeli olarak başvurmaktan kaçınır. Dolayısıyla, “kavrama” çabası, evrimci katı determinist mantığa yaslanır daha çok. Kapitalist sistem içindeki dönüşümleri insanların boyun eğmesi gereken kaçınılmaz doğa yasaları gibi kavrarlar. Sanki bu dönüşümler, sınıf çatışması ve dengesinin, toplumsal ilişkilerin ürünü değil de, toplum dışı güçlerin eseri; ve sanki kapitalist küreselleşme, geleceğin kararlı bir belirlenmesiymiş gibi. Yani küreselleşmeyi, köklü kapitalizmin sistem mantığında bulunan bir değişim süreci olarak değil, postmodern savları izleyerek, tarihin yeni bir aşaması olarak görüyorlar. Bireylerin sınıfsal/siyasal aidiyetleriyle değil, kültürel kimlikleriyle varolacakları söylenen bu aşamada, sosyalizme “varılacak yol”un, çalışanların, işyerinde ve yaşamın her alanında yönetime daha çok katılarak sömürüyü sınırlandırmalarından, yani “katılımcı demokrasi”den geçeceği ileri sürülüyor. Dolayısıyla, “yapılacak şey, bizi sosyalizme götürecek yolda sürekli olarak ilerlemektir”. Böylece, sistem karşıtı alternatif yerine reformlar yoluyla içten değişim öngörülmektedir.

Bu mantık, ister istemez tarihsel belleği yitirmeyenlerde aşına yankılar uyandırır. Kautsky, I. D. Savaşı öngününde, “ultra-emperyalizm”den söz ederek aynı determinist mantıkla aynı tezleri öne sürmüştü, Lenin de, kapitalizmin sistem mantığına dayanarak bu tezlerle karşı çıkmıştı.

Oysa “Küreselleşme” denilen olgu, devrimci Marksist açıdan çözümlendiğinde, kapitalist dünya sisteminin geliş-

me potansiyellerinin son sınırı olarak kavranabilir. Küreselleşmenin gizemli bir kavram olmaktan çıkması, kapitalist emperyalist sistemin krizini, sınıf mücadelesinin belirleyici bir rol oynadığı tarihsel bir süreç olarak görülmesiyle mümkündür.

Bu açıdan baktığımızda, sosyalist ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin dorukta olduğu 70’leri, krizin, sistemi yıkmak isteyenlerle onun savunucularının karşı karşıya geldiği bir aşaması olarak görmek gerekir.

“Küreselleşme” ise, sistem-karşıtı hareketlerin yenilgisi sonucu başka aktörlerin sahne aldığı mücadelenin, sistemin yerini alacak yapının niteliği üzerinde yoğunlaştığı bir evre olarak gelişiyor. Kriz ve sosyalizmin yenilgisinin bileşik etkisi altında dünyanın muazzam bir alt-üst oluş dönemine girdiği bu evrede, geçici yenilginin yarattığı olanaklarla emperyalist burjuvazi “yeni dünya” düzenini oturtmaya çalışıyor.

ÇÖZÜLME EĞİLİMLERİ / OLANAKLI GEÇİŞLER

Buna karşın öyle görünüyor ki, beş yüzyıl boyunca işleyip gelişen kapitalist sistem, eşi görülmemiş bir etkinliğe eriştiği anda çözülmeye yönünde evriliyor. Varlığını sürdürmesi adına, çelişkilerini o denli ağırlaştırdı ki, kendini temsil etmeye gelen her yeni alternatif kalıcılığını daha da olanaksızlaştırıyor. Krizi aşmak için geliştirilen küreselleşme, krizi küreselleştiriyor. “Komünizmin yıkılması”, tam tersine, bu süreci hızlandıran bir rol oynamakta. Sermayenin birikim sürecinin dünya düzeyinde belirlenmesi dünya sistemindeki politik, ideolojik karmaşayı artırıyor. Yeni dünya düzeni ile dünyanın adeta çivisi çıktı.

İşte bu nedenle “küreselleşme” evresini, dünya kapitalist sisteminin sınırı olarak okumak gerekiyor. Çünkü bugün yaşanan kriz, kapitalist sistemdeki konjonktürel güçlükleri değil, bir yapısal bozulmayı ifade ediyorsa, aynı zamanda, olanaklı sistemlere geçiş anlamına da gelmelidir. Zaten kriz, hem tehlike, hem de imkan anlamlarını içeren bir sözcük. Bu geçiş, ya tedicir bir çözülmeye sürecini izleyebilir, ya da görece denetimli bir dönüşüm sürecini. İlki kendiliğinden bir evrilmeyi, ikincisi iradi müdahaleyi içerir. Sosyalizme götürebilecek yol da bu ikincisidir. Tarihte bu iki geçiş tipinin örnekleri var. Batıda, özellikle Roma imparatorluğunun temsil ettiği köleci düzenden feodalizme geçiş, bir çözüme ve çürüme süreci olarak gelişmiştir; tıpkı bugünkü kapita-

lizm gibi. Ama feodalizmden kapitalizme geçiş, burjuvazinin müdahale ederek denetlediği devrimci bir dönüşüm süreci olmuştur daha çok. Yani evrime müdahale etmiştir burjuvazi.

Kapitalizm için küreselleşmeden, sermaye enternasyonalinden ötesi yoktur. Küreselleşme, sistemin kendisini tamamlaması, ulaşabileceği sınırlara ulaşması, böylece tüm potansiyellerini fiilileştirerek tüketmekte olduğu bir süreçtir. Mümkün olduğunca genelleşen her kategori özgüllüğünü ve anlamını yitirir, diğer kategorilerce emilir. "Her şey politik olduğunda artık hiç bir şey politik değildir." Her sistem gibi, kapitalist sistem de sonlu'dur; kendi yapılarının özdeşliklerini (yaşarkalma yeteneklerini) yeniden üretmeyi güvence altına alamayacak ölçüde genişleyip dengeden uzaklaştığı ve kararsızlaştığı bir noktaya ulaşmıştır. Bu nokta, çatallaşmaları üreten katotik bir yapıdadır. Dolayısıyla küreselleşme, dengeden uzak koşulların geçiş anlamında bir ifadesidir. Çünkü bu koşullar, sistemin entropisini azaltan, başlangıç koşullarına yabancı, dağıtıcı yapılar üretirler. Bunlar çözüştürücü (katalitik) basamaklar oluşturarak tersinmez (geri dönüşsüz) süreçlere yol açarlar, bu süreçler de çatallaşmalara. Bu durum, artık sistemin davranışının çıkarsanabileceği evrensel geçerlikte yasaların belirsizleştiği, ya da period katlanmalarıyla (genişleme-daralma) karmaşık (aperiyodik) davranışların meydana geldiği kritik bir koşuldur. Bu yüzden, kapitalist sistemin çözülüşü, denetimli ve denetimsiz geçişler açısından olasılıkçı terimlerle betimlenebilir. Yani şu ya da bu geçişin kaçınılmazlığı söz konusu değildir.

Değerin bugünkü konumunu alalım. Aynı metanın farklılaştırılarak çeşitlendirilmesi (ürün demeti, ürünlerin kullanım sürelerinin adım adım kısaltılması, stoksuz üretim) gibi, değer ardışık ilerlemesinden çok, yanyana çoğalması (senkronik dağılımı) yaşanan bir olgudur. Değerin enformasyon ve iletişime kazandığı bu merkezkaç eğilimle bütün parametrelere bulaşması (her şeyin metalaşması), bir sapma olduğu gibi, aynı zamanda bir anlam yitimidir de, yani değer olarak yozlaşması. Önde gelen postmodern yazarlardan Baudrillard'ın ilginç bir saptaması var. Kar tanesi gibi parçalandıkça benzer motifler sergileyen aynı'nın bölünmesi anlamında "değerin fraktal evresi"nden söz eder. Bu evrede değer, kendi "genetik koduna bile boyun eğmeyen kanserli (bir) çoğalma" içinde olduğunu belirtir (*Kötülüğün Şeffaflığı*). Bu saptamanın önemi şurada: değer, senkronik bir eğri çizmesi. Ne var ki Baudrillard, "Yavaşlatılmış bir felaket yaşıyoruz," diyor, ama bu felaketin nasıl geliştiğini, ne'ye varacağını açıklamıyor. Oysa, kapitalist sistemde herhalde ilk kez böyle bir gelişme söz konusudur. Dolayısıyla ardışık ilerlemeye ne olduğunu sormak ve senkronik eğriyle ilişkisini kurmak gerekir. Ardışık ilerleme, yenilenmiş genişleme dönemlerinde nisbi bir metalaşmayı ifade eder. Sonsuz sermaye birikimini sürdürmek, kâr ve artı-değere elkoymak bu nisbi artışa bağlıdır. Ancak metalaşma, ilk kez senkronik bir eğride gidiyorsa, maksimal düzeye (tavana) varmış demektir, yani doygunluk noktasına. Ve bu yapısal bir sıkışma demektir. O zaman büyüme ve genişlemenin, üretim artışının daha fazla kâr getirmesi mümkün değildir ("büyümenin sınırları"). Dolayısıyla, maksimal düzeyde atılacak her adım küresel kâra bir sınırlama getirir ve bu da sistemin kırılma noktasını oluşturur. Bu durumda kâr ve artı-değer oranları geri-dönüşsüz olarak azalma eğilimine girecektir. Dolayısıyla, varolan artı-değeri paylaş-

ma mücadelesi, bütün topluma yayılarak keskin toplumsal mücadeleleri gündeme getirebilecektir.

Değerin metada eşzamanlı olarak kendini yinelemesi, aynı zamanda, onun kullanım değeri içeriğinin minimum düzeye inışı, tersine, değişim değeri içeriğinin de maksimal düzeye yükselişi anlamına gelir. Bu nedenle, değişim değerinin kullanım değerinden kopuş sürecine girdiğinden söz edebiliriz. Aynı şey sermayenin karşısına kullanım değeri olarak çıkan emek gücü için de geçerlidir. Sermayenin kendisine "değer getiren etkinlik" olarak, "üretken gücü ve yeniden-üreten gücü" olarak emeğe gereksinimi, azalma eğilimindedir. Bu da sömüren ve sömürülen arasındaki karşıtlığı tüm toplum sathına yayan bir olgudur. Sermaye kurumlarının, krizi aşmak yerine onu yönetmekle yetinmek zorunda kalışlarının nedeni bu olmalı. "Yavaşlatılmış felaket" bu olsa gerek!

Tüm yaşam alanlarının, değerlerin ticari ve mali küreselleşmenin nesneleri haline gelmesi metanın bu tip bir çoğalma biçiminin göstergesidir. Ürünlerin doğrudan kullanımı yanında imajı için de satın alınmasıyla meta üretimi kültürel bir boyut kazanır ve kültür metalaşır. Artık meta, reklamcılık dolayısıyla estetik ve erotik bir biçimde tüketilmektedir. Böylece kültür-sanat, etik-estetik değerler ve politika da şizofrenik biçimde, kendi özgün anlamından kaymakta, sonuçta tüm yapılar, değerler ve insani varoluşun kendisi bir geçiş evresine girmektedir. Bir toplumsal formasyon olarak burjuva toplumu, küreselleşme ile birlikte, eklemlenmiş bir bütün olarak kendisini vareden tüm yapılarıyla maksimal düzeye doğru sürüklenmektedir.

KAPİTALİZM NEREYE GİDİYOR?

Savaş sonrasında 1945'ten 1973'e dek süren uzun canlılık döneminin temelinde, emek üzerinde belirli bir denetim, bir teknolojik bileşimin, tüketim alışkanlıklarının, politik ekonomik iktidarın belirli bir biçimlenişinin yattığı ve bunun Fordist-Keynesçi biçimleniş diye nitelendiği bilinmektedir. Bu sistemin 73'ten itibaren çöküşü, hızlı değişim, çalkantı ve belirsizlik içeren bir döneme yol açtı. Daha esnek emek süreçleri ve piyasalara, daha yüksek coğrafi akışkanlığa ve tüketim kalıplarında hızlı değişikliklere dayanan yeni üretim ve pazarlama sistemleri, yeni bir birikim modelinin düzenlenmesi seyri olarak gelişti.

Esnek birikim diye nitelenen bu modelin öncü teknolojisi mikro-elektronik dönüşümdür. Bilgisayarın ekonominin bütün süreçlerinde devreye girmesi; bilgiyi toplama, internet ağıyla uluslararasılaştırma ve üretime uygulama. Bu olgu bir yandan karlılığı artırırken, aynı zamanda, uzaktan yönetime imkan vererek, üretimin coğrafi olarak parçalanmasını (aynı zamanda genişlemesini) sağlıyor. Dolayısıyla, üretimin, işin yeni biçimler almasını gündeme getiriyor. Zincirleme çalışmanın (Fordizmin) yerini işçi sınıfının yapısını çok boyutlu etkileyen yeni biçimler alıyor. Bütün bunlar çalışanların sorunları algılayışını, karşı karşıya oldukları saldırıyı kavrayışlarını derinden etkiliyor.

Sözünü ettiğimiz eğilim, taşeron emek, atipik iş akitleri, part-time ve kesintili çalışma, serbest çalışma gibi biçimlerde görece temsil edilen, sermayenin emekle "ücret-dışı" bir ilişki geliştirmesinde fiilileşiyor. Çünkü ücret, göreceli olarak, ekonomik ve toplumsal açıdan (sözleşme düzeni, sendikalar, sosyal güvenlik vb.) pahalı bir emek tarzıdır. Ancak parçabaşı iş gibi emek türlerinin böyle bir maliyeti yoktur. Bu nedenle, sermaye, artı-de-

ğer sömürüsünü tüm topluma yaygınlaştırmak için, ücretli-emek kitlesini görece azaltarak, ya da vasıflı emekle sınırlayarak ücret-dışı emek kategorilerine dönüştürmektedir. Vasıflı emeği de daha çok bir hizmet kategorisine dönüştürmekte ve bu kesimi şirket yönetimine katmakla yeni tür bir "işçi" aristokrasisi geliştirmektedir ("Katılımcı demokrasi" işte bu kesimle sınırlıdır!) Bu iki yönlü süreç (ücret-dışı ve hizmet kategorisi) farklı ağırlıklarla merkez ve çevre işçi sınıflarının birliğini parçalayan, bilincini geriletip farklılaştıran bir rol oynuyor.

Bu süreçte kriz, sermayenin entegrasyonunu hızlandırdığı gibi merkezileşmesini de artırdı. Küreselleşme, neo-liberalizmin bütün savlarına karşın, dünyayı mal, sermaye ve işgücünün genelleştiği bir pazara dönüştürüp iktisadi ve toplumsal koşulları homojenleştirmiyor. Aksine, merkez-çevre arasındaki kutuplaşmayı daha da artırıyor. Çünkü, emperyalizmin dayattığı yalnızca sermayenin akışına "serbest" olan piyasa modeliyle, çevredeki iktisadi ve siyasi yapılar merkezdeki sermaye birikiminin gereklerine uyulanıyor. Bu uyarılma, birikimin ve üretici güçlerin merkezde hızlandırılmasına hizmet ederken çevre ülkelerde ise engellenip yozlaştırılması sonucunu veriyor.

Bundan önceki kapitalist yayılma, sistemin çevresindeki kapitalizm-öncesi sosyo-ekonomik biçimleri sermayenin yeniden üretiminin gereklerine bağımlılaştırmış, bu da ulusal halk devrimlerine yol açmıştı. Bugün ise, bu devrimlerin geliştirdiği çevresel kapitalizmle palazlanan yerel burjuvaziler, çıkarlarını uluslarüstü sermaye ile bütünleştirdiler. Bu açıdan küreselleşme, nitel bir sıçrama değil, küresel sınıf ittifaklarının ve çevredeki yönetici sınıfların emperyalizme bağımlılık koşullarının yeniden üretimi demek. Bu ülkelerde üretim sistemi küresel sistemin parçası olarak yeniden oluşturulmak üzere parçalanıyor. Kriz yönetiminde kilit rol oynayan özelleştirmelerle kalkınma döneminin yatırımlarına el konuluyor. Banka ve sigorta şirketlerinin, borsanın küreselleşmesi, halkın tasarruflarının finans kesimince boşaltılmasına yarıyor. Yabancı sermaye, ağırlıklı finansal yatırımlardan yana. Böylece çevre sanayileri taşeronluğa indirgenmekte ve sonuçta IMF eliyle bu ülkelere uygulanan yapısal uyum programları dünyadaki gelir dağılımında daha eşitsiz bir hiyerarşi doğurmaktadır. Yapısal uyumun genel sonuçları ise şunlar: Hızla artan işsizlik, ücretlerde düşme, çevrede ölümcül kirlenme, sağlık sisteminde bozulma, eğitime girmede düşüş, üretim kapasitesinde düşme, sürekli büyüyen dış borç, siyasal yapının yozlaşması, rüşvet, vb.. Kısacası, 1945-90 dönemindeki görece iyileşme ve kazanımlar hızla geri alınmaktadır. Çevrenin kalkınması, işsizliğin azaltılması sermayenin çıkarına uygun değildir artık.

Bağımlı ülkelerde üretilen artı-değerin gaspı, artı-değeri dünya ölçüsünde merkezileştirmekle birlikte, sistemin temel özelliklerinden olan gelişmişlik-azgelişmişlik kutupsallığını derinleştirmektedir. Emperyalistler son on yılda bağımlı ülkelere yatırımlarının dört katını kâr olarak transfer ettiler. Bu ülkelerin 1982'de 900 milyar dolar olan borç tutarı 1995'te 1.500 milyar dolara çıktı. Buna karşılık gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen yıllık ortalama geliri 1978'de 9 binden, 1995'te 23 bin dolara çıkmıştır. Dünya halklarını köleleştiren, kapitalizmin tarihinde eşi görülmemiş bir soygundur bu.

KÖLECİ ROMA/KÜRESEL KAPİTALİZM

Bu bakımdan Roma imparatorluğunun çöküşü ile kapi-

talizmin krizi arasında büyük bir benzerlik var: Her iki durumda da sistem, artı-değerin (Roma'da köle emeği) vaktinden önce aşırı biçimde merkezileştirilmesine dayanıyor, yani merkezileşme kendisini destekleyen üretim ilişkilerinden kopuyor, çevrede üretici güçlerin gelişmesini de silip götürüyor. Kölecî toprak sahibinin tek derdi artı-ürünün kaymağını götürmekti. Toprağın verimliliği, bu uzaklarda oturan efendiyi pek ilgilendirmezdi. Küreselleşme çağında ise kapitalistler, akışkan kaynakların kazandırdığı hareket yeteneği ile nesnel sınırlamalara aşırıyor. Sermayenin özgür hareketine yerel yöneticilerin dayatabilecekleri sınırlamalardan da Çok Taraflı Anlaşma (MAI) ile kurtuluyorlar, direnişle karşılaştıklarında daha yumuşak bir bölgeye hareket edebiliyorlar. Yani sermaye işçi sınıfının direnişini eskiden olduğu gibi, iş disiplini, işletmenin rasyonalizasyonu yöntemlerinin yanı sıra, ondan kaçarak da aşmak eğiliminde.

Sermayenin önündeki bütün "hız sınırlamaları" ortadan kalkmaktadır. Onun için uzak ve yakın ayrımlarının, ulaşım ve iletişimde zaman sorununun, enformasyon hareketinin elektronik mesaj sayesinde nesnelerin (ve bedenlerin) hareketinden kurtulmasıyla bir anlamı kalmamıştır. Bu, sermaye sınıfının nüfusun geri kalanıyla, halkla, artık hiçbir şey (kültür, tarih, coğrafya, vb.) paylaşmayacakları, tam anlamıyla kozmopolitikleştikleri anlamına gelir. Sermaye artık mekana bağlı değildir, gücü yurtsuzlaşmış ve "özgürleşmiştir".

Üretim tarzı, üretici güçler ve üretim ilişkilerinin bütünlüğüdür. Üretim araçlarının özel mülkiyetinde oluşu ile doğrudan üreticiler arasındaki çelişki üretim ilişkilerinin kutupsallığını oluşturur. Üretim süreciyle temellenen kutupsallık, kapitalizmin kendini yeniden-üretme dinamiklerinden biridir. Üretim sürecinin dünya ölçüsünde parçalanması ve esnek emek biçimleriyle bu kutupsallık ortadan kalkmıyor; sürecin mekanı küreselleşiyor. Ama mekan emek için değil, sermaye açısından genişliyor. Metanın serbest dolaşımına karşın işgücü fazlasının serbest dolaşıma girmesi engelleniyor. Üretim ilişkilerini küreselleştirmekle birlikte, yarattığı işsizlik ordularıyla ve yurtsuzlaşmasıyla sermaye, (mülkiyet ilişkileri yönüyle değil, fiili ilişkiler anlamında) görece bu ilişkilerden kopuyor. Çünkü bilginin üretim aracı olarak devreye girmesi, üretim araçlarını "canlı emeğin iletkeni" olmaktan çıkarmakta ve sermayenin sermaye olarak kendisini varetmediği üretim süreci, canlı emekle nesnelleşmiş emek arasındaki ilişkinin dolayımı olmaktan çıkmaktadır. Yani canlı emek üretim sürecinden dışlanmaktadır. Sonuçta bütün toplumsal yaşam artı-değer sömürüsünün karşılandığı bir fabrikaya dönüşmekte, kutupsallık da tüm toplumu kapsamaktadır. Küreselleşme, küresel kutuplaşmayı adım adım yaratarak, yeniden üreterek dünyamızı insanlık-dışı bir patlamaya hazır hale getirmektedir. Kapitalizmin tarihsel sınırı da tam burasıdır.

Kapitalizmin küreselleşme ile vardığı bu durum, Marx ve Engels'in *Manifesto*'daki öngörüsünü akla getirir. O günkü kapitalizmin gelişme temposuna bakarak onlar, nüfusun büyük ölçüde proleterleşeceğini, orta sınıfların yok olacağını, dolayısıyla, kapitalizmin kendi mezar kazıcılarını yetiştirdiğini öngörmüşlerdi. Öngörü kapitalizmin o günkü çerçevesi içinde gerçekleşmedi. Şimdi de nüfusun büyük çoğunluğu onların söylediği anlamda proleterleşmiyor. Ama sermaye tarafından gerçekleştirilen farklı ancak tamamlayıcı sömürü biçimlerine tabi, fiilen proleter özellikler taşıyan farklı toplumsal gruplar yaratıyor. Dolayısıyla, sınıf mücadelesinin politik birliği

de farklı ama tamamlayıcı sömürülme deneyimleriyle temellenen ihtiyaç ve çıkarların indirgenemez ortak kabülüne dayanabilir.

YENİ DÜNYA DÜZENİ

ABD hegemonyası, 70'li yıllardaki gibi güçlü değil. Ekonomik üstünlüğü inişli-çıkışlı bir seyir izlemekte; hegemonyasını askeri-politik üstünlüğü ile sürdürüyor. Hegemonya, çok boyutlu, görel ve her zaman risk altındaki bir olgudur. Çok boyutluluk, ekonomik (yüksek verimlilik, teknolojik üstünlük, dünya ticaretinde ağırlık ve etkili para), siyasal, ideolojik-kültürel ve askeridir. Hegemonik merkez, egemenlik altında olsun ya da olmasın, diğerleriyle bir uzlaşma aramak zorundadır. Dolayısıyla hegemonya, tarafların durumuna, ekonomik ve başka güç dengelerinin evrimine bağlı olarak risk altındadır. 1989-91'de Doğu Avrupa ve Sovyet rejimlerinin çöküşü, görel istikrara büyük bir darbe vurdu, dünya dengelerini altüst etti. Çözülme, Avrupa ve Asya kıtalarında emperyalistlerarası yeniden paylaşım mücadelesine yol açtı. Bu mücadele Soğuk Savaş döneminde yatışmış çelişkileri su yüzüne çıkardı. Soğuk Savaş'ı müttefiklerini kontrol etmekte kullanan ABD, bu avantajı yitirmiş oldu. Düşük askeri harcamaların sağladığı avantajla Pasifik havzasında güç alan Japonya ve Avrupa Birliği'nin karşısında ABD'nin de Kanada ve Meksika'yı kendi ekonomik alanına sokan NAFTA'yı kurması, emperyalist dünyada tek hakim gücün etrafında toparlanmanın koşullarını ortadan kaldırdı. Bu üçlü arasında şimdi "parasal soğuk savaş" sürmektedir. Koruyucu önlemlere başvurdıkları oranda rekabet kızışacaktır. Dünyanın diğer ülkelerinin bu üç kutuplu dünyanın havzalarıyla ilişkilermeleri; meta zincirleri, kârlı üretim sektörleri, stratejik ihtiyaçları karşılama açısından vazgeçilmezlik ve optimallik derecelerine göre şekillenmektedir. Ancak Çin'in ve Avrasya'da nüfuzunu korumaya çalışan Rusya'nın hangi kutba dahil olacağı sorusu belirsizliğini korumaktadır.

Dünya sisteminde ekonomik düzenin bu üç kutupluluğuna karşın askeri düzen tek kutupludur. ABD emperyalizmi küresel ölçekte askeri güç uygulama istek ve potansiyeline sahip tek varlıktır. Sovyetler'in çöküşü ile bu yöndeki olanakları daha da artmıştır. Ancak, bu gü-

cün ticari bir mal haline geldiği de gözleniyor. Bu politikanın ilk adımı Körfez Krizi sırasında atılmış, savaşın maliyeti, düzenin bekası ve istikrarın bedeli olarak petrol zengini ülkelere ödettirilmiştir. Yani ABD şiddet yanlısı politikayı daha çok dünya ekonomisinin kontrolü için bir araç olarak kullanmaktadır.

KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET

Tarihsel olarak inşa edilmiş burjuva ulusal devletler, dünya sisteminin merkezlerini yaratmış, ulusal kapitalist ekonomilerin yönetiminin politik ve toplumsal çerçevesini temsil etmişlerdir. Ulusal sermayelerin denetimindeki bu devletler saldırgan bir rekabet içinde oldular. 19. Yüzyılda sanayileşmeleri ile çevrede sanayi yokluğu arasındaki karışıklık, bunların emperyalist yayılmacılığının maddi temeli oldu. 2. Dünya Savaşı sonrasında ise ulus-devletin rolü yavaş yavaş değişmeye başladı. Çevre ülkeler, ulusal devrimlerle sanayileşme yoluna girdiler, Batı imajlı devletlerini kurdular.

Dünya sistemi, iktisadi ilişkilerin ötesinde bir de ülke devletleri arasındaki ilişkileri içerir. Soğuk Savaş döneminde her devlet iki ayrı belirlenme içindeydi: 1) ülke içindeki sınıf dengeleri, sermaye grupları vs.'nin baskı ve talepleri; 2) diğer devletlerle içinde bulunduğu hiyerarşik sistemin ve onun hegemonik gücünün zorlamaları. Bu yapı içinde ülke sermayeleri öncelikle kendi devletleriyle ilişki içindeydiler; toplumsal sınıflar ulus-devlet sınırları içinde oluşmuş toplumsal ilişkilerce belirleniyordu. Oysa şimdi dünya pazarı hiç bir devletin, ABD'nin bile denetleyemediği bir özerk güç haline gelmiş, uluslarüstü bir kapitalizm ortaya çıkmıştır. Çokuluslu şirketlerin pazarlık gücü karşısında hükümetlerin görel özerklikleri zayıflamakta, sermayenin uluslarüstü güç olma eğilimi ile devletler sistemi çatışmaktadır. Yatırım kararları, bilgisayar teknolojisinin gelişimiyle birlikte, ulusal-devletin denetimi dışına çıkmaktadır.

Küreselleşmenin ulus-devleti erozyona uğratması, bir kaosa, dünyanın her köşesinde siyasal, toplumsal ve ideolojik krizlere yol açmaktadır. Çünkü ulus-devletin yerini alabilecek, üretim sisteminin gereksindiği yeni siyasal ve toplumsal biçimler, etkili bir dünya örgütü geliştirilememiştir. Üstelik, sermayenin egemen mantığının krizi sona erdirmekten çok, onu yönetmeye odaklanmasını krizleri derinleştiriyor. Artan küreselleşen alanın ekonomik yönetimi ile bunun ulusal alanlara parçalanmış siyasal ve toplumsal yönetimi arasındaki bu çelişki, dünyanın kutuplaşmasını yeniden üretip derinleştirmekle kapitalizm için ölümcüldür. Ulus-devleti erozyona uğratan sermaye nüfuzunun mantığı ile ulusal gerçekliklere dayanan politik ve ideolojik sistemler arasındaki çatışma, özellikle çevrede yöneticilere karşı güven duygusunu aşındırmakta ve sonuçta onları içerde ve dışarda günah keçileri yaratmaya itmektedir. Yasadışı paranın yayılmasıyla birlikte yasadışılığın yükselişi müktedir devlete meydan okuyor. Koruyucu devlet, dışlanmış kitlelerin belirmesiyle yadsınır hale geliyor. Her ikisi de düzen yapılarının zayıflığını açığa vuruyorlar. Sosyal demokrat düste "sosyal devlet"le doruğuna ulaşan toplumsal düzen, büyümenin hızını kesmesiyle sarsılıyor. Oysa yakın döneme kadar, kapitalizmin gelişmesi, birikimin yeniden üretiminin belirlendiği alan ile onun siyasal ve toplumsal yönetim alanı arasındaki uyum üzerine yapılandırılmıştı. Bu süreç, liberalizmin -özünde yalan olan- devlet müdahaleciliğine karşı olma savını doğrulamaz; ama devletin de çevreden nterkeze doğru çözüldüğünü

gösterir. Ancak bu çözümü; devletin, görece özerklik ve ideolojik hegemonyada ifadesini bulan sınıflar arasında denge sağlayıcı yeteneğinin "buharlaşması", egemen sınıfın, sömürülen ve ezilenler üzerinde giderek saydamlaşan salt bir baskı ve tahakküm aygıtına indirgenme süreci olarak anlamak gerekir. Liberallerin "otoriter demokrasi" dedikleri şey.

KRİZ YÖNETİMİ

Kriz yönetiminin dünyayı içinde başarıyla tuttuğu durgunluk, üretimi yatırımda çıkış bulamayan devasa bir sermaye fazlasına yol açmış ve sonuçta öncelik, dalgalı sermaye kütlesinin yönetimine verilmiştir. Bunun sonucunda ekonomi üretken-olmayan gelirler ekonomisine dönüşmekte ve hizmetler, toptan ve perakende ticaret, bankacılık, menkul ve gayri-menkul alanlarda yoğunlaşmaktadır. Böylece kârın büyük bir kısmı mal üretimiyile ilgisi olmayan kesimlere gitmekte ve finansal zenginliğin daha önce görülmemiş şekilde yığılmasına yol açmaktadır. Yeni bir finansçı kuşağı, reel ekonomi içindeki girişimci işlevlerini terkederken, yatırım bankaları, muhasebe şirketleri, uluslararası simsarlık firmaları vb. çevresinde gruplanmaktadır. Faaliyetleri spekülasyon karakter, giderek suç niteliği taşımakta, iş gördükleri alanda yasal olanla-olmayan daha çok içiçe geçmektedir. Eşzamanlı olarak, ekonomik ve toplumsal politikalarla siyasal süreç üzerindeki etkileri güçlenmektedir.

Kriz yönetiminin sermayeyi üretken olmayan alanlarda, rant ve faizde tutması sistem için riski artırmaktadır. 1994'te Meksika'da, 1997 ve sonrasında Asya'da ve Rusya'da patlak veren mali krizlerin dünyaya yayılması, uluslararası mali sistemin ne denli kriz eğilimli olduğunu gösterdi. Sonuçta kriz yönetimi, sermayenin 1930'lardaki gibi ani ve toplam değersizleşmesini engellemek için uçan sermaye fazlasına başka pazarlar bulmak demektir. Yıllık dünya ticaret hacmi 3000 milyar dolarken, uluslararası uçan sermaye hareketinin portresi yaklaşık 80-100.000 milyar dolardır.

Küreselleşmeye ilk yanıt, dinci, milliyetçi akımlardan geldi. Üç-kutuplu sistemin (merkez-çevre-sosyalist blok) çökmesi, gerileme ve durgunluk, bu akımları güçlendirdi. Oluşturdukları merkezkaç güçler karşısında çevrede yönetici sınıf meşruluğunu kaybetti, sınıf birliği parçalandı. Çünkü halklar, Batıda sürekli büyümenin kalıcılığına, Doğuda sosyalizme inanıyorlardı; çevrede ise, yerel burjuvazilerin öncülüğünde modernleşme ve ulusal kalkınma projeleriyle az gelişmişlik sınırlarının aşılabileceğine. Ama tüm projeler hayal kırıklığı yarattı. Bu koşullarda yeni kapitalist yayılma, toplumsal parçalanmaya, yani bölgesel, etnik, dinsel, dil-sel-kültürel vb. gibi cemaatleri esas alan toplumsal gruplaşmaların ortaya çıkmasına yol açtı. İnsanlar karşılaştıkları sorunları göğüsleyebilmek için yerel değerlere daha çok sarıldılar. Gelecek kaygısı, dinsel ve etnik aşırılıkları öne çıkardı. Doğuda ve Batıda, ortak toplumsal özdeşleşmeler, sınıf eksensinden büyük ölçüde eski moda hareketlere kaydılar. Bu süreç, globalizmin sistem karşıtı hareketlere yönelik, soyut bir bireysel özgürlük ve evrensellik adına sınıfsallığa, siyasallaşmaya, örgütlülüğe karşı, yeni kimlik ve anlam arayışını gündeme getiren ideolojik saldırısıyla atbaşı gitti. Sonuçta ezilenlerin inandırıcı bir özgürleşme seçeneğinden yoksun kalmaları, geçmişe dönük ütopyalara, yani dinci ve milliyetçi akımlara yaradı, onları güçlendirdi. Marx'ın din için söylediği, "ruhsuz koşulların ruhudur" sözü tam da bugüne denk düşmektedir.

Ama bu tarz yanıtın yükselen dalgası gerilemektedir. Yarı-sanayileşmiş çevrede görece azalan aktif işgücü ile muazzam işsizler ordusunun birlikte varoluşu, derin ve potansiyel olarak devrimci bir çatışmaya elverişli hale geldi. İşsizlik, Batı toplumlarının da sürekli bir özelliği. Avrupa'daki toplumsal çatışmalar geçmişte ekonomik alanla sınırlıydı, büyümeden pay almak anlamındaydı. Refah devletinde ifadesini bulan sermaye/emek arasındaki tarihsel uzlaşmaya bağlıydı. Bu uzlaşma, başta sermayenin refah devletine saldırısıyla ortadan kalktı.

Gerileme merkez ülkelere göçü artırmakta, onların iç istikrarını bozmaktadır. Göç dalgası, Kuzeyin demografik düşüşü ile birlikte düşünülürse, toplumsal yaşamın yapısını dönüştürme eğilimindedir. Göçmenlerin siyasal ve toplumsal yaşama katılım hakları giderek büyüyen bir sorundur. Bu hakları sahiplenilen demokratik güçler, hükümetlerin akıntıya direnme yeteneğini köreltirken, bu işgücü yerli ücretli emek üzerine baskı oluşturup işsizliği artıran bir rol oynadığından, göçmenleri dışlamakta odaklaşan sağ politikalara, ırkçılığın yükselişine gerekçe oluşturuyor. Göçmenler işçi sınıfının alt tabakasını oluşturuyorlar. Bugüne dek etnik kimlikleri daha çok öndeydi; ama yarın sınıf kimlikleri olacak. Sonuçta sermaye, merkez halkları, sosyal ve siyasal açıdan birikimin gereklerine görece uyumlulaştırma şansını da bizzat kendisi dinamitlemektedir. Bu nedenle kriz yönetimi, yalnızca merkez-çevre arasında değil, merkezde de toplumsal ve siyasal çelişkileri kutupsallaştırır.

Ayrıca, kriz yönetimi merkez ülkelerin ihracatını teşvik ederken 3. Dünyayı bunun dışında tutmaya çalışır. Tıpkı Almanya'nın Versay anlaşmasıyla, savaş tazminatı ödemesi istenirken, ihracat yapmasını önlemek gibi. Sonuçta bu yönetim, hem gelişmiş ülkelerin kendi arasında, hem de gelişmekte olanlarla ilişkilerinde güç kullanmak dışında başka araç düşündürmeyen bir stratejidir; ve bu giderek daha az istikrarlı bir dünya sisteminde patlamalara yol açabilecektir. Körfez savaşındaki ABD-Irak karşılaşması bu içerikteki patlamanın ilkiydi, Yugoslavya savaşı ikinci örnek oldu.

Öte yandan ekolojiye yönelik global tehdit, dünya çapında kamusal girişim ve planlamalardan yana güçlü argümanlar ortaya atılmasına yol açıyor, doğal sınırlara karşı duyarlı bir ekonomiyi zorluyor. Hem kıt kaynakların kullanılmasını hem de üretim kararları ve tüketim eğilimlerinin global ekoloji sistemleri üzerindeki olası etkilerini izlemek yönünde güçlü bir uluslararası planlama düşüncesi var. Bu düşünce, teknolojik aygıtı ve sanayi üretimini ekolojik dengeyle uyumlulaştırmaya zorlayıcı etkinliklere giderek daha fazla dönüşüyor (fossil yakıtlara alternatifler geliştirilmesi). Diğer bir deyişle, kapitalizmin yaşam ve tüketim tarzını küreselleştirmesine karşı herşeyden önce ekolojik engel çıkıyor. Çünkü ekolojik çevrenin temizlenmesi (üretim sürecinin bir yan ürünü olan kimyasal toksinlerle mücadele) ve yenilenmesi (yeni ağaçlar dikmek gibi) ciddi bir toplumsal maliyet sorunu üretiyor. Yakın dönemde Batıda yükselen çevre hareketleri, sonuçta sermayeyi, çıkış olarak, kirli teknolojileri ve sanayi atıklarını, böylece maliyeti de çevre ülkelere aktarmaya yöneltti. Ancak bu, Kuzey/Güney eşitsizliğini arttıran bir faktör oldu. Güneyde gelişen duyarlılıkla birlikte çevre konusundaki faaliyet, küresel kâr oranını kaçınılmaz olarak düşürecek bir rol oynayacaktır. Yani ekolojik kriz, sistem açısından bir başka sınıra işaret eder: *dünyanın kırsallıktan çıkarılması süreci*

nin yaşamı tehdit eden bir düzeye gelip dayanması...

ÇAĞDÖNÜMÜ: YA SOSYALİZM YA BARBARLIK

İçinden geçtiğimiz çağdönümü, barbarlık ve özgürlük eğilimlerini bir arada içermektedir. Yeni teknoloji biçimleri hayatı hem zenginleştirmenin ve kolaylaştırmanın potansiyellerini, hem de tahrip etmenin, insanlık-dışlaştırmanın araçlarını sağlamaktadır. Bu yeni biçimler, bir yandan çalışma saatlerini azaltıp boş zamanı artırırken, öte yandan onların kapitalist kullanımı kitlesel işsizliğe yol açmaktadır. Bilgisayarlaşma süreci öğrenim biçimlerini kolaylaştırıp bilginin dolaşım hızını arttırırken ve robotlar emek gücünün insafsız kullanımını azaltmaktayken sınıf eşitsizliklerini de perçinlemekte, yeni kölelik biçimlerine yol açmakta, halkın gözetim ve denetim altında tutulma olanaklarını, medya tekellerinin tahakkümünü de arttırmaktadır. Yeni medya teknolojileri bir yandan zihinsel faaliyetleri güçlendirme, yerel ve evrensel kültürün yeni sentezlerine aracı olma, böylece kültür ve sanata daha insani ve daha özgürleştirici boyut ve içerik kazandırma imkanına sahipken, öte yandan, manipülasyon ve yönlendirmelerle zihne ket vurmakta, Körfez savaşında olduğu gibi gerçekleri saptırmakta, her türlü şiddeti ve vahşeti küreselleştirmektedir.

Komünizm, Sovyetlerin şahsında Batı için bir tehditti. Kendisi kadar hasımlarının güçlerini ve davranışlarını da yeniden yapılandırmış, uluslar yapbozunun parçalarını dengede tutmuş, nükleer caydırıcılıkla belirsizlikleri sıfırlamış, emperyalist devletlerin bencilliğini aşındırıp onları kutsal birliğe iteklemiş, ekonomik, askeri ve teknolojik alanlarda kapitalist sistemin dinamizmini ayakta tutan en önemli rakibi, sonuçta istikrarının garantisi olmuştur. Alain Minc, *Yeni Ortaçağ* adlı kitabında, durumu şöyle özetliyor: "Hiç bir riskin olmadığı ama bir tehditin bulunduğu bir dünyadan, tehdidin olmadığı ama sayısız riskin bulunduğu bir dünyaya geçtik." (s.107) Gerçekten de çöküş öylesi zincirleme etkiler yarattı ki... Pandora'nın Kutusu gibi.

Yasadışı en gelişmiş demokrasilerin bağrına yerleşiyor. Piyasanın başarısı, "gri alanlar"ın başarısı ile atbaşı gitmektedir. "Derin devlet" in varlığı dışında, iktidar sahipleriyle dayanışma içinde mafyalar da hızla gelişen bir toplumsal örgütlenme biçimi, dünya sisteminin önemli bir faktörü olarak görünüyor. Bir çok kent, devlet otoritesinden mafyanın, çetelerin denetimine geçiyor. Varoşlarda solcuların yerini çeteciler almış. Uyuşturucu babaları, yozlaşmış eski KP yöneticisi gibi yağmacılar, uluslararası finansın kalbine yerleşmiş. Gri alanlar Afrika'nın büyük bir bölümüne yerleşiyor, Rusya ve Müslüman cumhuriyetlerde hüküm sürüyor, serbest piyasa ile Çin'e işliyor, Ortadoğuda teokratik rejimlerle birlikte yaşıyor; afyon ve kokain imparatorları ile Latin Amerika'da, Balkanlar'da savaşa eşlik ediyor, Avrupa'ya yayılıyor. Eskobar'ları besleyen koka ve afyon dışında 3. Dünyada gelişen başka tarımsal ürün yok! Halkın geçim alternatifi mafyanın gücünü oluşturmakta. Yasadışı ekonomi, mübadelenin yasa ve ilkelerine resmi olandan daha çok uyar. Resmi toplumla yeraltı dünyasını, temiz işlerle pis işleri, ak para ile kara parayı birbirinden ayırdetmenin giderek zorlaştığı, işsizliğin, dışlanmışların çoğaldığı, ahlaksızlığın, hukuksuzlu-

ğun kural olduğu bir düzende elbette ki önü açık olacak.

Bilgisayar ile astroloji, cep telefonu ile tarikatlar, gen haritası ile AIDS, klonlama ile köktendincilik gibi garip eşleşmeler... "Serbest" hukuksuzluk bölgeleri, gri alanlar, artan yoksulluk-açlık yöreleri, delinen ozon tabakası, işsizlik karşısında çözümsüzlük, görülmemiş ekonomik durgunluk, karaparaya boğulmuş küresel finans sistemi, mali krizlerin sıklaşması, kültürel kriz, barınmaktan aşk'a, sanattan rasyonel bilgiye kadar yaşamın gelişmiş biçimlerine karşıt olarak gelişen barbarlık pratikleri, düzensizlik, belirsizlik, akıldışılık, giderek "Atinalaşan" demokrasi.. Tüm yapıların, değerlerin içerikleri boşalıyor; her şey son sınıra doğru hızla sürüklenmekte! İşte ideolojik tekeli elinde bulunduran liberalizmin çizdiği tablo; sapmalar ona ait, sonuç onun ideolojik iflası. Yol açtığı ise, insanlığı ve dünyayı yıkıma sürükleyen yeni barbarlık.

Baştaki teze dönelim. Bu, kapitalist sistemin çözülüşüdür; tedrici, yani evrimci bir süreçle, "katılımcı demokrasi"yi de bir moloz gibi sürükleyerek, barbarlığa (belki yeni bir köleci düzene) geçişi. Mutlak olarak tek geçiş mi bu? Elbette ki değil. Bununla birlikte devrimci geçişten de söz etmişik. Ama şu pozitivist akılla, "sosyalizm, kapitalizmi zorunlu olarak takip eder" şeklindeki katı-determinizmle konuşmuyoruz. Dediğimiz şu:

Bir üretim tarzının bozulması, kendi kendisiyle özdeşleşememesi, ancak bir başka üretim tarzının koşullarını yaratır, onun zorunluluğunu değil. Çünkü bu zorunluluk iktisadi yapıdan çok daha karmaşık, toplumsalın bütünü içinde, yani ideolojik, politik, ekonomik bütünün dönüşüm şartları içinde yer alır. Dolayısıyla, kapitalist üretim tarzının krizi, siyasal ve ideolojik şartların da yan yana gelmesiydendir ki, kapitalist üretim tarzı yerine sosyalist üretim tarzının geçiş şartlarının bütünüdür.

Toplumsal açıdan, iradi müdahale veya insanın bilinçli eylemi böyle bir anda -diğer tarihsel uğraklardan farklı- bir rol oynar. Ama nasıl? Evrimi, yozlaşmasına karşı çıkarak alternatif olanak yönünde feraha çıkarmak için *zorlayarak*. Bu, evrimin "özerk doğası" açısından zorunlu değil elbette. Ama insan toplumunun ihtiyaçları, bekası açısından zorunlu. Geçiş sürecinde nesnel çelişkiler var olduğu sürece ve bunlar emekçilerin nesnel çıkarlarına denk düştüğü içindir ki sosyalizm de gerçek bir imkandır. Çünkü imkanların gerçek olmasını, mümkün olanın sınırlarını belirleyen somut tarihsel koşullardır; yani sistemin iç çelişkileri, sıklaşan krizleri, sınıf çıkarlarının uyumsuzluğu, gittikçe derinleşen eşitsizlikler; sistemin doğayla, insanın varoluşuyla uyumsuz bir noktaya gelişidir. Ve bu nokta, artan çatallaşmanın, gittikçe saydamlaşan ikilemin insanları tercihe zorladığı bir *an*'dır. İşte bu zemin üzerinde "Tarihi insanlar yapar." Unutulmamalıdır ki, tarihin böyle an'larında küçük girişimler büyük sonuçlara yol açar.

Varolan koşullar altında tahayyül edilmesi çok zor yeni devrimler dalgası yeni bir küreselleşme biçimine yol açabilir. Kapitalist-emperyalist sistemin kalbinde, Seattle'da başlayan direniş sistem-karşıtı yeni bir dinamizm geliştiriyor. İlk sonucu, Amerikan seçimlerindeki etkisiyle siyasi bir krize yol açmış olması dahi olabilir!

*Castera Bazile

“Biz bize benzeriz”!

Tektaş Ağaoğlu

Kapitalizminin uygarlaşması uğruna daha ne kadar vahşetle iç içe yaşamaya mecburuz?

Demokrasi soyut kavram değil, yaşanan somut gerçekliktir. Kapitalist toplumda o gerçekliği belirleyen temel olgu sermayenin varlık koşullarıdır. Bir başka deyişle, sermayenin egemenliğinin biçimini onun fiili imkanları, gelecek perspektifi, beklentileri, korkuları, tabuları, vb... belirler. Türkiye'ninki kadar sermaye birikimi fukarası bir kapitalizm, Türkiye Avrupa Birliğinin üyesi de olsa, dışında da kalırsa, kapısında beklerken de, en azından “Avrupa değerleri” ölçeğinde bir demokrasi gerçekliğini kaldırabilir mi?

“Biz bize benzeriz!”...

Bu sözün altında çok yalın, somut bir hakikat yatıyor. Ciddiye alınmadığı için hem demokratları, hem de encamı devletin izanına ve insafına emanet bir “demokratikleşme”yle şimdilik yetinmeye kendilerini mahkum gören bazı solcuları kapitalist gerçeklikten beslenen bir “despotik devlet” heyulasıyla yüz yüze getiriyor.

Bizi bize benzeten hep söylenegeldiği gibi “tarihten gelen” kutsal devlet geleneğimiz mi? Yoksa, birikim fukarası kapitalizminin dünya ve yurt bağlamında varlık koşulları mı? Tarihsel geleneğin de, bugün hala sürdüğü kadariyle bizim bize benzememize bir katkısı varsa eğer, o koşulların yapılanmasında kapitalistler için vazgeçilemeyecek bir yeri olması nedeniyledir. Türkiye burjuvazisinin bugüne dek sağlayabildiği sermaye birikimi sözgelimi AB ülkeleriyle kıyaslandığında devede kulak bile değil. Her sorunun, her kördüğümün altında bu olgu yatıyor. “Despotik devlet”in ne olup olmadığı bununla doğrudan bağlantılı.

Sözünü ettiğim demokrat ve “solcu” çevreler bu bağlantıyı gözardı etmekte son derece ısrarlılar. Despotik devletin “devlet”liğini öylesine önemseyip benimsiyor, kendilerine malediyorlar ki onunla “despotik karakter” ve her ikisiyle sermaye gerçekliği arasındaki yapısal organik bağı göremiyorlar: kendi demokrasi ve özgürlük özlemlerinin gerçekleşmesini ısrarla devletten bekliyor, gerçekleşmemesini de ondan biliyorlar. Despotik devletten kurtulmanın yolu, bizi bize benzeten maddi koşullar hiç irdelenip sorgulanmaksızın yeni bir “toplumsal sözleşme” aktinde ya da devletin “kendini yeniden yapılandırması”nda aranıyor, o yüzden de sonuç hep hüsrana oluyor. Çünkü düşünmenin yerini salt özlem tutuyor. O özlemin gerçekleşmesi önünde engel şurada üç beş vali, burada üç cumhuriyet savcısı, orda askeriyle sivilıyla beş on başka bürokrat ya da siyasetçi ve ola ki mevcut durumdan yararlanıp haybeden para kazanan birkaç sinsi holding sahibi mi? Son haftaların moda deyimleriyle “öteki Türkiye”nin tepesinde hali faaliyette olan bütün bir ekonomik yapılanma ısrarla gözardı ediliyor. Ormanda ağaçlara bakmaktan ne orman, ne de ormanı besleyen toprak görülüyor.

82 ANAYASASI NEDEN DEĞİŞMİYOR?

Bu ülkede geçerli seçim yasası, partiler yasası, toplu sözleşme ve grev yasaları, sendikalar yasası, toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasası, vb., vb. niçin demokratik değil? Doğru dürüst hukuk devleti niçin yok? İnsan hakları neden hiçe sayılıyor? İşkence neden bir türlü üstesinden gelinemeyen bir “sorun”? Sayısı on binleri aşan “faili meçhul” olgusu nedir? Düşünce özgürlüğü niçin baskı altında? Kürt sorunu gibi ülke nüfusunun neredeyse üçte birini doğrudan ilgilendiren özel bir sorun niçin çözümsüz kalarak bütün ülke halkı üzerinde genel baskı nedeni oluyor? 82 Anayasası denilen polis devleti nizamnamesi yirmi yıldır tepemizde asılı duruyor. Niçin duruyor?

Bütün bunların değişmesini, akıl almaz “çağdışı” uygulamaların son bulmasını mı istiyorsunuz? Son bulsun o uygulamalar, ne olacağını görün! Özgürlük hükümferma olduğunda mülkün halini görün... Hangi özgürlük? Ne kadar özgürlük? Avrupa Birliği'ne giriyoruz ya güya, işte o ülkelerdeki kadarı (o da gerçek anlamda ne kadar özgürlükse...)

Olacaklara “devlet” belki bir süre dayanabilir ama sermaye hiç dayanamaz. Derhal, “Anarşi var!” diye kıyameti koparak felaket tellallığı yapmaya başlayacak, bir yandan da el altından ya da açtılan ağıza darbe kıskırtıcılığına girişecektir. Sicilinde yazılıdır.

Bu ülkede devlet değişmeyi hiç denemedi değil. 27 Mayıs Anayasası neydi? 1963’de işçilere grev hakkı tanındı, iki yıl geçmeden Süleyman Demirel “Bu ülke bu anayasa ile idare edilemez!” diye bas bar bağırarak o zamanki Adalet Partisini tek başına iktidara taşıdı. Sonra da “Yürümekle sokaklar aşınmaz,” demekle neyi kastettiği anlaşılmadan, toplumsal uyanışın boyu ekonomik gelişmenin boyuna ayakları testereyle budanarak uydurulsun diye 12 Mart çıkageldi. O yetmedi, 12 Eylül... Onun getirdiği anayasa (silah zoruyla akdedilen “toplumsal sözleşme”) hala yürürlükte. Yürürlükte ama yıllardır herkes, habire, “Bu anayasa değişsin!” diyor. Diyor ama o anayasa bir türlü değişmiyor. Neden değişmiyor? Neredeyse beş yıl oldu, “demokratikleşme” yönünde Meclisteki bütün partilerin katılımıyla bazı anayasa değişiklikleri yapıldı. Gerekli uyum yasaları hala çıkarılmadı. Yani Anayasa resmen yürürlükte değil! Bu nasıl oluyor? Neden oluyor?

SERMAYENİN İÇİNDEKİ UKTE

12 Mart 1971’den bugüne otuz yıl! Ondan on yıl önce görece de olsa özgürlükçü bir anayasayla yönetilmeye layık görülen bu ülkenin insanlarına bugün yine “özgürlükçü” bir anayasa gerekiyorsa, bu son otuz yıl içinde, bu güne kadar, neden gerekmedi? Gerekiyordu da neden çok görüldü?

Bütün bu süreçte Türkiye giderek daha çok ve daha hızlı sermayenin Türkiye’si oldu ve Türkiye’nin sermayesi devletin arkasında değil, hep birkaç adım önünde yürüyüp yol

gösterdi.¹ Aynı süreçte Türkiye'nin ekonomisi altyapısıyla, teknolojik donanımıyla, sermaye birikimiyle, vb... taa nerelerden buralara kadar geldi ama aynı yıllarda sözgelimi Güney Kore'nin nereden nereye geldiği de sermayenin içinde hep ukte kaldı. Bugün de öyle. O Güney Kore ki son kırk yılda Türkiye'de olabildiği kadarıyla dahi demokrasi deneyi ve deneyimi geçirmedi. Halen Türkiye'de "Güney Kore modeli"nden gözü kamaşmamış bir büyük sanayici, bankacı, ihaleci, inşaatçı, enerji dağıtıcısı, telekomcu (bunların laik ya da dinci olmaları hiç farketmez), ya da yeni liberalizm hayranı çoğu eski solcu siyasi ekonomi ukalası varsa söyleyin, biz de tanyalım!

SERMayENİN VARLIK KOŞULLARI

Burjuvazi sermaye birikiminin hacmini ve seyrini sağlam kazığa bağlamadığı sürece sermaye doğru dürüst sermaye olamaz. Birikim fukarası sermaye de demokrasinin olsa olsa "eh işte o kadar"ını, "bizim koşullarımız" nasılına elveriyorsa öylesini kaldırabilir. Devlet de o sermayeye o haliyle kol kanat germekten, onu koruyup kollamaktan başka ne yapabilir? Yapmasını isteyen çok ama yapmıyor işte! Yapıyor mu? Yapmıyor olmasından habire yakınmak yerine, niçin yapmadığını tarihsel gelenek ya da bürokrat kafası gibi hikmeti kendinden menkul mistifikasyonlara saplanmadan irdelemek gerekir.

Vehbi Koç gözünü kan bürümüş insanlık düşmanı bir canavar mıydı? Halim selim, makul bir Cumhuriyet yurtdaşı, işini bilir, dini bütün bir iş adamıydı. O malum mektubu "sivil anayasa" hazırlıklarına "ışık" tutmak için, ülkeyi ve ülkenin geleceğini düşünerek yazıyor ve orada onulmaz sendika düşmanlığından amiyane şovenizme kadar bütün despotik devlet tutkularını sergiliyor. Hepsinin ardında pratik iş adamı rasyonalitesi yatıyor olmalı değil mi?.. "Pratik iş adamı rasyonalitesi"ni sorgulamayan, ona karşı çıkmayan ya da onu kaçınılmaz bir gereklilik gibi gören "despotik devlet" karşıtları neye karşı olduklarının farkındalar mı? AB'ye "uyum" bağlamında baştaki yönetimin getirmek istediği sözde iş güvencesi yasa tasarısına bütün özel girişimciler alemi, en başta da Koçgiller nasıl da şah damarlarına basılmışcasına ayaklandılar! Yarın çalışanlar sözkonusu tasarının kendilerine sahiden yarar bir hale gelmesini sağlamak için orda burda "yasal" kısıtlamaları aşarak iş bırakmaya, "sokağa dökmeye", vb. kalkışlarsa ne olur? Olacaklar "ne için" olur?

"Bizim koşullarımız" sermayenin bizi bize benzeten varlık koşullarıdır. Bu sermayenin çok hızlı birikime ve tekelleşmeye, çok yüksek kârlara, bahası sürekli kemerleri sıkıtılanlardan çıkarılan muazzam soygunlara, vurgunlara, yani aşırı sömürüye, dolayısıyla çok disipline, asayışe, istikrara, vb. ihtiyacı var. Bunlarsız ya da bunları o ölçülere vurdurmadan sermaye birikiminde yeterli ve etkin bir ilerleme sağlayabilir mi? Zamanında sanayi devriminden nasibini almamış, sonradan dünya kapitalizmine ayak uydurabilmenin yapısal sorunları ve zorluklarıyla boğuşmaktan bitip düşmüş, eşitsiz gelişmenin avantajlarına rağmen uluslararası işbölümünde nal toplamakla kalmış ve bir yarım yüzyıl Soğuk Savaş oyuncağı olmuş, halen yayılmacı potansiyeli ve dinamikleri komşularınca ve emperyalizmin kapalı av alanı rekabetçi dünya pazarınca kösteklenip engellenen bir kapitalist ekonomi kendi insanlarını yiyip bitirmeden "gelişmekte" olabilir mi? Böyle bir toplumda (ya da "toplumsal gelişme aşamasında" diyelim isterseniz!) demokrasi de, özgürlük de her alanda, her an için "tehlike" oluşturur. Tehlike, geleneğin esiri bürokrat kafanın icad ettiği yanılsama, aldanma ya da aldatmaca değil, düpedüz gerçektir. Siz ne sanıyorsunuz? Demokrasi ve

özgürlük taleplerinizin gerçekte ne olduğunu biliyor musunuz? Ya da kimler için demokrasi, ne kadar özgürlük, ne özgürlüğü istiyorsunuz?

"VAHŞİ KAPİTALİZM"

Hukuk devletin ne kadarı bize yarar, ne kadarı yaramaz, insan hakları kimler için geçerlidir, kimler için değildir, düşünce özgürlüğünün ne kadarından mazarrat doğar, Kürtler ana dillerinde eğitim görürlerse bölünür müyüz bölünmez miyiz, 312. Maddeyi kaldırılmalı mı kaldırmayalım mı, bütün çalışanlara grevli, toplu sözleşmeli sendikal örgütlenme ve eylem hakkı tanınırsa başımıza ne gelir, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasında daha demokratik ve uygar düzenlemelere gidilirse kıyamet kopmaz mı, 141, 142 ve 163'ü kaldırmakla iyi mi ettik, kötü mü?.. Bunlar ve benzeri daha nice soru, mevcut egemenlik sisteminin halini ve geleceğini şiddetle etkileyecek tehlikelere dair gerçek içerikli sorulardır. O tehlikelerin süregiden sınıf mücadelesi bağlamında, yani "bizim koşullarımız"da geçici olduklarının da hiç bir teminatı yoktur.

Kısacası, sermayenin bizi bize benzeten varlık koşulları vahşi kapitalizm koşullarıdır.

Ne ki onların değişmesinin, yani Türkiye kapitalizminin "uygar"laşmasının da yolu yine vahşetten geçecektir. Evet, düpedüz -şimdi olduğu gibi- vahşetten! Türkiye gibi bir ülkede en son teknoloji ile çalışan steril fabrikalarda uygarlık üretemezsiniz. İşsizlik, yoksulluk, sarı sendikacılık, polis devleti üretirsiniz. Bazı dış dinamikler (AB üyeliği perspektifi, "Avrupa konsepti", "Kopenhag Kriterleri" vb...) belki sizi demokrasi ve özgürlük adına insan hakları, hukuk devleti, düşünce özgürlüğü alanlarında zorlayarak belli "taviz"ler vermeye itekleyebilir ama sözgelimi çalışanların iş bırakma ve sendikal örgütlenme/eylem özgürlüğünü inkardan, "yurttaş"lar arasında gelir dağılımını ileri ölçülerde eşitsiz ve adaletsiz sürdürmekten vazgeçmeye (sözgelimi, sanayicilere ya da "ihracatçı" kılığında soygunculara dağıtılan teşviklerden kısip halk sağlığına yatırım yapmaya) küresel ekonominin kıyıcı rekabet ortamında hangi dinamik sizi "ikna" edebilir? Bakmayın siz Türkiye'nin "her şeye rağmen" (!) bir ekonomik harikalar diyarı ya da yakında öyle olmaya ciddi aday olduğu iddialarına. Böyle bir perspektif, gerçek olsa bile ya da gerçek olduğu ölçüde, Türkiye'nin çalışan insanların önünü açacak bir perspektif değildir. Türkiye kapitalizmi tam da bu iddiasıyla ekonomide vahşet koşullarına mahkumdur. (Ülkenin en ileri, uygarlığa "adım atmış" sanayi holdingleri birçok alanda taşeron imalata bağlı çalışıyorlar. Bu ne demektir? Kayıt dışı ekonominin erkek, kadın, çocuk demeden en düşük düzeyde ücretle, sendikası, sosyal sigortasız, iş güvencesiz, vb. işçi istihdam eden önemli bir kesimi onlara çalışıyor demek değil midir?) Bugünlerde sık sık, orda burda, "Özel sektöre siyasal ve toplumsal istikrar içinde ne kadar yatırım imkanı sağlanır, ülkeye ne kadar yabancı sermaye çekilirse demokrasimiz o kadar gelişir," deniliyor. Söylenene bakmayın, somut gerçekliğe bakın: İstikrar içinde özel sektör ve yabancı sermaye yatırımları, Türkiye gibi ülkelerde çalışan kitlelerin, işsiz kalmama uğruna işsizler, emekliler, her türden özürler ve dışlananlarla birlikte yoksulluk ve yoksulluk içinde yaşamalarına yatırımdır. Nufusun yarıya yakın bölümünü kapsayan tarım sektörünün içinin boşaltılmasına yatırımdır. İşsiz milyonların yoksulluk ve yoksulluk içinde de olsa boğaz tokluğuna iş bulabilme telaşına yatırımdır. O yatırımlardan "verim" sağlanabilmesi, sermaye birikiminin ilerleyebilmesi için mezarda emeklilik türünden uygulamalara, sağlıkta, eğitimde, vb. bütçe kısıtlamalarına, doğanın katline, çevrenin yağmalanmasına, kayıt dışı ekonomi "norm"la-

rına, sendikasılaştırmaya, taşeronlaştırmaya, giderek F tipi cezaevlerine yatırımdır. Kısacası, ekonomide vahşet koşullarına yatırımdır.

ÜLKENİN HALİ

Ekonomide vahşet koşulları sürdükçe de demokrasi ve özgürlük, bu arada insan hakları, hukuk devleti, düşünce özgürlüğü, vb. arslanın ağzında kalır. Kalır, çünkü vahşet koşulları, adı üstünde, ülkenin çalışan insanlarından asgari maliyetle azami "verim" sızdırmanın geçerli ve zorunlu olduğu koşullardır. O koşullarda bütün hak ve özgürlüklerin ve onları teminata bağlayan kuralların bugün bu kadar, yarın şu kadar, bir başka gün belki hepten ihlali ve inkarı, çalışanların kendilerine ödetilen bedele itiraz hakkının ve o hakkı bihakkın kullanma özgürlüğünün inkarıyla başlar. Sözgelemi, çalışanların sendikal hak ve özgürlüklerinin inkarı üzerine salt yakınmayla yetinmeyip o hak ve özgürlüklerin verili koşullarda nasıl kazanılabileceğine ve şöyle ya da böyle mutlaka kazanılması gereğinin gerekçelerine dair her düşünce, söz, kişiyi en azından 312'lik eder.

Ülkenin hali ortada, insanların da hali ortada. Kimin ne yaptığını herkes biliyor. Bilmiyor mu? Biliyor da ne oluyor? Çalışanların ve genel olarak toplumsal muhalefetin her bir demokratik talep ve atılımını anında kuşatıp demagojiyle ve kaba kuvvetle ezmeye programlanmış bir kapitalist yapılanma ve onun ardındaki devlet refleksi, "çağdışı" denile denile hayatın dokusuna işleyen anti-demokratik yasaları, kurumları, kuralları işleterek ekonomiyi sermayenin Avrupasına eklemlenmenin yolunu döşemekle meşgul. Süreç iki yönlü işliyor. Sermayenin Avrupası da Türkiye'yi sermayenin Türkiye'si olarak yedeğe almaya bakıyor. Karşılıklı beklentiler bağlamında Türkiye'de demokrasinin yeri ne? "Futbol topuyla tenis oynanmaz," türünden amiyane demagojiler kapitalist yatırımcının Avrupalısının da, Türkiyelisinin de siyaseten işine gelebilir belki ama onların derdi tenis oynamak mı? Futbol çılgınlığı Türkiye'nin —AB'ye girse de, dışında da kalsa— nesine yetmez?

Hem ekonominin selameti adına sermayenin korkmadan, tereddütlere, güvensizliklere düşmeden, ülke dışına kaçma ya da toprağa gömülme eğilimlerine girmeden gerekli ve yeterli birikimle iş görebilmesi için ülke, toplum, toplum çıkarı, insanların sağlığı, eğitimi, refahı ve geleceği, şenliği ve esenliği o çıkarlar hesaba katılmadan düşünülemeyecek, hepsi icap ettikçe ve ettiği kadar o çıkarlara feda edilebilir olacak, hem de demokrasi olacak, özgürlük olacak... Yani "toplum çıkarı" için, Türkiye'nin kükreneyen bir Avrasya Kaplanı olmadan önce yeni yetme bir Ortadoğu kaplanlığı olabilmesi için her fedakarlığın kendi sırtlarına yıkıldığını görenler —ezici yurtdaş çoğunluğunun bugün bir bölümü, yarın bir başkası— buna itiraz edip seslerini yükseltecek, kollarını kaldıracak, buna yasal hakları olacak ve üzerlerine tepeden turnağa silahlanmış polis kitalarıyla yürünmeyecek... Yüründüğünü gören başkaları da bunun zulüm olduğunu düşünmekle kalmayıp yükselen seslere ve kalkan kollara yüksek sesle hak verdikleri için işledikleri "suç"la ilgili ceza maddelerinin hışmına uğramayacaklar... Yağma mı var?

UYGARLAŞMAYA GÖTÜREN YOL

Koşulların uygarlaşma yolunda "iyiye doğru" değişmesini sağlayacak hızlı birikim süreci vahşeti gündemde tutan ve sürekli besleyen dinamiğin ta kendisidir.

Temmuz ayı ortalarını hatırlayın. Cep telefonu şirketi Turkcell'in New York borsasına girişiyle Burdur cezaevinde buldozer saldırısına uğrayan bir siyasi tutuklunun kolunun

sonradan bir köpeğin ağzında görülmesi olayı tam da aynı günlerde basında haber oldu. Giderek uygarlaşacak olan vahşi kapitalizm koşullarında cezaevlerinde, fabrikalarda, kayıt dışı imalathanelerde, taşeron yan sanayi kuruluşları ve maden ocaklarında, vb., vb... kopan daha nice akıbeti meçhul kolla New York borsasında ilk kez Türkiye'den bir şirketin kota edilmesi arasında hiç mi bağlantı yok diyorsunuz? Yıllar önce işe traktör ithalatçılığıyla başlayan sonunda New York borsasına girecek kadar palazlanabilmiş olmanın ardındaki birikim nerde, nasıl sağlandı? Ay yüzeyindeki atıl kayalıklarda mı?

"Beyoğlunu 'temizleme, eski nezih günlerine döndürme' çalışmalarının başını çeken saygıdeğer işadammız Vitali Hakko: 'Beyoğlu, sadece İstanbul'un değil, Türkiye'nin, hatta Avrupa'nın en önemli kültür ve turizm merkezlerinden biri haline geldi. Bu duruma gelmesi için biz de çok çaba gösterdik. Ama o bahsettiğiniz komiser arkadaşın da çok büyük emekleri var. Elinden gelen her şeyi yaptı. Çalıştı, çırpındı, sonunda terfi alacağına dillere düştü. Bir Beyoğlu insanı olarak onlara teşekkür borçluyuz,' diyor." (Yıldırım Türker, *Radikal* İki, 23 Temmuz, 2000.)

Kimden sözedildiğini hatırladınız mı?

Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği başkanı konuşuyor: "Avrupalı firmalar bizden çevre standardı, kalite isteyip çocuk işçi çalıştırmayın diyor... Ama Avrupalılar bir de bize ucuz mal satmak zorundasınız diyor. Bu girdiğimiz yükün faturasını benim sektörüm ödeyemez. Avrupalılar bu yükün bedelini ödeyecekler mi ki bizden ucuza satmamızı bekliyorlar? Honk Kong, Çin, Hindistan çocuk işçi çalıştırmıyor mu? Niye onların üzerine gitmiyorlar da işe Türkiye'den başlıyorlar?" (*Hürriyet*, 12 Ekim, 1998.)

Bu ülkede (hangi ülkede? Resmîyete binmiş "kayıt dışı" ekonominin neredeyse %50 oranını tutturduğu bir ülkede!) sağcıyla solcusuyla önüne gelenin Türkiye'yi "birinci sınıf ülkeler" katına çıkaracak diye öve öve bitiremediği "dinamik", "girişken", "yaratıcı", "ateş gibi" özel girişimci tipi işte böyle birisi.

Sendikacı çalışanların, örgütlü çiftçinin, yoksul köylünün, vb. kendi çıkarlarını savunmak, yeni haklar elde etmek, vb. için kendi yurtlarının yollarında, sokaklarında alanlarında özgürce, kafaları gözleri paralanmadan yürümeye yasal hak kazanmaları sizin güzel rüyanız değil mi? Aynısı bu ülkenin ekonomi politikalarını berirleyen siyasilerin, o politikalarla yaşayan, gelişen, zenginleşen TUSİAD'çıların, MÜSİAD'çıların, bütün bir iş, banka, borsa, vb. dünyasının korkulu rüyasıysa ne yapacaksınız?

O dünyaya karşı olmadan ve karşı çıkmadan ve bunun gereğini yerine getirmeden —hatta gereğinin yerine getirilmesi gerektiğini de hiç düşünmeden— demokrasi ve özgürlük istemek salt özlemle yetinmektir. Despotik devletin dizinin dibinde onun kendi kendine kendini inkar etmesi için istiareye yatmaktır.

ESYANIN TABİATİ

Sorun bununla bitiyor mu? Bitmiyor. "Vahşi kapitalizm", vahşi mahşî ama, yine de kapitalizm. Son birkaç yıldır kürsü demokratlarının ağzından düşmeyen "vahşi kapitalizm"den yakınmalar, yani "adam gibi", "uygar" bir kapitalizm özlemi, kapitalist sömürüyü, üstelik bal gibi de vahşi olanını olumlamaktan ve teşvikten başka bir anlam taşımıyor. Vahşi kapitalizm bizimki gibi bir ülkede hangi mevcut birikimle, hangi gerçekçi gelecek perspektifi, hangi kültür düzeyi, insanlık anlayışı ve kendine güvenle vahşi olmaktan çıkacak

da uygar olacak? Kapitalizmimizin “uygarlaşması” uğruna daha ne kadar vahşetle içiçe yaşamaya mecburuz? Daha uzun süre yaşayacaksınız, arkadaşlar, deniliyor, istesiniz de, istemeseniz de, uysa da uymasa da yaşayacaksınız!² Ondan sonrası için de eşyanın tabiatıyla boşuna uğraşmayın deniliyor. “Eşyanın tabiatı” ne? Vahşisiyle, uygarıyla kapitalist sömürü... Nimet-külfet dengesinde “düzeltmeler”, yani dengesizliğin sürmesi... Kapitalist sömürü olmadan yaşanabilir mi? Nasıl yani?

BATI KAPİTALİZMİ VE UYGARLIK
Demokrasi, yani “Kopenhag Kriterleri” arasında uygar bir toplum için gerçekten vazgeçilemez olanların yanı sıra çalışanların ekonomik-demokratik-siyasal özgürlükleri vahşi sermayeye ayak bağıdır ama sermayenin kendisine, yani “uygar” olanına da ayak bağıdır. Avrupa ve ABD işçi sınıflarının 2. Dünya Savaşı ertesine kadarki bütün tarihi bunun kanıtlarıyla doludur.

Batı kapitalizmi çalışanlar üzerinde vahşet uygulaya uygulaya bugünlere geldi: “uygar”laştı. Batılı ülkelerin her birinde bugün de hala varlığı süren NATO organizasyonu Gladio belası halkların özgür iradesinin tecessüsüne kapitalizmin “en uygar aşaması”nda da tahammülü olmadığı, olmayacağını kanıttır. En uygar kapitalizm dahisi, günü geldiğinde kuvveden fiile geçecek potansiyel olarak vahşeti içinde taşır. Temel varlık koşulu ve işleyişi insanın insanı sömürmesi olan bir ekonomik/toplumsal düzen başka türlü kendini sürgit ayakta tutamaz. Toplumda sermayenin halini ve geleceğini tehlikeye düşüren ya da zora sokan, nimet-külfet dengesini kökten ve temelli değiştirmeye yönelen her gelişme, duruma göre değişen ölçülerde vahşeti yeniden gündeme getirir. 20. Yüzyıl Avrupasında faşizm olgusu nereden çıkmıştı? Bugün de sözde değişen dünyada Avrupa’nın sosyal devlet kriterlerinin “Kopenhag kriterleri”ne nedense ve nasılsa hiç halel gelmeden sürekli düşürüldüğü, işverenlerin ve hükümetlerin “esnek istihdam” türünden talepleriyle sendikaların üzerine yüründüğü, Güney ülkelerinde yoksulluktan, yoksulluktan kaçıp yollarda canlarını kurtarabilenlerin işgücü pazarına doluğu koşullarda aşırı sağ ve faşist, ırkçı akımların kesin tirmanışa geçmeleri nedendir? Batı kapitalizmi kendi çalışanlarına karşı vahşeti “gıdım gıdım” gündeme çıkarırken, uygarlığından arta kalanı dünyanın başka yerlerinde vahşete yatırım yaparak ayakta tutuyor. Adına “küreselleşme” diyor. Vahşisine bakın, uygar olanının özünde ne olduğunu anlarsınız. Eğer anlamaya niyetliyseniz...

SINIF MÜCADELESİ

Sermaye, demokrasinin kendi işine gelen şu kadarından ya da bu kadarından daha fazlasına hiç razı edilemez değil, edilir ama, bu onun suyuna gidilerek, insafına ve izanına hitap eden kuru vaazler çekilerek, dış dünyadaki ağababalarının himmetine sığınarak ya da kendi iç dinamiklerinin “icapları”na remil atılarak yapılamaz. Toplum dinamikleri içinde sermaye diye bir olgu hiç yokmuş gibi, demokrasiye yaşanan hayattan soyutlanmış işlevler atfedilerek, bu arada kapitalist devletin demokratikleşme gereğine ikna olmasına bel bağlanarak da yapılamaz. Yalnız ekmeğe, işe, daha iyi bir hayata değil, demokrasiye, hukuk devletine, insan haklarına, düşünce özgürlüğüne de en çok ihtiyacı olanların —çalışanların— politik içerik ve kapsamlı sınıf mücadelesi yükseltilebilir.

Prosper Pierre Louis

Sınıf mücadelesinin yükselmesi insanların rasgele sokağa dökülmesi, orada “bir şeyler” yapılması değildir. İnsanları sokağa dökülmeye iten saiklerin —kapitalizmin ürettiği yoksulluğun ve yoksunluğun, eziyetin, umarsızlığın, vb.— ardındaki temel kabullere, o kabullerin gerekçesi olarak işlev gören hayat görüşüne itirazın toplumun entelektüel bilincinde ve siyasetin gündeminde güncelleşmesidir. Sonuçlara itirazdan kalıcı kazanımlar elde edilecekse, bunun yolu uygar kapitalizmde olanlar bizde de olsun diye “despotik devlet” heyulasıyla uğraşmaktan değil, her günkü hayatın her girdisini, çıktısını belirleyen kapitalizmin bir hayat anlayışı ve yaşama biçimi olarak hayatın her alanında, en başta da düşüncede geriletmesinden geçer. Düşünce kitlelere mal olmadan sonuç alıcı maddi güce dönüşmez. Kapitalist devlet despotizminin de ardında kitleler üzerinde etkinlik kurarak maddi güce dönüşmüş düşünce vardır. O gücün, ona karşı çıkan düşünce ile insanların bilincinde alt edilmesi gerekir. Sınıf mücadelesinin en sert ve amansız sürdüğü zeminin felsefe olduğu boşuna söylenmemiştir. Sınıf mücadelesi, özünde, üç kuruş ücret arttırımı için ya da ömür boyu boğaz tokluğuna çalışabilmek —yılda on beş yirmi gün ücretli tatil yapabilmeye de şükretmek— için verilen kavganın değil, çalışanların sınıf tahakkümünü alt ederek hayatlarını kendileri denetleyebilmeleri, giderek toplumu ve hayatı dönüştürerek insanın (bireyin) kaderini kendi tayin edebilmesi için verilen özgürlük mücadelesinin adıdır. Hayatın her alanını sermaye adına işgal eden devlete karşı, ona geçerlik ve haklılık, giderek üstünlük ve zor kullanım meşruiyeti sağlayan paradigmayla uğraşmadan, bilincinizde ve aklınızın her bir köşesinde ondan kesin kopuşu gerçekleştirmeden ve hayatın günlük akışında çalışanların ekonomik-demokratik haklarını mevcut sistem içinde de kazanmaları davasını doğrudan politik hedeflere, yani iktidar perspektifli sınıf mücadelesine bağlamanın şartlarını yerine getirmeden direnemezsiniz. “Kutsal devlet” kutsanan sermayenin aynasıdır.

1. “Şimdi faşist ordu iktidara geldi, kapitalistlerle birleşerek Türk işçisini istismar ediyor propagandası yapılmaktadır. Böyle bir iftira karşısında işçi-işveren ilişkilerini düzenleyecek olan kanunlar, taraflar için adilane bir şekilde ve asgari hata ile çıkarılmalıdır. Bu düzenleme yapılırken, bazı sendikaların Türk devletini ve ekonomisini yıkmak için bugüne kadar yaptıkları aşırı hareketler gözönünde bulundurulmalıdır... İşçi sınıfını ayaklandırmak amacıyla, Komünist Partinin, solcu örgütlerin, Kürtlerin, Ermenilerin, birtakım politikacıların kötü niyetli teşebbüslerini devam ettirecekleri muhakkaktır. Bunlara karşı uyanık olunmalı ve teşebbüsleri muhakkak engellenmelidir... basının kalemine tenkit fırsatı verilmemelidir.” (Vehbi Koç’un Kenan Evren’e gönderdiği 3 Ekim 1981 tarihli mektuptan. Aktaran, Yıldırım Türker, *Radikal İki*, 23 Temmuz, 2000.)

2. “19. Yüzyılın endüstri devrimine kıyasla çok daha baş döndürücü bir teknolojik değişimin içinde dünyamız... Tıpkı endüstri devriminde olduğu gibi, bilimsel teknolojik devrim de bu gün için işsizliğe, eşitsizliğe zemin hazırlıyor. Bir yandan zenginliğe gaz verirken, öbür yandan varsıl-yoksul dengesizliğini, hem ülkeler arasında hem ülkelerin kendi içinde arttırıyor. Bu yaşanacak bir süre. Tıpkı 19. yüzyıldaki gibi... Ancak zamanla, bir yandan sistemin bunalımlarına kaynaklık eden yanları törpülenirken, öte yandan yeni devrimin nimet-külfet dengesinde düzeltmelere gidilecek. Tıpkı 20. yüzyıldaki gibi...” (Hasan Cemal, *Milliyet*, 18 Haziran, 2000.)

Özelleştirmeci olmayanlar için Nasıl bir “devletçilik”?

“Çalışanlar için devlet veya özel sermaye mülkiyeti farketmez, ben aldığım ücrete bakarım, gerisi beni ilgilendirmmez,” diyebilir işçi. İşçi der de, Marksist bir solcu diyemez. Mülkiyet sorunu toplumun tüm devinimi ile bağlantılı bir temel sorundur.

Soruluyor: “Özelleştirme-ye karşı mısın?” “Evet” dersin “devletçi” oluyorsun; yani fakirlikten, gerilikten, çağdışılıktan yana, ekonomik kalkınmaya karşı. “Hayır” dersin liberal, özgürlükçü, çağdaş, ekonomik gelişme ve zenginlikten yana olduğun apaçık!

“Devletçi” olursan, çağın gereğine ve gerçeğine karşı umutsuz bir direniş içindesin, ekonomide verimliliğe karşı-sın demektir. Kapitalizmde de, sosyalizmde de başarısızlığı kanıtlanmış bir mülkiyet şeklini savunuyorsun demektir. Sosyalistsen durum daha da vahim. Devlet burjuva sınıfın devleti diyorsun, devlet mülkiyetini savunduğuna göre kendinle çelişkiye düşmüş oluyorsun!

den ve en çok da kapitalizm tarafından kullanılmış biçimlerden biri olarak değil de, gelecekte zinhâr bir daha dönülmeyecek, berbat, aynı zamanda sosyalizmi de yıkmış ve emekçileri yakmış bir şeymiş gibi adeta lanetleyerek ve kendi geçmişimizden de kaçarak... Yani tartışmadan “çıkar”ı ve “aklı” kovararak.

Böylece, özelleştirme konusunda bilinci ve basireti bağlanmış bir toplumda, sermaye sınıfı, göze görünür bir muhalefetle karşılaşmadan toplumun ekonomik, siyasi ve moral geleceğine kolayca el koyabiliyor.

ÖZELLEŞTİRME TAPINCINA NASIL GELİNDİ?

Özelleştirme düşüncesinin, solu da içine alan hegemonyasına Türkiye’de üç-beş-on yıl içinde nasıl gelindi?

Bir kez, hakikaten, uygulamada devlet mülkiyeti bu tür mülkiyetten yana olanların bile kolayca savunamayacağı bir noktaya getirilmiş bulunuyordu. Dünyada, sosyalizmden dönen ülkeler de dahil, müthiş bir özelleştirme fırtınası yaşıyordu. Türkiye’de devletçiliği savunan bir siyasi kamp kalmamıştı. Solun “devletçi sosyalizm”den nevrî dönmüştü. İşçiler, sendikal hak ve özgürlükleri alabilmesine kısıtlı olduğu için özelleştirme karşıtı eylemlilikte pasif kalıyorlardı. Yasalar çiğnenerek özelleştirme yapıyordu. Çok paralar harcanarak ve medya kullanılarak özelleştirme lehine geniş çapta bir beyin yıkama kampanyası sürdürülüyordu.

Böylece hepimiz, en solcu ve en devletçi olanımızdan, en sosyal-demokrat ve en ulusalcı olanımıza kadar, olduk özelleştirmeci! Üstelik devletçiliği öyle, ekonomik gelişmenin pratik gereklerinin

MÜLKSÜZLEŞTİRENLERİ MÜLKSÜZLEŞTİRMEYE EVET AMA...

Marksist solun, sömürüyü ortadan kaldıracak tarihsel programatik operasyonu, “mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilecekleri” bir sınır çizgisinden başlaması dün olduğu gibi yarın için de zorunludur. Pe-ki ya bugün!

“Bugün” dediğimiz hangi zamandır? Sol için, yarınları da kapsayan belirsiz bir zamandır. Tarih bizi “mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirildikleri” noktaya kendiliğinden taşımayacaktır. Kaldı ki Sovyet sosyalizmi de “mülksüzleştirilenleri” hepten “mülksüzleştirmekle” işe başladıktan sonra bocalamıştır. “Mülkiyet sorunu” kapitalizm için de, sosyalizm için de çetrefilli bir sorundur. Toplumun mülkiyet ilişkileri toplumun tüm devinim faaliyeti ile birlikte, ayrıca dünya toplumunun devinimi ile birlikte devinmektedir. Bilimde, teknolojiye, üretimde, ticarette ve bunların -malların- evrensel dolaşımı aracılığıyla mülkiyet ilişkilerinin evrensellesmesinde öyle bir noktaya gelinmiştir ki, mülkiyet konusunda “ayıkla pirincin taşını”!

“Ayıkla pirincin taşını” noktasında Marksist solun genellikle başvurduğu yöntem, durumu kavra-

nılır kılmak için "sadeleştirmek"tir. Mülkiyet biçimi sözkonusu olduğu zaman sadeleştirme de durumu açıklamaz. Çünkü tarihin temel konusudur bu ve sadeleştirmeye kalkar kalkmaz insanı sadeleştirmiş olursunuz. İnsanı sadeleştirmekten daha vahim bir şey olamaz.

DEVLET MÜLKİYETİ DEVLETTE KALSIN

Mülkiyeti devletin olan her şey devlette kalsın, özelleştirilmesin. Dahası, ekonomide kamusal alan daha da geliştirilsin. Solun, bilhassa Marksist solun ilk yanıtı bu olmalıdır. "Ha devlette, ha özel mülkiyette, senin olmayınca ne farkeder?" diye sorulmaktadır işçilere, emekçilere ve toplumun bizzat kendisine. Madem öyle, niye illa da *devlette olmasın* deniliyor?

Toplumun bizzat kendisinin mülkiyeti olabilir mi ve bu ne demektir sorusunu arkaya atarak bugünkü "devlet mülkiyeti"nin özel mülkiyetten farkını soran soruya dönelim.

"Mülkiyet devlette zarar ediyor, verimli olamıyor; bende olursa kâr eder, verimli olur," diyen sermayedir. Sermaye bu görüşünde bugünkü koşullarda kısmen de olsa haklıdır ve doğruyu söylemektedir. (Yalanı da var, çünkü geçmişte tam tersini de söylediği olmuştur; yarın da çıkarı ve kârı gerektirdiği zaman hemen fikir değiştirir! Ayrıca, kâr ve verim burjuva işletmeciliğin ve iktisadın gözünde *aynı* şeydir. Bilimsel analiz bunun doğru olmadığını gösteriyor.) Ne ki toplumun çalışan ve çalışmayan yoksulları için devlet mülkiyetini değerlendirme kriteri hiç böyle değildir. "Kâr" ya da "verimlilik" çalışanlar için hiç bir şeyin ölçüsü değildir. Onlar kendi yararları açısından kıyaslama yaparak bir sonuca varabilirler. "Zarar" eden bir devlet işletmesi, verimli dahi olsa sermaye için, özelleştirip ya da kapatıp kurtulmamız gereken bir "yük"tür. Çünkü sermayenin bu konuda -ve her konuda- yanıtı "pratik"tir. Sermaye açısından, doğru, akıllı, verimli ve yararlı olanı odur. Oysa aynı devlet işletmesi çalışanlarına, "Bundan iyisi olmaz," denecek kadar makbul gelebilir. Neden gelebilir? İş garantisiyle, emeklilik garantisiyle, lojmanıyla, kreşle, sosyal tesisleriyle, çocuk parasıyla ve elbette en baş sırada, işi savsaklama imkanları, kaytarma kolaylıklarıyla! Bunlardan hiç biri ya da çoğu veya da bazıları, özel mülkiyet alanında olmaz değil, olamazdır.

Ahkam kesmeye hiç gerek yok, kapitalizmde verimliliği ve kârlılığı arttıran yolların tamamı—evet,

bilimin, teknolojinin, bilgi ve bilişimin geliştirilmesiyle elde edilen verimlilik ve kârlılık da dahil hepsi— çalışanların damarlarının içinden geçen süreçlerle ulaşılabilir olan sonuçlardır. Kapitalizmde ve kapitalist anlamda bir yerde kârlılık ve verimlilik varsa, orda çalışanın canını acıtan her şey var demektir!

Özelleştirme olsun mu, olmasın mı denildiğinde asıl ölçü kendilerine sağladığı yarar ise, "Çalışanlar için devlet mülkiyeti ya da özel sermaye mülkiyeti farketmez, ben aldığım ücrete bakarım, gersi beni ilgilendirmez," diyebilir işçi. İşçi diyebilir de, Marksist bir solcu diyemez. Neden diyemez?

Yukarıda da değindik, mülkiyet sorunu, toplumun tüm devinimi ile bağlantılı temel sorunlardan biridir. Buna göre bakalım.

Sermaye kendi elindeki mülkiyeti sadece kendi kârı için kullanır. Bu mülkiyet üzerindeki tüm düzenlemeleri kâr maksimizasyonuna (kârın azamileştirilmesine) dönüktür. Örneğin sermaye şan olsun veya milletin birlik ve beraberliği bozulmasın diye, daha yüksek bir kârdan vazgeçip,

daha az bir kâra razı olmaz. En çok kâr nerde ve nasıl kazanılıyorsa onu yapar. (Şimdi de küreselleşme yaygarasıyla sermayenin bu özelliği baş tacı ediliyor).

Devlet de, "sınıfsal özü" yönünden sermaye devleti ise, elbet aynı şeyi yapar; ama dolaylı yapar. Bu "dolayım", çalışanlar açısından özel mülkiyetle devlet mülkiyeti arasındaki farkı oluşturur.

"DEVLET DOLAYIMI" NEDİR?

Devlet mülkiyetinin çalışanlar üzerinden, özel mülkiyetin çalışanlar üzerinden elde ettiği sonuçların aynısına ulaşabilmek için geçmesi gereken "dolayım" burjuva devletin malının mülkünün patron keyfiliğinde kullanılmasını imkansız kılan ya da değişik ölçülerde zorlaştıran bir dizi tarihsel faktörü içerir. Böyle bir fark olmasaydı, zaten kapitalist devlet olamazdı.

İşçiler açısından bakıldığında "devlet mülkiyeti"nin özel mülkiyetten farkının bir özel bilinç alanı oluşturduğu da görülür. İşçi, devlet mülkiyetini "kendi mülkiyeti" gibi kavramaya daha yakındır. Reel sosyalizmdeki mülkiyet düzeninin pek çok kuramsal analizde "devlet kapitalizmi" ya da "devlet sosyalizmi" olarak nitelendirilmesi, işçi bilincinin kamusal alanla ilişkilerini anlamakta bir

ipucu teşkil etmektedir. Bu “işçi bilinci”nin, “işçi yararı” tarafından oluşturulduğunu unutmamak gerekir.

İşçi bilincinin somut karşılığı oluşturulmalıdır.

Kapitalist devlet mülkiyeti madem işçi bilincinde —elbette aynı zamanda işçi yararı açısından— kapitalist özel mülkiyetten farklı bir şeydir, bu “fark”ın somutlanması gerekir. Bu fark nasıl somutlanır?

Bi kere, çalışanların kendi yararları için devleti oy ve genel olarak siyaset yoluyla etkilemelerini (kapitalist demokraside olabildiği kadarıyla) boş çıkarmayı öngören özelleştirme furasına teoride ve pratikte karşı olunmadan ve karşı çıkılmadan o somut “karşılık” hiç bulunamaz. İkincisi, karşı çıkmanın bütünleyicisi ise özelleştirmecilere karşı daha geniş ve bütünsel bir kamu işletmeciliği ve kamulaştırma talebinin yükseltilmesidir. Üçüncüsü, en önemlisi, devlet dolayımıyla toplumsal mülkiyetin “sahipliği”nin kendilerine ait olduğunu çalışanlar bilfiil görebilmeli, yaşayabilmelidirler. Sorun, kapitalizm içinde, bunun pratiğinin belirlenebilmesinde düğümleniyor. Yani, çalışanların önemli bir kesiminin geçim kaynağı ve tümünün de çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve hizmetlerinin görülmesinin aracı olan devlet mülkiyetinde işletmelerin sermayenin emanetçilerinin eline terkedilerek özel çıkarlarla binbir türlü gıllığışlı ilişkiler içinde olan bürokratlar ya da devlet mülkiyetini her daim sağmal inek yerine koymaya teşne siyasilerce suistimal edilmesini önlemeye yönelik alternatif çözüm yollarının aranıp bulunmasında.

İŞÇİ DENETİMİ

Eski bir tartışmadır bu ve süren bir tartışmadır. Elbette “devlet mülkiyeti”nin özel mülkiyetten farklı olarak işçi yararına daha yakın olması için, bunun mücadelesinin verilmesi ve sonuçlarının toplum nezdinde kurumlaşmış olması gerekir. Burada karşımıza, ülkeden ülkeye ve mülkiyet konusu olan üretim araçlarının niteliğine göre değişen bir zenginlik çıkmaktadır. Bu zenginlik, mülkiyetin hukuki ifadesi dışında, onun yönetilmesiyle ilgili bir alanda oluşan bir şeydir ve *işçi denetimi* olarak tanımlanabilir niteliktedir.

İşçi denetimi, uğrunda verilecek dişe diş mücadeleyle kazanılabilir ancak, çünkü kapitalist devlet mülkiyeti, kapitalistler yararına yönetilmekte ve işletilmektedir. Burjuvazi ona karşı çıkmak, yolunu kesmek, yolundan şaşırtmak için, maddi gücünü ve ideolojik hegemonyasını da devreye sokarak,

elinden geleni geri komaz. Ama bu mücadele kazanıldığı ölçüde ve kapsamda işçi denetimi devlet mülkiyetindeki işletmeler kadar özel girişim işletmelerinde de mutlaka geçerli olacaktır. Kaldı ki, işçi denetiminin öznesi çalışanlar aynı zamanda tüketicidirler ve tüketiciler olarak toplumun daha geniş kesimleriyle ortak çıkarları paylaşırlar. Bu bakımdan işçi denetimi, geniş ve yaygın örgütlü, etkin bir *tüketici denetimi* ağı ile desteklenebilir, ilişkilendirilebilir ve geliştirilebilir. Buna çevre duyarlılığını gözeten örgütlenmelerin eklemelenmesi de düşünülmelidir. Ayrıca, bu örgütlenme ağı ile sendikaların ve emeğin partilerinin yakın ilişkide olmalarının sonuç alınabilmesinde katkısı olacaktır.

Devlet mülkiyeti, kapitalist sınıf yararına işleyen bir “toplumsal mülkiyet” biçimi oluşturduğundan, işçi sınıfının bu mülkiyetin denetiminde hak sahibi olması toplumun “genel” menfaatinin bir gereği sayılmalıdır. Zira, “insanlık durumu” yönünden, sermaye sahipleri dışındaki toplum çoğunluğunun “durumu” işçinin durumuyla aynı olmuştur.

KAPİTALİSTÇE ÇÖZÜMLERE MAHKUM MUYUZ?

Kapitalist ilişkiler içinde, çalışanların, ister devlet mülkiyeti olsun, ister özel mülkiyet, mülkiyetin denetimine katılması talebi sol partilerin programlarında eskiden beri hep vardır ama ortaya, model oluşturacak her hangi bir sonuç konulabilmiş değildir. Bu nedenle çalışanlar için asıl amaç olan toplumsal (sosyal) mülkiyetin nerde, ne zaman ve nasıl oluşabileceği konusu hep günceldir.

Kapitalizm, toplum düzeni olarak rakipsiz ve alternatifsiz olduğu iddiasını sürdürmekle kalmıyor, kapitalist düzen içinde yaşanan sorunların kapitalistçe, sermaye sahiplerinin kısa, orta, uzun erimli çıkarları doğrultusunda “çözülmesi”ni, yani çalışanları yoksulluğa ve yoksunluğa mahkum eden koşulların sürekli yeniden üretilmesini de “tek uygulanabilir alternatif” olarak dayatıyor. Buna —yine bu düzen içinde— pekala karşı çıkılabilir, çalışanların yararına pratik çözümler üretilip geliştirilerek toplumsal bilince mal edilebilir. Bu bağlamda, devlet dolayımıyla toplumsal mülkiyetin teorik savunulmasıyla yetinilmemelidir. Burjuvazinin özelleştirme pratiğine gerektiği gibi direnirken, genişletilmiş bir kamu işletmeciliği alanı sermayenin mutemet adamlarının eline teslim edilmeksizin de ekonomi-

de, toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında, hizmetlerin görülmesinde, vb. pekala “devletçi” olunabileceğini gündeme getirmek ve gündemin ön sıralarına çıkarmak önem kazanıyor.

Dünyada emek ve siyaset

“Yeni Dünya Düzeni”nde emekçiler boş durmuyorlar. Kendilerine biçilen kadere teslim olmuyor, hayatları için ve gelecek için direniyorlar.

Latin Amerika'nın iki büyük ülkesi Arjantin ve Brezilya, Kasım ayı içinde son yılların en büyük grevleriyle sarsıldı. Arjantin'de tüm büyük sendikalar IMF politikalarına karşı 36 saatlik genel greve çıkınca ülkede yaşam durdu. Brezilya'da otomobil işçileri 4 gün boyunca araba üretmedi.

İhine denilebilecek bir karar verdi.

KÜBA DAYANIŞMA KONFERANSI: ABD AMBARGOSUNA SON!

10-14 Kasım tarihlerinde Havana'da Dünya Küba ile Dayanışma ve Dostluk Toplantısı'nın ikincisi yapıldı. 1994'de Küba'nın günleri sayılı diye düşünüldüğü bir zamanda dünyanın dört bir tarafından bin-

ARJANTİN

Arjantin'de olanlar, Türkiye'de yaşayanlar için hiç yabancı değil. Durgunluk yaşayan, 1999'da ekonominin %3 küçüldüğü ve işsizliğin %15'i aştığı Arjantin'de yeni göreve gelen Başkan De la Rúa yıl başında IMF destekli bir kemer sıkma politikası uygulamaya başlamıştı. Dış borçların ödenmesi için “çalışma reformu” yasasıyla ücretler düşürülmüş, vergiler artırılmış, akaryakıt vergileri özellikle sığır ve tavuk eti, soya ihracatında dünyada önde gelen Arjantin, tarım sektörünü sarsmıştı. Enflasyonu düşürmek amacıyla paranın ABD dolarına bağlanması (ki aynı dönemde El Salvador, Panama ve Ekvador'dan sonra dolar kullanmaya karar verdi) ihracatı zorlaştırmıştı. Rüşvet skandallarıyla çalkalanan ve “ağır bir mali kriz” içindeki ülkede Kasım ayı başında Başkan De la Rúa, IMF'nin 30 milyar dolarlık desteğini garantilemek için bir dizi önlem daha açıkladı. Kamu harcamaları beş yıllığına dondurulacak, emeklilik yaşı yükseltilerek sistemde bazı değişiklikler yapılacaktı. Bunun üzerine, 23 Kasım'da ülkenin iki büyük sendikası 36 saatlik genel greve çıktı. Bir yıl içinde üçüncü büyük greve ülkenin en büyük sendikası da ikinci gün katılınca yaşam felç oldu. Okullar kapandı, hastaneler yalnız acil vakalar için açık tutuldu, ulaşım, enerji, temizlik ve banka hizmetleri verilmedi, futbol maçları bile ertelendi. On binlerce çalışan işyerlerini terk ederek yolla-

rı kesti, lastik yakarak, davul çalarak hükümeti protesto etti. Başkanlık sarayı önünde “Ya vatan, Ya IMF” yazılı dev pankartlar açıldı, milyonlarca çalışan, grevin ikinci günü işbaşı yapmadı.

Tüm bunlar, şimdilik De la Rúa ve IMF'yi yıldırılmış görünmüyor. Aralık başında IMF'nin isteği doğrultusunda kısılan bütçe, Meclis ve Senato'dan geçti. Özelleştirmeler hızlanacak. ABD, Türkiye ile beraber bir “yükselen piyasa”nın daha çökmesini ve krizin başka ülkelere sıçramasını, özellikle ABD ekonomisinin hız kestiği şu dönemde hiç istemiyor ve Arjantin'e Hazine müsteşar yardımcısını göndererek duruma müdahale etti.

BREZİLYA

Güney Amerika'nın en büyük ekonomisi ve halkın yarısının yoksulluk sınırında yaşadığı Brezilya'da ise 17 Kasım'da sona eren dört günlük büyük bir otomobil işçileri grevi yaşandı. İşverenlerin enflasyon oranında %6,5 zam önerdiği görüşmelerde işçiler önce %20 artış istedi, sonra taleplerini yarıya indirdi. Anlaşma sağlanamayınca Sao Paulo bölgesindeki Ford, Volkswagen, General Motors, Mercedes, Benz, Toyota, Honda ve Scania fabrikalarından 60 binin üzerinde işçi iş bıraktı ve grev boyunca 20 bin araç üretilmedi. Sonunda müdahale eden bölge iş mahkemesi %10'luk bir ücret artışı, 90 günlük iş güvencesi ve grevde geçen günlerin ücretinin ödenmesine hükmederek, işçilerin

lerce kişiyle düzenlenen ilk toplantı önemli bir dayanışma gösterisi olmuştu. Bu kez en çok ABD'den (Amerikan yasalarının engeline rağmen 500 kişi) ve Güney Afrika'dan olmak üzere, 117 ülkeden dört bin kişi bir araya geldi. Çeşitli konuşma, çalışma grupları ve gösterilerin yer aldığı toplantıda, Meclis Başkanı Ricardo Alarcon, ABD Kongresinin ambargoyu “esnetme” adına pekiştiren manevralarından söz etti. Kapanış bildirgesinde, Küba bağımsızlık savaşının başladığı 10 Ekim'in uluslararası eylem günü olmasına, Küba karşıtı şirket politikası izleyen rom üreticisi “Bacardi”ye karşı kampanya açılmasına, 2001 Nisanında dünya çapında bir Küba dayanışma haftası düzenlenmesine yer verildi.

Küba, ABD'nin karşı-devrimci Domuzlar Körfezi çıkartmasından kırk yıl, Avrupa'da Sosyalist Sistemin çöküşünden on küsur yıl sonra sosyalist kazanımları korumayı ve emperyalizmin küresel hegemonyasına karşı direnişin sembollerinden biri olmayı sürdürüyor. Ekonomi, 1994'ten beri her yıl ortalama %4,4 (Latin Amerika'nın en yükseği) büyüyor. ABD'nin hedeflediği uluslararası izolasyon giderek gevşiyor. BM Genel Kurulu ABD'nin Küba'ya uyguladığı ambargoyu 167 oyla (3 karşı oy: ABD, İsrail ve Marshall Adaları ve 4 çekimser) kınıyor. Castro, Venezuela Meclisinde konuşuyor, borçlar konusunda tutumu geliştirmekte olan ülkelerden destek görüyor.

GÜNEY KORE'DE İFLASLAR VE SENDİKAL MÜCADELE

Kasım başında İngiltere, Hindistan ve Doğu Avrupa'da yatırımları olan ülkenin üçüncü büyük otomobil üreticisi Daewoo Motors iflas etti. On milyar dolar alacaklı bankalar yeniden yapılanmayı şart koşmuşlar, işçiler işten çıkartılmaları öngören ve 19 bin çalışan ile yan sanayideki 300 bin kişinin etkileneceği planı reddetmişti. Daha önce de şirketin ABD şirketlerine satılmasına direnen Koreli işçilerin militanlığından sermaye yakınıyor. On binlerce işçi kararların ardından sokakta gösteriler yaptılar, çıkan olaylarda 100 kişi yaralandı. Kasım sonunda sendika yoğun baskılar altında, bir işçi-işveren komitesinin kurulmasını, şirketin yeniden yapılanma gereğini kabul etti. Ancak, halen, 3.500 kişinin işten çıkarılması yerine başka maliyet düşürücü önlemler üzerinde duruyor. Şirket, geçmiş ücretleri ve emeklilik fonu ödemelerini yapacak. Böylece Aralık başında üretim kısmen başladı.

Güney Kore, 80'li yıllarda ihraç ettiği sanayi ürünleri ve yükselen milli geliriyle sermaye çevreleri için bir "mucize" ve Türkiye için bir model olarak gösteriliyordu (elbette bunun ne pahasına gerçekleştiğine bakmıyorlardı). İlk olarak 1997 Asya finans krizinde iflas eden bu görüş, Kasım ayındaki gelişmelerle iyice tarihe karıştı. O dönem IMF'den alınan 58 milyar dolar da para etmedi. Güney Kore'de 97 Asya krizinde de binlerce şirket kapanmıştı. Japonya gibi burada da ömür boyu iş tarihe karıştı. Ülkede yalnız Daewoo değil, daha büyük olan Hyundai İnşaat da zor durumda. Hükümet 52 şirketi borçları yüzünden kapatmaya karara verdi. Bu gidişle 200 binden fazla işçi işten çıkartılacak. İşsizliğin %4'e ve 910 bin kişiye çıkması bekleniyor.

Bir başka çetin mücadele de özelleştirmeye karşı veriliyor. Beşe bölünerek dış sermayeye satılması düşünülen kamu enerji şirketi KEPCO işçileri, enerji fiyatının patlayacağını ve paranın ülke dışına gideceğini öne sürüyor. KEPCO'daki 24 bin üyeli sendika, maaş artışı ve iş güvencesi verilince

grevden son anda vazgeçti. Öte yandan 1,8 milyon işçiyi temsil eden iki büyük işçi konfederasyonu FKTU ve KCTU, Aralık ayında ülke çapında iş bırakmayı planlıyor.

HİNDİSTAN'DA GREV DALGASI

Hindistan'da Eylül başında 350 bin telekom işçisi ülke çapında süresiz grev başlattı. İşçiler, hükümetin telekomünikasyon kurumunu şirketleştirmesine ve iş, emeklilik gibi güvenceler vermemesine karşı çıkı-

yorlar. Ekim ortasında Uttar Pradeş eyaletinde elektrik işçileri sendikası boykot yaptı. Ocak 2000'de yapılan grev ve eylemlerle enerji özelleştirmelerini bir yıl ertelemişler, ancak Dünya Bankası yıl ortasında müdahale ederek üç ay içinde özelleştirme yapılmazsa borç verilmeyeceğini belirtmişti. Sendika, Aralık başında, hükümetin elektrik hizmetlerini özelleştirme yasasına karşı her yeri karanlığa gömeceklerini belirtti. Elektrik İşçileri Federasyonu, bunun sert bir eylem olacağını ancak özelleştirmeyle enerji fiyatlarının beş katına çıkacağını, özellikle ucuz enerji verilen tarım sektörünün etkileneceğini belirtiyor. İki eyaletteki uygulama, özelleştirmenin iletim ve dağıtım kayıplarını azaltmadığını, tersine iki katına çıkardığını da gösterdi.

Ülkede Kasım sonunda ise kömür madenlerinde üç gün grev yapıldı. Yüksek düzeyde otomatize olanlar dışında yüzlerce madende üretim durdu. Aralık başında plan-tasyon işçileri üç eyalette grev kararı aldı. Özellikle Kerala eyaletinde kauçuk, çay, kahve plantasyonlarında yüz binlerce tarım işçisi çalışıyor. Dünya Ticaret Örgütü anlaşmasına göre Nisan 2001'de

her türlü gümrük sınırlaması kalkacak. Daha şimdiden ithalat nedeniyle fiyatlar maliyetin altına düştü. Sınırlama kalkınca doğal ka-ucuğun fiyatı %10-15 daha düşecek ve 1 milyon küçük üretici mağdur olacak. Tarım işçileri, gümrük vergilerinin artırılmasını ve ihracatı teşvik için önlem alınmasını talep ediyor.

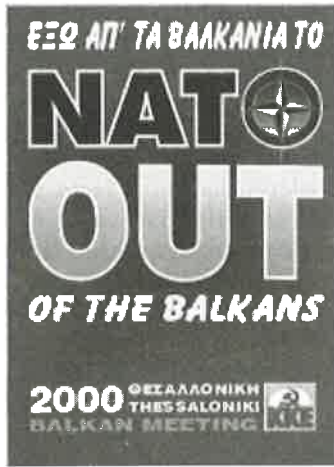
Dergi yayına hazırlandığında Aralık başında başlayan ve 600 bin işçinin katıldığı büyük bir posta grevi sürüyordu. Grevcilerin talebi, daha yüksek ücret ve kasabalarda, köylerde postahaneleri özel olarak çalıştıran 300 bin kişiye benzer ücret ve emeklilik hakları verilmesi. Haberleşme Bakanı, diğer hizmetlerde bu durumda 4 milyon kişinin olduğunu söyleyerek kabul etmiyor bu istekleri. Öte yandan grev, "e-mail" ve kurye hizmeti hızla yaygınlaşsa da postayı kullanan ezici çoğunluk için haberleşmenin aksamasına, Noel ve yılbaşı kartlarının ve diğer posta ve paketlerin birikmesine yol açtı. Görülen o ki, IMF politikaları her ülkede hep aynı ve benzer sonuçlar doğuruyor, ama Hindistan'da grev artık yaşamın bir parçası haline geldiğinden işçiler kolay teslim olmuyor.

NATO'YA KARŞI BALKAN TOPLANTISI

Yunanistan Komünist Partisi'nin daveti üzerine Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Türkiye ve Yugoslavya'dan yirmi parti ve hareket "NATO, Balkanlardan defol; Balkanlarda barış ve eşit ilişkiler; emperyalist müdahalelere hayır" başlığı altında 18-19 Kasım'da Selanik'te toplandı. NATO'nun Doğu'ya ve Akdeniz'e yayılma politikasının, Yugoslavya'ya karşı yürüttüğü savaş ve ülkedeki son gelişmelerin ve bölgedeki emperyalist güçler arasındaki çelişkiler ile politikaların ele alındığı toplantıda, düşünce ve deneyimler paylaşıldı, bölgede, farklı güçlerin küreselleşmeye ve NATO politikasına direndiği vurgulandı.

Katılımcılar Balkan halklarının NATO müdahalelerine ve emperyalist çevrelerin Balkan halklarını birbirine düşürme planlarına karşı,

barış ve kardeşlik için çalışmalarını koordine etmeye karar verdiler ve şu taleplerde bulundular: Yugoslavya'nın ve onunla ekonomik ilişkiler içindeki Tuna bölgesi ülkelerinin NATO bombardımanı sonucu gördüğü büyük zararlar tazmin edilmelidir; Balkanlarda yeni bir ülke NATO'ya girmemeli, Yunanistan ve Türkiye NATO'dan çıkmalı, bu ülkelerdeki ABD, NATO üsleri ve nükleer silahlar kaldırılmalıdır; Kosova, Bosna ve tüm Balkanlardan işgalci NATO birlikleri çekilmelidir; halkın ihtiyaçlarına set çeken silahlanma yarışına karşı mücadele güçlendirilmelidir; ulusal sınırlar değişmemeli ve azınlıklar halklar arası dostluğun köprüsü olmalıdır. Balkan halkları ve kalıcı barışın yegane yolu, yabancı müdahaleler olmaksızın karşılıklı yarar temeline eşit ilişkiler kurulmasıdır.

Selanik'te bilgi alışverişi ve çalışmalarını destekleme amaçlı bir "NATO Karşıtı Balkan Merkezi" kurulmasına karar veren katılımcılar arasında Arnavutluk'tan KP ve Birleşik KP; Bulgaristan'dan Bulgar Sosyalist Partisi'nden "Marksist Platform", BKP "Georgi Dimitroff" ve BKP; Yunanistan'dan KP ve Komünist Yenilenme; Romanya'dan Antifaşist Birlik; Türkiye'den EMEP, SİP ile Yugoslavya'dan Sırbistan Sosyalist Partisi de vardı. Makedonya KP de girişimi destekledi.

JAPON KOMÜNİSTLERİ KİTLESELLEŞİYOR

Japon Komünist Partisi 22. Kongresi 20-24 Kasım arasında bin kadar delegıyla yapıldı. Kongre, siyasal raporu kabul etti ve

tüzüğü yeniledi. Japonya'da büyük banka ve şirketlerin iflası, resmen %5, aslında iki katı olan işsizlik, savaş sonrası Liberal Demokrat Parti iktidarını sonuna yaklaştırıyor. Parti, 21. Yüzyılın başlarında demokratik bir koalisyon hedefliyor ve 90'larda ekonominin çökmesine neden olan kapitalist politikalara ve büyük sermayenin kontrolsüz gücüne son verilmesini, uluslararası planda nükleer silahların yokedilmesini, ABD-Japonya güvenlik anlaşmasının sona erdirilmesini ve ABD üslerinin kaldırılmasını istiyor. Japon meşru müdafaa gücünün yalnızca doğal afet gibi durumlarda kullanılabileceğini, bölge ve dünya barışı için ülkenin askeri güçlenmesinin tehdit oluşturacağını kaydediyor.

Başka bir hedef de 2005'de yarım milyon üyeye ulaşmak. Haziran ayında %11,2 ve 7 milyon oy kazanan partiye geçen yıl 20 bin yeni üye kaydedildi ve 390 bini buldu. Bin kişinin çalıştığı günlük gazete Akahata (Kızıl Bayrak), 350 bin, pazar günleri 2 milyon okuyucuya ulaştırılıyor. Tüzükte yapılan bir değişiklikle, parti "Japon işçi sınıfı ve halkının politik partisi" olarak tanımlanıyor ve toplumun %77'sinin işçi sınıfı içinde yer aldığı, halk ve işçi sınıfı arasında çelişki olmadığı, "öncü parti"nin işçi sınıfı hareketinin belli bir döneminde ortaya çıktığı ve Marks ve Engels'in geliştirdiği bilimsel sosyalist teorinin içkin bir gereği olmadığı öne sürülüyor. Partili işçiler fabrika gruplarında her hafta toplanarak Marksist eğitim veriyorlar. Demokratik merkezîyetçilik halen geçerli.

Japon KP, zamanında, reel sosyalizmi eleştirmiş ve SBKP ve diğer partilerden eleştiriler almıştı. Bugün Çin KP ve Rusya Federasyonu KP dahil çoğu Avrupa, Latin Amerika ve Asya partisiyle ilişkiler kurulmuş durumda. Ataerkil bir toplum yapısında kadın üyelerin diğer partilere göre daha çok olması önem kazanıyor. Sonuçta Japonya dünyada ekonomik ve politik olarak önemli bir merkez ve JKP ileri bir kapitalist ülkede önemli bir kitle partisi olma yolunda.

İngiltere'de, Liverpool'da doğdu. Ölümünün yirminci yılında (8 Aralık, Cuma) dünyanın dört bir yanında hayranlarınca coşkuyla anıldı. Aynı gün Havana'da heykeli dikildi.

Düşün ki hiç cennet yok
Hele bi dene, çok kolay
Altımızda cehennem mi var
Üstümüzde bi gökyüzü
Bugünü yaşıyor herkes,
Hayatını, bi düşün

Düşün ki ülke filan yok
Hiç zor değil, uğrunda
Ölünecek, öldürecek
Bir şey yok
Din filan da yok
Hayatı yaşıyor herkes
Kavgasız gürlütsüz

Düş mü görüyorum?
Dilersen öyle de
Bir ben değilim, sen de
Bir gün gelirsin bize
Bütün dünya bir olur

Düşün ki ne mal var ne mülk
Düşünemez misin?
Ne aç gözlülük ne açlık
Bir dünya ki herkesin
Bi düşün

Düş mü görüyorum?
Dilersen öyle de
Bir ben değilim, bir gün
Sen de gelirsin bize
Bir olur bütün dünya

John Lennon

Çek Cumhuriyeti Komünist Partisi ne diyor?

21. Yüzyıl Sosyalizmi

Dr. Hassan Harfo*

Avrupa'da sosyalist bloğun çöküşü yalnız uluslararası güç dengesine değil, uluslararası komünist hareketin ideolojisine de olumsuz etkide bulundu. Burada bunu tartışmaktan çok, sosyalizmi kurarken uyulması gereken bazı temel ilkeleri dile getirmek istiyorum. Aynı zamanda eski sosyalist ülkelerde sosyalist gelişimin belirlenmesine götüren bazı noktalar üzerinde durmak istiyorum. Bu deneyimlerden ders çıkarmak, sosyalizmin sağlam temeller üzerine kurulmasına giden güvenli bir yolu garantiler.

1. Üretim araçlarının ortak mülkiyeti, özellikle endüstri ve altyapıda (perakende dağıtım ve bazı hizmetler hariç) mülkiyetin temel biçimi idi ve öyle de olmalıdır. Geçmiş deneyimde sosyalizmi inşa ederken özel sektörün rolü tamamen ihmal edildi. Bu yanlıştı.

2. "Anonim şirketler ve kooperatifler" sosyalizmini savunanlar ve üretim araçlarının ortak mülkiyetini önemsemeyenler partimizde pek destek bulmuyor. Bu görüşü savunanlar, kapitalistler ile çalışanların, her iki tarafın da çıkarına olacak biçimde işbirliği yapacaklarına inanıyorlar. Burada şunu vurgulamalı: 1989'da karşı-devrimin zaferinden sonra sağcı hükümetler devlet işletmelerini "kupon özelleştirmesi" dedikleri yolla özelleştirmeye başladılar. Her yurttaş nominal değeri 1000 kron olan hisselerden alabilecekti. Sonuçta Çek Cumhuriyeti hissedar sayısı bakımından dünyada ilk sıraya çıktı. Fakat yanıtlanmayan bir soru var: Bu hissedarlara ne oldu? Bu yol-

la sistem kapitalizmden sosyalizme mi dönüştü? Bir çok hissedar paylarını yatırım fonlarına satmak zorunda kaldı. Bu fonların hisse alım-satımından kâr yapmaktan başka bir amaçları yoktu ve bu da işletmelerin üretim ve ticari sonuçlarının gerilemesine ve çöküşlerine yol açtı. Hisselerin çoğunluğunu elde tutan ve yönetim kurullarına hakim olan hissedarlar muhasebe işlemleriyle oynayarak işletmelerin zarar ettiğini gösterdiler ve böylece hem vergi ödemediler, hem de küçük hissedarlara kâr payı dağıtmadılar ve onları hisselerini büyüklere satmak zorunda bıraktılar. Başka bir deyişle, yaşananlar, ki yalnız Çek Cumhuriyetiyle sınırlı değil, kapitalist bir toplumda hisse paylaşımlı şirketlerin kapitalizmden sosyalizme geçişin bir yolu olmayacağını gösterdi.

3. Komünistlerin zaferi ve siyasal iktidarı ele geçirmeleri olmaksızın sosyalizm inşa edilemez. Bu bir gerçek. Başka bir gerçek de, sosyalizmin yurttaşların çoğunluğunun çıkarına olacağına komünistlerin inanmaları. Demek ki, sosyalizmin inşası çoğunluğun temsilcilerinin zaferine ve siyasal iktidarı kazanmalarına dayanmakla kalmamalı, bu çoğunluğun sosyalizm isteğinin ve sosyalizmin inşası ve sonuç alma yöntemleriyle mutabakatının sürmesini de temel almalı. Çekoslovakya Komünist Partisinin öncü rolü aslında Lenin'in hiç kastedmediği bir biçimde bürokratik yöntemlerle kabul ettirildi. Partinin öncü rolünün çarpık anlaşılması ve sergilenen pratik, siyasal çalışmaya ve halkın özellikle yönetimdeki partinin siyasal ve

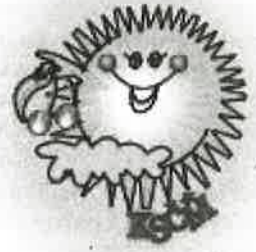
ekonomik yaklaşımlarına desteğini kazanmaya karşı genel bir ilgisizliğe yol açtı. Pratikte olan şuydu: Okul müdürü, fabrikada ya da devlet aygıtında bir bölümün başı, planlama komisyonundaki bir başkan, polis ve ordudaki subaylar, sendika başkanı, öğrenci birliği başkanı, radyo ve televizyondaki bir birimin başı, vb. bir komünist olmalıydı. Partinin ideolojisine inanmayan bir sürü oportünist, kariyer peşinde koşan kişi, kişisel amaçlarına ulaşmak için partiye girdi. Bunlar siyasal ve ekonomik yaşamın her alanında hakimiyet kurdu. Bunlar işin sonucuna yalnızca formalite icabı, işlerini kaybetmeyecek kadar özen gösteriyorlar ve işin acı gerçekleri saklayan resmi tarafıyla ilgileniyorlardı. Siyasal ve ekonomik rejimin değişmesinden sonra parti üyelerinin %15 kadarı partide kaldı. Diğerleri ya Partiyi terketti ya da karşı-devrimci dönemde siyasal iktidarı elinde tutan partilere geçtiler. Eğer Sovyetler Birliği'ne siyasi, askeri ve güvenlik açısından bağımlılık olmasaydı, tüm bunlar olmayabilirdi. Emperyalistler yetmiş yıl boyunca bir an bile Sosyalist Sistemi yoketmekten başka bir şey düşünmedi. Macaristan'da silahlı karşı-devrimle, Çekoslovakya'da partide kilit mevkileri ele geçirerek, Polonya'da sendikalarla bunu denedi. Başarılı olmayınca Avrupa'daki bağımlı sosyalist sistemleri yok etmek için Moskova'daki sosyalizme darbe indirmeleri gerektiği sonucuna vardılar. Bunu yaptılar ve başarılı da oldular. Sosyalist, fakat bağımsız devletler arasında işbirliği, sosyalizmi 21. Yüzyılda kurarken gözardı edilmemesi gereken derslerden biridir.

*Bohemia ve Moravia (Çek Cumhuriyeti) Komünist Partisi Uluslararası Bölüm Başkanı

Avrupa Birliği'ne nasıl ve ne zaman girilir?

Dr. Hassan Harfo

Avrupa Birliği'nin niteliğinin bugün içeriden değiştirilebileceği ve çalışan halkın yararının gözetileceği gerçekleşmeyecek bir hayaldir.

1 991 sonunda Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne katılması için bir anlaşma imzalandı. Cumhuriyetin 1992'de bölünmesi ve resmi onay ve uygulamanın kesintiye uğramasıyla anlaşma genel bir geçerlilik kazanmadı. Ancak AB organlarının dış ticaret politikasında bağımsız yaptırımlara sahip olmasıyla AB'ye tek taraflı avantaj sağlayan ticari kısmı Mart 1992'de devreye alındı. Çek Cumhuriyeti'nin AB'ye girmesiyle ilgili yeni bir anlaşma ise Ekim 1993'de imzalandı ve Şubat 1995'de yürürlüğe girdi.

Yeni anlaşma Çek pazarını eşitsiz rekabete açtı ve ülke endüstrisini ve tarımını koruyacak araçları Çek Cumhuriyeti'nin (ÇÇ) elinden aldı. Bu gelişme ÇÇ'nin, Comecon'un çözülmesiyle eski sosyalist ülkelerde, sağcı hükümetlerin ileriye göremeyen politikaları nedeniyle gelişmekte olan ülkelerdeki geleneksel pazarlarını yitirdiği bir sırada gerçekleşti.

Devlet mülkiyetinin özelleştirilmesi ve eski sahiplerine verilmesi, büyük ve tarımsal işletmelerin dağılmasına yol açtı. Bunların yerine kaçınılmaz olarak bazı kârlı olmayan üretim birimleri kuruldu. Özelleştirme bir de kredilere dayanıyordu. Yüksek faizler, güvenilir borçluların bile taksitle ödemelerini aksattı. Tüm bunlar geleneksel büyük işletmelerimizin çökmesine, bugün %9,5 ve bazı bölgelerde %25 olan işsizliğin artmasına yol açtı. Sağcı hükümetlerin kutsadığı kör bir piyasa mekanizması kültü, Çek ekonomisini daha da geriye götürmek ve deforme etmekle kaldı.

Böyle bir zamanda AB'ye girmek Çek endüstrisinin kalanını da mahvedecek, fabrikaları üretimden montaja döndürecek, işsizliği, yoksulluğu ve geriliği arttıracaktır. AB'nin yeni ülkeleri, şimdiki üyeler gibi tarım ve yeniden yapılanma fonlarından yararlanamayacaklardır.

Şirketlerin ulusötesi şirketlere satılarak özelleştirilmesi, devletin fiyatlar üzerinde her türlü denetimi yitirmesini getirecektir. Kira, toprak, konut, elektrik, benzin, su ve yiyecek fiyatları fırlayacaktır. Bankaların ulusötesi şirketlere satılarak özelleştirilmesiyle ise devletin kredi yoluyla para üretilmesindeki denetimi kaybolacaktır. İşsizlerin artmasıyla halkın geliri yükselen fiyatlara yetişemeyecektir. Yoksulluk ve hoşnutsuzluk derinleşecektir.

Çek Cumhuriyeti Komünist Partisi'nin (resmi adı Bohemya ve Moravya Komünist Partisi) Aralık 1999'daki 5. Kongre'deki tavrı, entegrasyonu ilke olarak reddetmek, ancak AB'nin mevcut bürokratik ve anti-demokratik biçimine karşı çıkmaktır. AB'nin biçiminde Aralık 1999'dan beri değişen bir şey yok. Vaclav Klaus bile (AB üyeliğine resmen başvurunun yapıldığı dönemin başbakanı) AB'ye girme anlaşmalarındaki eşitsizliği ve kendi sorumluluğunu şimdi açıkça kabul ediyor: ekonomimizi AB ile eşit koşullara getirmek yerine, anlaşmalar Çek Cumhuriyeti'nin ekonomik ve sosyal gerilemesine yardımcı olmuştur.

Çözüm, sosyal demokrat hükümetin istediği gibi AB üyeliğine koşar adım gitmek değil, anlaşma-

ların yol açtığı hasarı tamir etmek ve ÇÇ'nin çıkarlarını yansıtacak biçimde yeniden görüşülmesini sağlamak üzere zaman kazanmaktır. Herkesin kötü koşulları olduğunu kabul ettiği AB üyeliği, yalnız mantıksızlık olmayacak, ÇÇ'yi geliştirmekte olan geri bir ülkeye dönüştürecektir. 2003 yılında AB üyeliğine evet demek, partimizin prestijini olumsuz etkileyebilecek büyük bir siyasal risk ve kumardır.

Eğer ÇÇ'ye eşit fırsatlar vercekse, AB'ye katılmaya ben taraf-tarım. Bugünkü koşullarda 2003 yılındaki üyeliğin bu eşitliği sağlayacağını sanmıyorum. İki buçuk yılda, katılım anlaşmalarının ve -şimdiki sosyal demokrat hükümet dahil- sağ kanat hükümetlerinin politikasının bizi soktuğu bataktan bir mucize olup da çıkacağımızı da düşünmüyorum.

Zaman unsuru önemli. Üyeliği, ÇÇ'nin AB'ye güçlü bir ortak olarak katılmasını garanti edecek bir hükümet iş başına geçinceye kadar 8-10 yıl ertelemek, eşit üyelerden oluşacak AB'nin ortaya çıkması için önemli bir önşarttır. Görünür gelecekte koşulların halklar arası uyumun yayılmasını kolaylaştırmayacağını düşünürsek, eşit statünün yokluğu, sağ milliyetçiliği ve Avusturya'daki Haider tipi faşizm yanlısı güçleri besleyecek bir ortam olacaktır. Çünkü zayıf ülkelerde hem girişimcilerin, hem de çalışan halkın çıkarları daha büyük tehdit altındadır. Onlar güçlü devletler tarafından sömürüldüklerini hissedeceklerdir.

AB üyeliği, ulusötesi şirketlere

sermayelerini çevirmede ve istedikleri gibi oynamada daha büyük fırsatlar verecektir. Şimdiden bu şirketlerin Fransa, Almanya, Portekiz ya da bir başka yerde daha yüksek ücret isteyen işçileri nasıl tehdit ettiklerini görüyoruz: "Grev mi yapacaksın? O halde biz de buradaki fabrikayı kapatıp başka bir yerde açarız!" Gelişmiş ülkelerdeki işçilerin sömürsünü yoğunlaştırmak ve onlara şantaj yapmak için daha büyük fırsatlar yaratılmaktadır.

Başka bir deyişle, bir çok şey AB'ye nasıl ve hangi koşullarda gireceğimize bağlıdır. Fırsat eşitliği, sola, durumunu güçlendirme şansı verecektir. Mevcut koşullarda girmek ise, solu iyice köşeye sıkıştıracaktır.

Bu bağlamda bir soru, solun bugün AB'nin niteliğini içeriden, çalışan insanların çıkarına değiştirip değiştiremeyeceğidir. Britanya veya İrlanda'da solun etkisi ne kadardır? Fransa'da Komünist Parti etkisini yitirmektedir ve son seçimde %6,7 oy almıştır. Almanya'da PDS %5 barajı geçmiştir, ama zorla. İtalya'da Komünist Parti bir kaç partiye bölünmüştür ve Komünist Yeniden Yapılanma Partisi, FKP ya da PDS'den daha iyi durumda değildir. AB'nin niteliğinin bugün içeriden değiştirilebileceği ve çalışan halkın yararının gözetileceği gerçekleşmeyecek bir hayaldir.

Gelecek için, bir çok şey fırsat eşitliğini güvence altına almaya bağlıdır. AB'nin mevcut üyeleri, başvuran ülkelerden emek akımı olmaması için idari değişikliklere gitmeyi düşünüyorlar. Bu önlemler elbette kendi çalışanlarının çıkarını koruyacaktır. Eğer AB üyeliğine hazırlık dönemi, yeni üyelerin ekonomik ve sosyal düzeyini mevcut üyeler düzeyine getirmek için kullanılmazsa olacak olan budur.

Ayrıca NATO'yu ABD kontrol ettikçe ve AB üyeleri de NATO'da kaldıkça AB'nin Amerikan hegemonyasına karşı bir denge olabileceğini düşünmüyorum.

İsrail KP ne diyor?

Parti, solda bir Musevi-Arap cephesinin oluşturulması gereğini savunuyor.

İsrail Komünist Partisi Genel Sekreteri Mohammed Nafaa, Parti Merkez Kurulunun 21. Oturumunu, Camp David zirvesinin başarısızlıkla sonuçlanmasını takip eden politik durumu ve İsrail-Filistin görüşmelerinde hala süregiden kilitlenmeyi özetleyen bir konuşmayla açtı. Genel Sekreter, kalıcı bir ateşkesin sağlanmasındaki başarısızlıkta, Clinton uygulamalarının da verdiği destekle Barak hükümetinin sorumlu olduğunu vurguladı, bu sorumluluğu Filistinli kurbanların ve Filistin liderliğinin üstüne atma çabalarını ağır bir dille eleştirdi. İsrail'deki Arap nüfusuna ve liderliğine karşı sağ kanat tarafından gerçekleştirilen kışkırtma ve saldırıların yarattığı tehlikeler üzerinde durdu. Polisin provokasyonlarını yerdı ve polis şiddetine karşı geliştirilen eylemleri övdü. Erken seçim olasılığına karşı, İsrail Komünist Partisi ve ortaklarının bu politik sına va hazırlıklı olmaları gerektiğini ve solda mümkün olduğu kadar geniş kapsamlı bir Musevi-Arap cephesinin oluşturulması için her türlü çabanın sarfedilmesi gerektiğini belirtti.

Nafaa, Merkez Kurul adına yaptığı konuşmasında, İsrail'de ve tüm dünyada, çok uluslu şirketlere ve IMF'ye karşı çıkarak, üçüncü dünyanın borçlandırılmasının son bulması ve yoksul

ulusların zengin uluslarca rehabilite edilmesi için eylemler yapan, kapitalist globalleşme karşıtlarına destek verdi.

İsrail Komünist Partisi Merkez Kurulu 21. Oturumunda kabul edilen kararlar, 1) Birleşmiş Milletler'in çözüm önerileri temelinde barışın sağlanması mümkündür, 2) Irkçılığa son, polis şiddetine son! 3) Eşitlik şimdi! gibi maddeleri içermektedir.

İsrail KP ile ilgili Kısa Bilgiler

İsrail Komünist Partisi'nin tarihi 1920'lere kadar uzanıyor. 1995'de 75. kuruluş yılını kutladı. Önceki adı Filistin Komünist Partisi idi. Üyelerinin çoğunu İsrail yurttaşı Araplar oluşturuyor. Anti-Siyonist İsrail'li solcuları da içinde barındırıyor. 1947'den bu yana iki halk-iki devlet formülünü savunuyor ve Birleşmiş Milletler kararlarını destekliyor.

İsrail Komünist Partisi 1999 seçimlerine, başka grupları da içeren Barış ve Eşitlik İçin Demokratik Cephe (HADAŞ) üyesi olarak girdi. HADAŞ o seçimde %2.6 oy aldı. 120 üyeli KNESSET'de (İsrail Parlamentosu) üç üyesi var. KNESSET içinde

barıştan ve eşitlikten yana İsrail İşçi Partisi'nin sol kanadına yakın üyelerle birlikte davranıyor. Hep birlikte sayıları 10'u buluyor. Partinin *El İttihat* adında günlük gazetesi var.

Emperyalist “Devrimler” çağı

Batının kapitalist güçleri için asıl tehlikeli olan Miloseviç değil, Yugoslavya’nın kendisiydi.

Dünya son on yılda büyük bir “devrim”in içine girdi. Bu büyük devrime ABD öncülük ediyor. AB, Japonya ve diğer gelişmiş kapitalist güçler, bu “devrim”de ABD’ye yardımcı oluyorlar. “Devrim” engel tanımadan tüm beyinleri ve mideleri teslim alıyor. Sosyalizm için girişilmiş çabaların tümünün hakkından gelen bu “büyük dünya devrimi” ulus devletleri, bağımsızlıkçılığı, sosyal refah projelerini, kendi kaderini belirlemeyi, özgün nitelikli toplumsal gelişme çabalarını, başkaldırı geleneklerini vb. yerle bir ediyor, ezip geçiyor. Adı konmamış bu “büyük devrim”in yok etmeye giriştiği en son engel Yugoslavya oldu.

Yugoslavya, ABD’nin öncülüğünde gelişen bu büyük dalganın önünde küçük ama, Avrupa’da her nasılsa kalabilmiş en son gerçek engellerden biriydi. Çünkü Yugoslavya, anlaşılmasa da bir inatla, “Ben kendi idaremi ve hayatımı belirlerim” diye ısrar ediyordu. Özelleştirmeyi gerçekleştirip küreselleşmeye ayak uyduramıyordu. “Egemenlik haklarım” diye bir safsatayı 21. Yüzyıla girilmiştiken bile sürdürüyordu. Bitmiş yüzyılın paradigmaları ve değerler sistemi ile bağlarını bütünü koparmayıp, geride, çağın dışından kalıyordu. Kötü örnek oluyordu. Dünya tek ve en büyük güç tarafından ıslah edilirken Yugoslavya, haddini bilmeksizin bu ıslahat hareketine itirazlar ileri sürüyordu. Artık tokadı haketmişti. Önce iyice bombalandı. Sanayisi, ekonomisi, ulaşımı bir vuruşla ortaçağ şartlarına geri itildi. Ardından bir “siyasal devrim” tezgahtararak Yugoslavya “hür milletler camiası”na dahil edildi!

Yugoslavya’nın tepesinde olup bitenler, sağcısı-solcusu, tutucusu-liberali, vicdanlısı-vicdansızı tarafından aynen böyle yorumlandı ve onaylandı.

DOĞRU DÜŞÜNME İMKANLARI ORTADAN KALKMIŞ MIDIR?

Kim nasıl düşünürse düşünsün, herkesin kendine göre, solun da kendi geleceğine ve geleceğine göre bir düşüncesi olamaz mı? Bu kendi düşüncesiyle baktığında, Filistin’de, Irak’da, Yugoslavya’da ve icap ettiği yerde ve zamanda her yerde olan ve olabilen şeyde bir “bit yeniği” bulunamaz mı?

Söyle bakılsa niçin yanlışdır? Miloseviç yönetimi ve rejimi, dünyanın geldiği beğeni düzeyi özgürlük anlayı-

şı bakımından elbette çok matah bir ölçü sayılamazdı. Sosyalist Sistemden kalan miras bu tarz rejimlerle korunup ileriye taşınmazdı. Gerçi Yugoslavya’nın federal birliğine bir kez göz dikmişti, parçalanacaktı ama bu hesaplara karşı geliştirilmesi gereken refleks, Miloseviç milliyetçiliği ve hantallığı mı olmalıydı? Daha dinamik, daha kendine güven duyan ve daha evrensel kimlikli, yenilenerek ileri atılmaya açık korunma mekanizmaları geliştirilebilirdi. Yugoslav milleti, kendi göbeğini kesebilecek bir millet olduğunu geçmişte pek çok kez kanıtlamıştı, gene kanıtlayabilirdi. Yugoslavya, kendi haline kalırsa Miloseviç’i aşıp Avrupa için ilginç başka bir örnek ortaya çıkarabilirdi. En azından, çıkarıp çıkarmayacağı görülebilirdi.

Nitekim geçmişte çıkarmıştı da. Bu son devrim emperyalizmin Yugoslavya üzerindeki hesaplarının başı değil çünkü. Eskiden beri var bu hesap. Sırbistan Yüzyılın başından beri bir çıban başı. Emperyalizm Tito ile birlikte burayı sosyalizme kapıttı ama eski hesap kapanmadı. Yugoslav birliğinin değişik milliyetlerinin ve etnik gruplarının 80’li yıllarla başlayarak sürekli kışkırtılması, bu işe büyük paralar dökülmesi, gizli servis sabotajları... Hiçbiri unutulmadı. 1920’lerden itibaren değişik kimlikleri, aidiyetleri bir arada barış içinde yaşatmayı pekala başaran Yugoslavya deneyine son vermek için Slovenya’nın, Hırvatistan’ın, daha sonra Bosnanın birlikten nasıl koparılıp alındığı da biliniyor. Sonra sıra köşeye sıkıştırılan Sırbistan’a geliyor.

Batının kapitalist güçleri için galiba asıl tehlikeli olan Miloseviç değil, Yugoslavya’nın kendisiydi. Avrupa’yı bütünüyle sosyalizmden ve sosyal eğilimlerden arındırma, Balkanları 20. Yüzyıl kalıntı ve alışkanlıklarından temizleyip kapitalizm çatısı altında bütünleştirme ve ABD’nin Ortadoğu ve Türkiye - Kafkasya üzerinden Orta

Asya’ya yönelik niyet ve emelleri için sıçrama tahtasına çevirme projesinin önünde Yugoslavya “oyunbozan” işlevi görüyordu. Yugoslavya kendi kaderi üzerinde söz sahibi olmaya devam ederse, kötü örnek olabilirdi.

SOL HIÇ MI DEVRİM BİLMEMİŞ?

Yugoslavya “seçim”de... Batı’nın işini görmesi için bundan daha büyük fırsat mı olur? Bastır parayı, yap “devrim”i (dünya televizyonları muhalefet bloğunun seçim afişlerinin dahi ABD parasıyla ülke dışından sağlandığını haber verdiler). Belgrad’da bir kaç on bin kişilik bir gösteriyi, aradan sıyrılmış bıçkın ajanlarıyla rejimin kalbine doğru kışkırt ve arkasından gelecek olanı seyret. Ve bu “halk devrimi” olsun!

Dünya solu hiç mi devrim görmedi? Gördü. Bu türülerini de gördü, gerçek halk devrimlerini de gördü. Gördü ne demek, gerçek devrimlerin içinde, başında oldu. Bugün basireti mi bağlandı ki, Miloseviç’in beyaz bayraklardan korkup geri çekilmesini “devrim” olarak algılasın?

“Bit yeniği” nerede? Milliyetçilikte Miloseviç’ten daha koyusunun baştacı edilmesinde sırtıtmıyor mu? Adam sapına kadar milliyetçi, aynı ölçüde sapına kadar taşeron. Batının küreselci sermayesi artık toprak fethi peşinde değil, dediğine kulak verecek ve işini görecektir “siyasi irade”nin peşinde. Bir de milyar dolarlık ihale dosyalarının... Yeter ki Yugoslavya yeni baştan “mamur” olsun. İlk bir kaç gün geçtikten sonra “devrim”den hiç söz eden oldu mu? Mevcut hali kurtarmak, açılan bu kapıdan Yugoslavya’nın damarlarına girmek ve yerleşmek, emperyalizm virüsü için çok daha uygun bir strateji.

Ama biz, iyi bildiğimiz, 20. Yüzyıldan iyi tanıdığımız Yugoslavya için yakın vadeli kestirimlerde de bulunabiliriz. Yugoslav milleti Miloseviç’ten vazgeçerse belki kolay vazgeçebilir ama kendinden vazgeçmez. Sosyalizme bir kez bir yerinden bulaşmış olan milletler, kolay yoldan kapitalistleştirilemez. Bir Macar düşünürü bu tarihsel hakikati, anlama güçlüğü olanlar da anlasın diye şöyle basitleştirmiş: “Kapitalizmi yıkıp sosyalizm yapanlar, yumurtadan mayonez yapmış oldular. Şimdi Batı, mayonezden yumurta yapmak istiyor.”

Gün ola harman ola!

Ortadoğu'da "Pax-Americana"nın çöküşü

İntifada

Merdan Yanardağ

Yeni İntifada Amerika'nın İsrail'le işbirliği içinde Ortadoğu'da kurmaya çalıştığı düzeni ve "toprak karşılığı barış" projesini alt üst etti.

O görüntünün hafızalardan silinmesine imkan var mı? Hani İsrail askerlerinin yayılım ateşinden korunmak için babasıyla bir duvar dibindeki çöp bidonunun ardına saklanan o Filistinli çocuğun, o vahşet sahnesinin... İşte, henüz on bir yaşındaki Muhammed Durra'nın Kuveyt'te işçi olarak çalışan babasıyla pazara giderken televizyon kameralarının önünde öldürüldüğü o an, gerçekte Ortadoğu'da Pax-Americana'nın da (Amerikan barışı) çöktüğü andır.

Dünyanın "Filistin kasabı" olarak tanıdığı Likud partisinin lideri radikal sağcı Ariel Şaron'un, Müslümanlarca kutsal sayılan Harem-i Şerif'e yönelik provokatif ziyaretinin üzerinden üç ay geçti. Bu ziyaretin ardından patlayan Filistin öfkesi ve sınır tanımayan İsrail terörü de bu üç ay boyunca kesintisiz devam etti. Öldürülen Filistinlilerin sayısı 300'ü aştı, yaralıların sayısı binlerle ifade ediliyor. İsrail'in işgali altındaki topraklarda 13 yıl önceki "intifada" (ayaklanma) günlerinde olduğu gibi on binlerce Filistinli protesto eylemlerini sürdürüyor. Olayların seyri ve Filistinlilerin başkaldırısı 1987'deki ayaklanmanın boyutlarını aşıyor. Bu öfke patlaması Amerika'nın İsrail'le işbirliği içinde Ortadoğu'da kurmaya çalıştığı düzeni ve "toprak karşılığı barış" projesini altüst etti.

Peki ne oldu da Ortadoğu'nun mazlum halkı Filistinliler 13 yıl aradan sonra yeniden ayaklandılar? Hem de tam Batı başkentlerinde ve dünya basınında bu kadar sık barış sözünün edildiği, bu yönde güçlü bir beklentinin yaratıldığı bugünlerde? Şimdi biraz geriye giderek hem bugün yaşananların ardında gerçekte nelerin olduğunu ve son "intifada"nın daha öncekinden hangi yanlarıyla ayrıldığını anlamaya çalışalım.

1- Ortadoğu'da kurulmaya çalışılan Pax-Americana'nın temelini

"toprak karşılığı barış" projesi oluşturuyor. Bu proje, Madrid ve Oslo Konferanslarından sonra geliştirilen ve esas olarak bölgede İsrail ve ABD hakimiyetini garanti altına almayı hedefleyen bir yapıya sahip. İşte, bugünkü sorunlar da esas olarak "Oslo Süreci" diye nitelendirilen 1993 antlaşmasından kaynaklanıyor.

2- Dönemin İsrail Başbakanı İzak Rabin ve Filistin Lideri Yasser Arafat bir dizi gizli görüşmeden sonra Norveç'in başkentinde bir araya gelerek 1993'te "Oslo Antlaşması"nı imzaladı. İsrail FKÖ'yü tanıdı. Filistin'e nisbi özerklik verilmesi kabul edildi. Ancak, özü bakımından bu antlaşma, Filistinliler ve dünya solu bakımından FKÖ liderliğinin bir teslimiyet belgesi olarak algılandı.

3- Oslo Antlaşması'na göre, Batı Şeria ve Gazze'de 1999 yılına kadar İsrail işgalinin sona ermesi ve bağımsız bir Filistin devletinin kurulması da kabul ediliyordu. Ancak, bu devletin nasıl kurulacağı, başkentinin neresi olacağı, sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceği belli değildi.

4- İsrail 1994'teki Kahire antlaşmasından sonra Gazze Şeridi'nin yüzde 60'ından çekildi. Arafat yıllar sonra Gazze'ye döndü. Ancak, Yahudi yerleşimciler yerlerinde kaldı. Filistin Özerk Yönetimi (FÖY) kuruldu, Meclis açıldı ve 30 bin kişilik bir Filistin Polis Gücü oluşturuldu.

5- Filistin özerk yönetiminin kurulduğu topraklar birbirinden kopuk 5 bölgeden oluşuyordu. İsrail bu bölgeleri birbirinden ayıran ve Yahudi yerleşim birimleriyle ilişkisini sağlayan koridorlar oluşturmıştı. Filistin bölgesinin telefon gibi haberleşme araçlarıyla, su ve elektrik şebekesi de tamamen İsrail'e bağlıydı.

6- Birleşmiş Milletler'in 1967 savaşından sonra aldığı ve İsrail'in işgal ettiği bütün topraklardan çekilmesini öngören 242 sayılı kararı Oslo Antlaşması'yla rafa kaldırılmıştı. Oslo Antlaşması, Filistinlilere verile-

cek birbirinden yalıtılmış bölgelerden oluşan sınırlı topraklar karşılığında Ortadoğu'daki İsrail işgalini hem meşrulaştırıyor, hem de kalıcılaştırıyordu. Bu antlaşma, diğer Ortadoğu ülkelerini de etkileme potansiyeline sahip Filistin devrimini küçük, etkisiz, gücü kırılmış ve her şeyiyle İsrail'e bağımlı bir devlet kuruluşuyla söndürmeyi amaçlıyordu.

7- Baştan sona Amerikan damgası taşıyan Oslo'da, ABD-İsrail stratejik çıkarlarına dayalı diğer bir eksen de, FKÖ önderliğini kontrol etmek, kitle temelinden koparmak ve Yeni Dünya Düzenine bağlamaktı.

Burada Oslo Antlaşması'nın imzalandığı 1993 dünyasını değerlendirmekte yarar var. Artık intifada hızını yitirmiş, Filistin davasının yeryüzündeki en büyük dayanağı olan Sovyetler Birliği dağılmış ve ABD gezegenin tek süper gücü olarak kalmıştı. ABD birinci Körfez Savaşıyla Irak'ı ezerek potansiyel tehdit unsurlarını da etkisiz hale getirmişti. Daha da önemlisi, askeri gücünü Ortadoğu'da temelli denilebilecek bir biçimde konuşlandırmıştı. Oslo'ya işte bu uluslararası iklim altında gidildi.

BUGÜNKÜ SORUNLARIN KAYNAĞI OSLO SÜRECİDİR

Oslo Antlaşması'ndan sonra geçen 7 yıllık dönemde İsrail 22 bin hektar Filistin toprağını daha yerleşime açtı. Bu politika bir tür "sivil işgal" di. Filistin Özerk Yönetimi ise ancak işgal altındaki toprakların yüzde 6,6'sı üzerinde sınırlı bir yetkiye sahipti. Oslo Antlaşması bu oranın sadece yüzde 22'ye çıkarılmasına olanak tanıyordu. FKÖ önderliği, sınırlı bir özerklik karşılığı Filistin devrimini terk etmişti. Filistinliler kuşatılmış ve sığıntı haline getirilmişti.

Oslo Barış Süreci, aslında Yeni Dünya Düzeni'nin en önemli ayaklarından birini oluşturunuyordu. Dünyanın en zengin enerji kaynaklarının bulunduğu bir bölgede genel olarak

Batının, özel olarak da ABD'nin çıkarları garanti altına alınıyordu. Bu nedenle Oslo Antlaşması ABD tarafından dünyanın en sancılı bölgesindeki sorunların kendi önderliğinde ve çatışmasız çözüldüğünü gösteren parlak bir belge olarak sunuldu.

Ancak, 2000'e gelindiğinde ortada tam bir düş kırıklığı vardı. Filistin Özek Yönetimi hiçbir sorunu çözememişti. Yurtlarından sürülen ve sayıları 4 milyona ulaşan Filistinli mültecilerin kaderi belirsizliğini koruyordu. Yoksulluk ve işsizlik ürkütücü boyutlardaydı. Filistinliler, hem işgal altındaki topraklarda, hem de çeşitli Arap ülkelerinde düşük ücretlerle en ağır işlerde çalışıyordu.

Netanyahu ve Arafat tarafından 1997'de imzalanan, Oslo'yu tamamlayıcı nitelikteki Wye Antlaşması'yla özerk yönetimin kurulduğu topraklarda "terör" eylemlerinin önlenmesi görevi Filistin polisine verilmişti. Eski El-Fetih gerillalarından oluşan Filistin polisi "barış sürecini zaafa uğratmamak" için İsrail askerlerinin yapamayacağı ölçüde bir baskı rejimi oluşturmuştu. FKÖ ve Arafat'ın prestiji aşınmaya başlamış, bir dönem FKÖ ve diğer devrimci örgütlerin gücünü bölmek için İsrail yönetiminin gelişmesine göz yumduğu, ancak daha sonra denetimi dışına çıkan Hamas ve İslami Cihad güç kazanmaya başlamıştı. FKÖ'nün yerini artık FÖY almıştı. Bu 7 yıl boyunca binlerce Filistinli, "barış sürecini sabote eden faaliyetler" nedeniyle FÖY tarafından tutulanmıştı. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcülerinden Nicolas Burns, bu polis gücünü "Amerikan çıkarları ve İsrail'in güvenliği için gerekli" buluyordu.

Oslo ve Wye asıl tahribatlarını Filistin davası üzerinde yaptılar. Filistin hareketinin büyük uluslararası meşruiyet zeminini tahrip ettiler. Bu anlaşmalarla (özellikle Oslo'da) denildi ki, bu haklı davanın sınırları burada biter, onu aşanlar artık haksız olacaklardı! Ve imzalar atıldı.

Buna rağmen, genelde Siyonist (Yahudi yayılmacı), ırkçı ve köktendinci bir yapılanmaya sahip olan kapitalist İsrail'de Oslo Antlaşması'nın bile kabul edilmesi hayli zor olmuştur. Hatta tam anlamıyla kabul edilip edilmediği bile belli değildir. Oslo Antlaşması'nın altına İsrail adına imza atan Başbakan ve İşçi Par-

tisi lideri İzak Rabin, attığı adımı hayatıyla ödemiş, 1995 yılında bir Yahudi fanatik tarafından öldürülmüştür.

Filistin Başkaldırısı ve İsrail terörü hala devam ediyor. Bir ara Mısır'ın Şarm El-Şeyh kasabasında Clinton'un özel çabalarıyla toplanan zirveden de kayda değer bir sonuç çıkmadı. Sadece sözlü olarak suçların araştırılması için bir "Uluslararası Komisyon"un kurulması kararlaştırıldı. Bilindiği gibi ABD tarafından kurulan bu komisyonda Türkiye'den de Süleyman Demirel üye olarak görev yapacak.

İKİ İNTİFADA VE YENİ DÖNEM

Son Filistin başkaldırısının 60'lı ve 70'li yıllardaki gerilla mücadelesinden, özellikle 1987 intifadasından önemli farkları bulunuyor. Bu farkları şöyle sıralamak mümkün.

1- Patlayan öfke sadece Siyonist işgale karşı değil, aynı zamanda açlığa, yoksulluğa, onursuzluğa ve emperyalizme karşı da bir ayaklanmadır. Örtük şekilde FÖY'e karşı bir tepkiyi de içinde taşımaktadır. Bu nedenle El Fetih güven tazelemek için İntifada içinde yer almış, FÖY tutuklu Hamas militanlarını serbest bırakmıştır.

2- Devam eden son ayaklanma sadece ulusal değil sınıfsal bir karaktere de sahiptir. Sosyalizmin dünya genelinde çözülmesinden sonra güç kaybeden FKÖ içindeki Marksizan örgütlerden FHKC ve FKDC yeniden güç kazanmaya başlamış ve bir ara dağılan Filistin Komünist Partisi toparlanma sürecine girmiştir.

3- Direnişin merkezi başka ülkelerdeki bazı Filistin mülteci kampları değil, doğrudan işgal altındaki topraklardır. Filistinliler vatanları için kendi topraklarında mücadele

ediyorlar.

4- İsrail'deki Filistinliler direnişe katılmıştır. İsrail egemenliğini kabul ederek mülteci olmayan İsrail vatandaşı Filistinli Araplar -ki İsrail nüfusunun yüzde 17'sini oluşturmaktadır- yaygın gösterilerle direnişe destek verdiler. Yine ilk kez bu çatışmalarda İsrail vatandaşı Araplar da öldü.

5- Uzun bir aradan sonra Arap alemi kendi halklarının tepkisi, Kudüs'ün statüsü ve Filistinlilere duyduğu sempati nedeniyle İsrail ve ABD karşıtı bir pozisyon takınmaya başlamıştır.

6- Yine son olaylar, başta İsrail Komünist Partisi olmak üzere içinde sosyalistlerin de bulunduğu bir Yahudi barış hareketinin bulunduğu ortaya çıkarmıştır. Bu durum dünya solu tarafından bütün İsraillileri Siyonist sayan anlayışın yanlışlığını ortaya koymuş, bölgede kalıcı bir barışın sağlanması için ilerici İsrail güçleriyle işbirliği yapılması gerektiğini kanıtlamıştır.

TÜRKİYE'NİN AÇMAZI

Ortadoğu'da topyekün bir savaşın çıkma olasılığı uzak görünmekle birlikte, yine de böyle bir tehlikenin bulunduğu gerçektir. Filistin direnişinin devam etmesi ya da bir topyekün savaş halinde en güç durumda kalacak bölge ülkelerinden biri de Türkiye'dir. 1996'da İsrail'le bir "Askeri Stratejik İşbirliği Antlaşması" imzalayan Türkiye'nin bu politikası son olaylarla derinden sarsılmıştır. Gerek Müslüman bir ülke olması, gerek Osmanlı mirasının getirdiği tarihi sorumluluklar ve gerekse Arap alemini karşısına almanın yol açacağı sakıncalar nedeniyle Türkiye'nin bu pozisyonunu koruması çok zordur.

Avrasya'da devam eden hegemonya mücadelesinde ABD ve İsrail'le stratejik bir eksen oluşturan Türkiye, bu politikasıyla aynı zamanda Suriye karşısında güçlenmiş ve PKK yenilgisini de hazırlamıştır. Durum böyle olunca Türkiye'nin, bölgede aldığı inisiyatif ve "insan haklarını" pek sorun etmeyen İsrail'le silah ve teknoloji alışverişini feda etmesi de pek mümkün değildir. Türkiye tam anlamıyla bir açmazdadır. Çünkü İntifadanın devam etmesi ve Amerikan barışının tamamen çökmesi halinde İsrail'le bugünkü ilişkilerini sürdürmeyecektir.

Bu sayıda Türkiye'den ve dünyadan üç site tanıtacağız. Bir de haber: İnternette ana alan adlarına (".com", ".edu", ".tr" gibi) karar veren Los Angeles'deki ICANN, Kasım ortasında 1980'lerden beri ilk defa yedi yeni alan adını kabul etti. Şirketlerin istekleri kabul görürken, ICTFU'nun sendikalar için ".union" başvurusu reddedildi.

www.odp.org.tr

(Özgürlük ve Dayanışma Partisi)

ÖDP sitesinin anasayfasında ilk görülen, güncel konular, eylemler, yönetim toplantıları (Eylül ve Ekim aylarındaki MYK) ve İkinci Konferans/Kongre kararları. Gene "Hak Hukuk" adlı bölümden günlük yaşamda yararlı olabilecek yasa ve mevzuat bilgilerine (yurttaşlık, iş, sağlık, eğitim, kiracılık, imar, tüketim, kovuşturma, vb.) erişilebiliyor.

Ayrıca menüdeki "Parti Bilgileri" üzerinden parti tüzüğü, programı, Parti Meclisi ve Merkez Yürütme Kurulu üyeleri, il örgütlerinin adreslerine ulaşılabilir. Arşiv kısmında 18 Nisan seçimleri ile ilgili bildirge, broşür, aday listeleri bulunmakta. "Kararlar"dan Ekim 1997'de yapılan birinci Konferans/Kongre belgelerine, "Fotoğraflar"dan parti etkinlikleriyle ilgili 40 kadar resme erişiliyor. Menüde ayrıca partiye "e-mail" ile erişme, "Üye Formu"nu doldurarak üyelik işlemleri yapma olanağı ve anahatlarıyla siteyi gösteren bir "Site Planı" bulunuyor. Anasayfa adı ("titel" yok), yabancı dil, dolaşmada bazı zorluklar (alt sayfalarda ana bölümlere erişim kayboluyor), "Linkler" sayfası (bağlantılar öylesine konulmuş, açıklama yok) ve güncellik (1-2 ay geriden geliyor) gibi bazı eksiklikler de düzeltilirse, eskisine göre düzelmiş olan site daha başarılı olacak.

www.eysen.org.tr

(Enerji-Yapı Yol Sen Sendikası)

KESK üyesi Enerji-Yapı Yol Sen

Şubat 1996'da kuruldu. 1990'ların başında örgütlenen Ener-Sen ile Yapı-Yol-Sen'in birleşmesiyle oluşan sendika bugün kamuda, TEAŞ, TEDAŞ, DSİ, İller Bankası, Bayındırlık, Karayolları, Demiryolları, Köy Hizmetleri ve Tapu-Kadastro gibi kurumlarda 30.000'e yakın üyeye işkolunun yarısını örgütlemiş bulunmaktadır.

Anasayfada güncel gündemle ilgili duyuru, haber, yorum ve resim yeralıyor. Sendika bilgilerine, kampanyalara, yayınlara, sendikayı tanıtan İngilizce sayfaya ve 25 kadar eylem resmine de erişilebiliyor. Ayrıca "Sendikamız" menüsünden de Enerji-Yapı Yol Sen'in

tarihçesi, örgütsel işleyiş, tüzük ve politikalar, merkez ve şubeler ve etkinliklerle ilgili bilgiler ile temsilciler kurulu kararları görülebiliyor. "Yayınlarmız" ve "Enerji"den özlük hakları, ücretler, bütçe, özelleştirme, enerji politikası ve nükleer santraller, MAİ konusunda sendikal tavrı içeren, ayrıntılı bir çok belgeye erişilebiliyor. "Hukuk"ta yasal konular, açılan davalar, "Kadın"da %18 oranındaki kadının üyeler, "Üst Örgütler"de KESK, üye olunan 20 milyon üyeli uluslararası kamu işçileri örgütü PSI ile ilgili bilgiler yer alıyor. "Linkler"de sendika, meslek odaları, gazeteler, sendikal hareketle ilgili çeşitli sitelere bağlantılar konulmuş. Sendikal alana açık üye görüşlerine yer veren "Serbest Kürsü" ise pek kullanılmıyor. Hem güncel tutulan, hem de oldukça zengin bilgi ve belgelerle donatılmış sitede belki tek sorun, dolaşım tasarımı sonucu bilgilere erişmekte kısmen zorluk çekilmesi (menü ve anasayfadan aynı yerlere erişim, altsayfalardan yalnız anasayfaya bağlantı).

www.monthlyreview.org

("Monthly Review" Dergisi, ABD)

"Monthly Review", ABD'de 1949'de akademisyen ve aydınların kurduğu, nitelikli siyasal ve ekonomik analizler içeren aylık, Marksist bir dergi. Kurucusu Paul Sweezy'nin (bu yıl 90 yaşında) yanında, L. Huberman, S. Amin, P. Baran, E. Galeano, J.B. Foster gibi isimlerin de yazdığı dergi, bir yandan düzeyli yayınıyla ABD'de ve dünyada aydınları etkilemiş, öte yandan belirli konularda (örneğin, sermaye birikimi yasası) zamanın ortodoks çevrelerince eleştirilmişti. Dergi bugün de Ellen M. Wood'un yönetiminde, dünya siyasetini ve ekonomisini yakından izleyen ve Marksist yaklaşımla irdelemekte ve referans özelliğini korumaktadır.

"Monthly Review" sitesinde ilk karşınıza çıkan, derginin son sayısından bölümler. Anasayfadan, Mayıs 97'den bu yana tüm sayılara ve her sayıda 3-5 yazının tam metnine ulaşmak mümkün. Yazılara, konulara göre (küreselleşme, işçi sınıfı, Asya, Afrika, NATO/Kosova, ABD politika/ekonomisi, medya, sosyal/politik teori) veya Baran, Einstein, Huberman, Pappenheim gibi yazarlara göre erişilebiliyor (Che ile de bir söyleşi var). Anasayfada dergi hakkında bilgiler, fotoğraf albümü ve yazı gönderme kurallarının yanı sıra dergi yayınevinin yeni kitapları tanıtılıyor ve indirimli satışlar duyuruluyor. Ayrıca sayfanın üstündeki ve altındaki menülerden tüm "MR Press" yayınlarıyla ilgili bilgiye, abonelik ve üyelik koşullarına, bültenlere erişilebiliyor.

“Amaç çağdaş medeniyet”

“**T**ürkiye-Avrupa Vakfı, bir sivil toplum örgütü olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde yer alma çabalarına katkıda bulunmayı amaçladığını bildirdi. Vakfın açıklamasında, "Türkiye'nin Avrupa Birliği ile her alanda bütünleşmesi, hükümetlerin çabalarının yanı sıra sivil toplumun ve sivil toplum örgütlerinin bu yoldaki kararlılığı ve etkinliği ile anlam kazancaktır" denildi.

İstanbul Haber Servisi- Türkiye-Avrupa Vakfı'nın kuruluş çalışmaları tamamlandı. Sivil toplum örgütleri ve sendikaların yöneticileri, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde uzmanlaşmış çok sayıda akademisyen, teknokrat ve politikacının katılımıyla oluşturulan vakfın tescili için mahkemeye başvuruldu.

Vakıf tarafından yapılan yazılı açıklamada, Türkiye'nin yüz elli yıldır takipçisi olduğu "Batılılaşma" hedefi ve "muasır medeniyet seviyesine" ulaşma amacının, Batı'nın gelişmiş toplumlarının, çağdaş yaşam standartlarının ve demokratik toplumsal yapılarının benimsenmesi ve Anadolu toprağında yaşatılmasını isteme noktasında anlam kazandığı vurgulandı.

Türkiye-Avrupa Vakfı'nın merkezi İstanbul'da bulunurken vakfın başkanlığını eski Maliye Bakanı ve uzun yıllar Brüksel'de görev yapmış olan emekli büyükelçi Ziya Müezzinoğlu üstlendi. Türkiye-Avrupa Vakfı'na yapılan açıklamada, Türkiye'nin Avrupa üyesi topluluklarla aynı koşullarla ve eşit ilişkiler çerçevesinde Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde yer almak istediği belirtilerek vakfın bu yöndeki çabalara, bir sivil toplum örgütü olarak katkıda bulunmayı amaçladığı ifade edildi. Vakfın açıklamasında şu görüşlere yer verildi:

"Türkiye'nin Avrupa Birliği ile her alanda bütünleşmesi, hükümetlerin çabalarının yanı sıra sivil toplumun ve sivil toplum örgütlerinin bu yoldaki kararlılığı ve etkinliği ile anlam kazancaktır. Çünkü çağdaşlaşma mücadelesi ve Avrupa Birliği ile bütünleşme çabaları, yalnızca hükümetlere ve politikacılara bırakılmayacak kadar önemlidir. Avrupa Birliği'ne giden yol, halkımızın her kesimiyle bu bütünleşmeyi özümsemesinden geçmek-

tedir."

Vakıf açıklamasında ayrıca, Türkiye'nin yüz elli yıldır süren çağdaşlaşma çabasının, Avrupa Birliği ilişkileri çerçevesinde gerek adaylık, gerekse tam üyelik aşamalarında azimli ve kararlı takipçisi olacağının altı çizildi.

Vakıf yönetiminde şu kişiler yer alıyor:

Vakfın yönetim kurulu:

Başkanı: Ziya Müezzinoğlu, başkanvekilleri Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi, eski DPT/Avrupa Birliği Genel Müdürü Prof. Dr. Tuğrul Arat, Galatasaray Üniversitesi Avrupa Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi Müdür Yardımcısı Can Baydarol. Yönetim kurulu üyeleri: emekli büyükelçi Şükrü Elekdağ, Bilimsel Teknik Araştırmalar Vakfı Genel Sekreteri Reşat Kardaifçiler, ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Atilla Erarp, eski milletvekili, emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Mükerrrem Hiç ve Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi, Türk Hukukçu Kadınlar Derneği Başkanı, Avrupa Hukukçu Kadınlar Derneği Yönetim Kurulu üyesi Prof. Dr. Aysel Çelikel.

Vakfın denetleme kurulu:

Denetleme kurulu başkanı: Eskişehir Anakent Belediye Başkanı, Avrupa Konseyi Türkiye Yerel Yönetimler temsilcisi Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen. Üyeler: eski Merkez Bankası Başkanı Zekeriya Yıldırım ve eski Hazine Müsteşarı Tevfik Altınok.

Vakfın danışma kurulu:

Danışma kurulu başkanı: Eski İstanbul milletvekili, ekonomist, araştırmacı Bülent Tanla. Üyeler: Türk Veteriner Hekimleri Birliği Başkanı Nesrin Alpaslan, Sabancı Üniversitesi Rektör Yardımcısı Doç. Dr. Cemil Arıkan, DPT Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü uzmanı Nilgün Arısan, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Petek Aşkar, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Vakfı Mütevelli Heyeti üyesi Prof. Dr. Toktamış Ateş, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı, Nazım

Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı Başkanı Prof. Dr. Aydın Aybay, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Süheyl Batum, İstanbul Bilgi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Taner Berksoy, Galatasaray Üniversitesi rektör yardımcısı ve üniversitenin Hukuk Fakültesi dekanı Prof. Dr. Yalçın Çakalır, DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, kamu yönetimi uzmanı, TBMM Kurucu Meclis üyesi, eski Turizm Bakanı, Yeni Gün Haber Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Alev Coşkun, Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Kemal Dayınlı, Galatasaray Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Anabilim Başkanı Doç. Dr. Beril Dedeoğlu, eski Adalet Bakanı, eski Avrupa Parlamentosu Karma Komisyonu Eş Başkanı Hasan Denizkurdu, Türk Eczacılar Birliği Başkanı Mehmet Domaç, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Genel Sekreter yardımcısı Mustafa Dönmez, Rekabet Kurulu 2. Başkanı Kemal Erol, Numan Esin, emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Bedii Feyzioğlu, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Başkanlık Danışmanı Aykut Göker, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ekonomi-Maliye Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ahmet Gökde- re, İstanbul Bilgi Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma Merkezi Müdürü Emre Gönen, TMMOB Başkanı Kaya Güvenç, Dışbank Yönetim Kurulu Başkanı Çetin Hacaloğlu, işadamı Jak Kamhi, eski Kültür Bakanı ve Türkiye Sosyal Demokrasi Vakfı Başkanı Ercan Karakaş, Bahçeşehir Üniversitesi İktisat Fakültesi Dekanı, Avrupa Birliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Eser Karakaş, ekonomist İlker Keremoğlu, büyükelçi Selim Kunalp, Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, Cumhuriyet Gazetesi Yayın Kurulu Başkanı gazeteci İlhan Selçuk, TÜSİAD Ankara Temsilci Yardımcısı Derya Sevinç, Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türk yargıcı Rıza Türmen, eski Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof. Dr. Nahit Töre ve Diş Hekimleri Birliği Genel Başkanı Dr. Celal Yıldırım."

Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, İnternet-Servisi, 09/11/2000.

İhtilalleri, Grevleri ve Barışı Yazdı

John Reed

Yazardı, şairdi, gazeteciydi, siyasetçiydi.

Devrimciydi.

Portland'lı (Oregon, ABD) zengin bir ailedendi (doğumu: 22 Ekim 1887). Üniversiteyi Harvard'da bitirince, solcu New Review (Yeni Dergi) ve The Masses'de (Kitleler) yazdı. İlk kitabında (Sangra) şiirlerini topladı. İhtilal halindeki Meksika'ya gidip. Panço Villa'nın yanında kaldı bir süre, dönü-şünde Insurgent Mexico'yu (Ayaklanan Meksika) yayınladı. (Türkçe'de "Meksika İhtilali" ve "Viva Meksika" diye basılmıştır.) 1914'de ipek işçilerini "tahrik"ten tutuklandı. Grevi oyunlaştırıp, ünlü Madison Square Garden tiyatrosunda işçiler yararına sahneleyince yine tutuklandı. Sonraları, grev düzenlemekten birkaç kez daha içeri girdi.

Derken, Metropolitan Magazin'in savaş muhabiri oldu. Doğu Avrupa cephelerinde çalıştı. Haberlerinin çoğunu Metropolitan'da solcu diye yayınlamadılar. Bir haberinde şöyle diyordu: "Size uyar Avrupa'dan sayfalar dolusu dehşet sahnesi yollayabilirim. Paris'in ıssız, karanlık, kasvetli sokaklarında her üç metrede bir, bir insan enkazına ya da karısı tarafından götürülen bir deliye rastlayacağınızı söyleyebilirim...Yahut, Berlin'de koca bir hastane dolusu Alman askerinin Doğu Prusya bataklıklarında boğulan otuz bin Rus'un çılgınlıklarını duya duya, veya siperlerde paniğe kapılarak, şarapnel parçalarının bedenlerinde delikler açtığını görerek, kulakları sağır eden patlamalar, gözleri kör eden gaz bulutları, her gün, her

saat yanbaşılarında ölen insanlar arasında, kırk metrelik bir mesafede yirmi bin kişinin durmaksızın birbirlerini öldürmeye uğraşmalarını yaşayarak çıldırmış olduklarını yazabiliyim."

1916'da hastalanarak ülkesine döndü, bir böbreği alındı. 1917 başlarında gazeteci-yazar Louise Bryant'la evlendi. Savaş karşıtı ve sosyalizm yanlısı görüşleri nedeniyle açılan kovuşturmalar çoğalınca, The Masses onu Rusya'ya gönderdi. Orada Ekim Devrimi'ni yaşadı. Dönüşünde en ünlü yapıtı Dünyayı Sarsan On Gün'ü yayınladı (1919). Aynı yıl ABD Komünist Partisi içindeki bölünmede, Komünist İşçi Partisi'ni kurdu. New York'da Sovyet Fahri Konsolosu oldu bir süre.

Vatana ihanetle suçlanınca, ülkeyi terketti. Finlandiya'da Çar yanlılarınca tutuklandığında Lenin onu savaş esiri mübadelesiyle kurtardı. O ara tifişe yakalandı ve 19 Ekim 1920'de öldü. Kremlin duvarı dibinde diğer

Bolşeviklerin yanına gömüldü.

ABD'nin pek çok şehir ve kasabasında John Reed kulüpleri kurulmuştu bir zamanlar. Eisenstein Ekim filmini onun yapıtından uyarlayarak çekti, Que Viva Mexico'yu da. 1981 yılında Warren Beatty, The Reds (Kızılar) ile yaşamının en hareketli yıllarını filmleştirdi.

Alabildiğine bireyseli, özeli ve kendisini yazmış olan yurtdaşı Henry Miller, "Reed daima dünyanın haliyle ve onu değiştirmekle ilgilendi, ya kendisinin sorunları yoktu, ya da onlardan kaçıyordu," diyor. Henry Miller çapında bir yazarın, çirkinliğe, haksızlığa başkaldırmış ve yaşamını toplumun esenliğine, tüm insanlığa adanmış bir sanatçının, eylemcinin iç dünyasını anlayamamış olması esef verici değil mi? Reed'in kendi kişisel sorunları elbette vardı, sevdiği kadınla yaşadığı fırtınalı, git-gel'li beraberlik gibi örneğin. Kaba saba bir devrimci, kendisiyle barışsız bir asi değildi.

Louise Bryant onun son günlerini şöyle anlatıyor: "Çoğu tıfıslının aksine, hiç delirmedi. Beni hep tanıdı, bana öyküler anlattı, güzel düşüncelerden söz etti, şiirler okudu. İçtiği suyun küçük küçük şarkılarla dolu olduğunu söylüyordu."

Reed'in 33 yıl süren yaşamının son on yılı grevlerde, savaşlarda, ihtilallerde geçmişti. Oralarda hep ölüm vardı, şiddet vardı. Ama kendi ölümünün eşliğinde, hayalinde gördüğü, yaşadığı öyküydü, şiirdi, şarkıydı.

Güzellikti.